

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ETİK DAVRANMA BECERİSİNİN
İLKOKUL-ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE
GELİŞME DÜZEYİ ÜZERİNE ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
(Muğla İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yıldıray AYDIN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Özgür YILDIZ

ARALIK, 2014

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ETİK DAVRANMA BECERİSİNİN İLKOKUL-ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE
GELİŞME DÜZEYİ ÜZERİNE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
(Muğla İli Örneği)

YILDIRAY AYDIN

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 15.12.2014

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Bilal DUMAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gürsoy AKÇA

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

ARALIK, 2014

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 27/11/2014 tarih ve 93/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 24/6 maddesine göre, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yıldırım AYDIN'ın "Etik Davranma Becerisinin İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Gelişme Düzeyi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)" adlı tezini incelemiş ve aday 15/12/2014 tarihinde saat 16.00 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Doç. Dr. Özgür YILDIZ
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Bilal DUMAN
Üye

Doç. Dr. Gürsoy AKÇA
Üye

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: AYDIN

Adı : YILDIRAY

Kayıt No: 10060998

TEZİN ADI

Türkçe: Etik Davranma Becerisinin İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Gelişme Düzeyi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)

Y. Dil : Investigating Teacher Views About progress of Ethical Behaving Ability of Elementary and Middle School Students (Sample of Mugla)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : YILDIZ, Özgür

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. İlkokul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi,
2. Etik davranma becerisinin ilkokul-ortaokul öğrencilerinde gelişim durumunu etkileyen etkenleri,
3. Etik davranma becerisinin gelişiminde sorumlu olan kişi/kurumları, becerinin gelişimi için gerekli olan faaliyetleri konu edinmektedir.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Etik
- 2.Etik İklim
- 3.Etik Davranma Becerisi
- 4.İlkokul
- 5.Ortaokul

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Ethic
2. Ethical behaving skill, and
3. Ethical atmosphere
4. Elementary school
5. Middle school

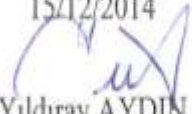
1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih :/...../.....

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Etik Davranma Becerisinin İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Gelişme Düzeyi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/12/2014

Yıldırım AYDIN

ÖNSÖZ

Etik konusu, günümüzde yaşamın hemen hemen her alanında önemli görülmektedir. Öncelikle bilimsel araştırma etiği konusunda emeği geçen ve örnek aldığım tüm öğretmen ve akademisyenlere etik olarak sonsuz teşekkür ediyorum.

Lisans eğitimi 2. sınıf öğrencisiyken, akademik alanda çalışmalar yapıp, ilerlemem noktasında beni ilk olarak bilgilendiren ve ilerleyen dönemlerde de bana rehberlik eden değerli hocam Prof. Dr. Salih UŞUN'a,

Tez çalışmam boyunca, her türlü desteği ile yanımda olan ve bana her zaman en iyisini yapmam konusunda girişimci olmam gerektiğini her fırsatta vurgulayan, bu süre içinde rehberlik eden, destekleyici ve cesaretlendirici olan danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Özgür YILDIZ'a,

Bilimsel araştırmalarda etik değerleriyle, çalışma azmiyle örnek aldığım, her türlü sıkıntısına ve yoğunluğuna rağmen, bana zaman ayırıp, tez çalışmamın tamamlanmasında çok büyük katkıları olan değerli hocam Doç. Dr. Kasım YILDIRIM'a,

Tez konumun belirlenmesi sürecinde ve tezimin eksikliklerinin giderilmesinde fikirlerini, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, her daim beni akademik alanda cesaretlendiren ve motive eden değerli hocam Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ'ye,

Yüksek lisans dönemi boyunca yetişmemizde emeği ve katkısı olan değerli hocalarım Prof. Dr. İbrahim GÜNER'e, Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ'ne, Yrd. Doç. Dr. Ayten KİRİŞ AVAROĞULLARI'na

Tez jüri üyeleri değerli hocam Doç. Dr. Gürsoy AKÇA'ya, Doç. Dr. Bilal DUMAN'a gönülden teşekkür ediyorum. Araştırma için gerekli olan iznin alınmasında, kolaylık sağlayan Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü personeline, verilerin toplanması sürecinde kolaylık sağlayan okul yöneticilerine, öğretmen arkadaşlarıma, özellikle Milas Cumhuriyet İlköğretim (ilkokul-ortaokul) Okulu eğitimcilerine ve benim bugünlere ulaşmamda en çok emeği olan sevgili aileme yürekten teşekkür ediyorum.

Yıldıray AYDIN

ARALIK, 2014

MUĞLA

ÖZET

ETİK DAVRANMA BECERİSİNİN İLKOKUL-ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE GELİŞME DÜZEYİ ÜZERİNE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

(Muğla İli Örneği)

Yıldıray AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Aralık-2014, 118 Sayfa

Temel eğitim kademesi ders öğretim programlarında, bireylerde gelişimi amaçlanan temel yaşam becerileri bulunmaktadır. Bu beceriler aynı zamanda bireyin yaşamında ihtiyaç duyacağı eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, karar verme, kaynakları etkili kullanma, güvenlik ve korunmayı sağlama, öz yönetim ve bilimin temel kavramlarını tanıma olarak belirtilen becerilerdir. Bu becerilerin gelişim sürecinde etik boyut göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden, etik davranma becerisinin gelişimi ilkökul, ortaokuldan itibaren tüm ders öğretim programları aracılığıyla sağlanmalıdır. Bu nedenle çalışmanın amacı, ilkökul-ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine göre ilkökul ve ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunu, etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen etkenlerin neler olduğunu belirlemektir.

Bu çalışmada nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı açıklayıcı-sıralı karma yöntemden faydalanılmıştır. Araştırma 2013-2014 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Muğla ilinde yapılmıştır. Araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada nicel veriler toplanmış, ikinci aşamada ise toplanan nicel verilerden elde edilen sonuçlar derinlemesine incelenmiştir. Nicel verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen “Etik Davranma Becerisi Düzeyi Belirleme Ölçeği”, nitel verilerin toplanmasında ilgili literatür tarandıktan ve uzman görüşleri alındıktan sonra oluşturulan “Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Unsurları Belirleme Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Nicel verilerde çalışmanın evrenini Muğla ilinde görev yapan tüm ilkökul-ortaokul öğretmenleri, örneklemini Mentеше, Milas, Yatağan ve Ula ilçelerinde görev yapan ilkökulda 234, ortaokulda 252 olmak üzere toplamda 486 öğretmen oluşturmuştur. Nitel verilerde çalışma grubunu, ilkökul ve ortaokulda görev yapan farklı branşlarda 16 öğretmen oluşturmaktadır. Nicel verilerin analizinde SSPS paket programı

kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde ise t-testi kullanılmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi ve frekans, yüzde kullanılmıştır.

Araştırmanın nicel verilerinden elde edilen sonuca göre, etik davranma becerisi gelişim düzeyinin ilkokul öğrencilerinde yüksek, ortaokul öğrencilerinde orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. İlkokul öğretmenleri ile ortaokul öğretmenlerinin etik davranma becerisi gelişim düzeyi üzerine görüşlerinde, ilkokul öğrencileri lehine anlamlı bir farkın olduğu ortaya çıkmıştır.

Nitel verilerden elde edilen sonuca göre, etik davranma becerisinin gelişiminde aile, okul, medya, çocuğun akran çevresi ve okul-aile ortamında oluşturulan etik iklim koşullarının tutarlılık durumu etkili olmaktadır. Becerinin gelişiminde sorumluluğun aile, okul, medya ve akran çevresine ait olduğu görülmektedir. Bu becerinin gelişimi için yapılması gerekli görülenler; öğretmenlerin ve ailelerin iyi bir rol model olması, okul-aile işbirliği sağlanması, velilerin çocuk eğitimine yönelik farkındalıkları artırılması, ders dışı uygulamalı eğitimlerin yapılması, medya araçlarının etik iklim durumunu oluşturacak şekilde içeriğinin oluşturulması, idarecilerin okulun etik iklim oluşturma sürecinde kolaylaştırıcı olması, öğretmenler arasında işbirliği yapılması ve etik kuralları içeren ortak kararlar alınıp, bu kararlara göre hareket edilmesi, okuldaki rehberlik servisinin çözüm odaklı ve daha etkin çalışması, çocuklara doğru dini eğitim verilmesi, etik iklim havasının sevgi ve güven atmosferini yansıtması şeklindedir. Genel itibarıyla, araştırmanın nicel ve nitel verilerden elde edilen sonuçları benzerlik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, etik davranma becerisi, etik iklim, ilkokul, ortaokul.

ABSTRACT

INVESTIGATING TEACHER VIEWS ABOUT PROGRESS OF ETHICAL BEHAVING ABILITY OF ELEMENTARY AND MIDDLE SCHOOL STUDENTS

(SAMPLE OF MUGLA)

Yıldıray AYDIN

Master's Thesis

Mugla Sıtkı Koçman University

Educational Sciences Institution

Department of Elementary Education

Social Studies Education Department

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özgür YILDIZ

December-2014, 118 Pages

There are basic living skills aimed to progress on humans at the basic education level teaching programs. These are also the skills which are specified as critical thinking, searching, communication, problem solving, using information technologies, entrepreneurship, using Turkish correctly, effectively and well, deciding, using sources effectively, providing security and protection, self-direction and recognizing the basic terms of sciences. During the progress of these skills, ethical side shouldn't be ignored. That is why, the progress of ethical behaving skill should be supplied through the whole teaching programs. Therefore, the aim of this study is to ascertain what the factors which affect the progress level of ethical behaving and progress of ethical behaving skill on the primary and elementary school students are.

In this study, explanatory-sequential mix method in which quantitative and qualitative methods are together has been used. The investigation was done in Mugla at the second term of 2013-2014 school year. It was done in two steps. At the first step, quantitative data were gathered; at the second step, the results attained from the gathered data were examined thoroughly. While gathering the quantitative data, "Ethical Behaving Skill Level Determining Scale" developed by the researcher; while gathering the qualitative data, "Semi-Structured Interview Form Determining the Factors Affecting the Progress of Ethical Behaving Skill" which was done after the related literature had been searched and authorities' opinions had been reviewed, were used. In the quantitative data, population of investigation is composed of the whole elementary and middle school teachers working in Mugla and sample of it is composed of 486 teachers, 234 of them from Elementary School, 252 of the from Middle School, who work in Mentese, Milas, Yatagan and Ula districts. In the qualitative data, studying group is composed of 16 teachers from different fields, working at primary and elementary schools. While analyzing the quantitative data,

package program SPSS was used. In analyzing data, t- test was used. In the analysis of qualitative data, descriptive analysis method and frequency, percentage were used.

According to the results obtained from the quantitative data, while the skill of ethic behaving was high level in elementary school students, the middle school students had medium scores in the skill of ethic behaving. There were significant differences in favor of elementary school students with regard to ethic behaving according to elementary and middle school teachers' views.

According to the results attained from qualitative data, in the progress of ethical behaving skill, family, school, media, peers of child and ethical atmosphere's consistency are influential. In the progress of the skill, it is seen that responsibility belongs to family, school, media, and peers. It has been seen those be done to progress this skill are that teachers and families should be good role models, school-family cooperation, enhancing the parents' awareness about child teaching, doing of extracurricular practical education, organizing the media contents convenient to ethical atmosphere, managers be facilitator during the creation of ethical atmosphere, cooperation be done between teachers and common decisions be taken, those decisions be obeyed, working of school counseling service solution oriented and more efficiently, giving the right religious education to the students, reflecting of ethical atmosphere the love and confidence atmosphere. All in all, the results of investigation which are acquired from the quantitative and qualitative data show similarities.

Keywords: Ethic, ethical behaving skill, ethical atmosphere, elementary school and middle school

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	3
1.2. Amaç.....	4
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
KURAMSAL TEMEL	8
2.1. Etik.....	8
2.2. Etik-Ahlak İlişkisi.....	10
2.3.Çocuğun Ahlak Gelişimi.....	12
2.3.1. Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı.....	13
2.3.2 Kolberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı.....	13
2.3.2.1.Kohlberg'in Bilişsel Ahlâki Gelişim Modelinin Aşamaları.....	14
2.4. Eğitim ve Etik İlişkisi.....	17
2.5. Etik Eğitimi.....	18
2.5.1. Ders Olarak Etik.....	20
2.6. Etik Bilinç.....	21
2.7. İlköğretimde (İlkokul-Ortaokul) Etik ve Önemi.....	21
2.8. İlkokul Hayat Bilgisi Dersi ve Temel Yaşam Becerileri.....	22
2.8.1. Öz Yönetim Becerisi.....	22
2.8.1.1. Etik Davranma Becerisi.....	23

2.8.1.2. Etik Davranma Becerisinin Gelişimi.....	25
2.8.1.3. Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Unsurları.....	26
2.9. Etik Davranış.....	26
2.10. Etik Dışı Davranış.....	27
2.11. Eğitici Etik İklim Oluşturmak.....	27
2.11.1. Okulda Eğitici Etik İklim Oluşturmak.....	28
2.11.1.1. Eğitimcinin Sorumluluğu.....	30
2.11.1.2. Yönetici ve Diğer Personelin Sorumluluğu.....	31
2.11.2. Ailede Eğitici Etik İklim Oluşturmak.....	32
2.12. İlgili Araştırmalar.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	39
YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni).....	39
3.2. Nicel Boyut İçin Evren ve Örneklem.....	40
3.3. Nitel Boyut İçin Çalışma Grubu.....	42
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	43
3.3.1. Öğretmenlerin Görülerine Göre İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi Durumunu Belirlemeye Yönelik Geliştirilen Nicel Anket Formu.....	43
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	44
3.4. Veri Toplama Süreci.....	45
3.5. Verilerin Analizi.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	48
BULGULAR VE YORUMLAR	48
4.1. Nicel Bulgular.....	48
4.1.1. İlkokul Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İlkokul Öğrencilerinde, Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi.....	48
4.1.2. Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Ortaokul Öğrencilerinde, Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi.....	49
4.1.3. Etik Davranma Becerisinin Gelişimi Üzerine İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	49
4.2. Nitel Bulgular.....	50

4.2.1. Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Etkenler (Olumlu veya Olumsuz).....	51
4.2.2. Etik Davranma Becerisinin Gelişiminde Sorumluluk Sahibi Kişi/ Kurumlar.....	52
4.2.3. Etik Davranma Becerisinin Gelişiminde Yapılması Gerekenler.....	54
4.2.4. Etik Davranma Becerisinin İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinde Gelişiminde Farklılıklar ve Benzerlikler.....	59
4.2.5. İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi Durumu Değerlendirmesi.....	60
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	63
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	63
5.1. Nicel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma.....	63
5.1.1. Etik Davranma Becerisinin İlkokul Öğrencilerindeki Gelişim Düzeyi	63
5.1.2. Etik Davranma Becerisinin Ortaokul Öğrencilerindeki Gelişim Düzeyi	64
5.1.3. Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi Durumu Üzerine İlkokul-Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşleri Arasındaki İlişki.....	64
5.2. Nitel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma.....	65
5.2.1. Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Etkenler.....	65
5.2.2. Etik Davranma Becerisinin Gelişiminde Sorumluluk Sahibi Kişi/Kurumlar ..	70
5.2.3. Etik Davranma Becerisinin Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler.....	72
5.2.4. EDB'nin Sürecinin İlkokul ve Ortaokul Düzeyindeki Gelişim Düzeyi Durumu Arasındaki Farklılık ve Benzerlikler.....	77
5.2.5. İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi Durumunun Değerlendirilmesi.....	79
5.3. Öneriler.....	81
5.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı.....	81
5.3.2. Medya.....	81
5.3.3.Okul ve Aile.....	82
5.3.4.Aile.....	82
5.3.5.Okul.....	82
5.3.6.Araştırmacılar.....	83
KAYNAKÇA.....	84

EKLER	90
EK A Etik Davranma Becerisi Düzeyi Belirleme Ölçeği.....	90
EK B Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Unsurları Belirleme Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	92
EK C İzin Oluru Gerekli Olan Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Okullar.....	93
EK D Araştırma Uygulama İzni.....	96
ÖZGEÇMİŞ	97

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 3.1. Katılımcıların Cinsiyet ve Okul Türüne Ait Bilgiler.....	40
Çizelge 3.2. Katılımcıların Fakülte ve Mesleki Kıdem Yılına Ait Bilgiler.....	41
Çizelge 3.3. Branşlara Göre Dağılım.....	41
Çizelge 3.4. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler.....	42
Çizelge 3.5. Etik Davranma Beceri Düzeyi.....	46
Çizelge 4.1. Etik Davranma Becerisinin İlkokul Öğrencilerinde Gelişim Düzeyi....	49
Çizelge 4.2. Ortaokul Öğrencilerinde Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi..	49
Çizelge 4.3. İlkokul Öğretmenlerinin Etik Davranma Becerisi Üzerine Görüşleri İle Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşleri Arasındaki Farkı Gösteren Sonuçlar.....	50
Çizelge 4.4. Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Etmenler.....	51
Çizelge 4.5. Becerinin Gelişiminde Önemli Sorumluluk Sahibi Kişi/Kurumlar.....	54
Çizelge 4.6. Etik Davranma Becerisinin Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler.....	56
Çizelge 4.6.1. Model Öğretmenin Özellikleri.....	59
Çizelge 4.7. Katılımcılara Göre Etik Becerinin Okul Bazında Gelişim Düzeyi.....	66
Çizelge 4.7.1. EDB Gelişim Düzeyi Görüşlerinin Sayısallaştırılması.....	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 4.1. EDB'nin Gelişiminde Rol Model Olan Öğretmenin Özellikleri.....	59
Şekil 5.1. Etik Davranma Becerisi Gelişimi.....	87

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt.

EDB

MEB

SSPS

Ö

RTÜK

Açıklama

Aktaran

Etik Davranma Becerisi

Milli Eğitim Bakanlığı

Statistical Package For Social Science

Öğretmen

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Semboller

F

N

S

Açıklama

Frekans

Öğretmen Sayısı

Standart Sapma

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bilimin ve teknolojinin ilerlemesi topluma ait değer algılarının değişmesine neden olmaktadır. İnsan ilişkilerini anlamlı kılan değer yargıları toplumdan topluma değişmektedir. Son zamanlarda kişiler arası davranışların doğruluğu veya yanlışlığı etik kavramı ile değerlendirilmekte ya da anlam bulmaktadır (Aydın 2012: 13). Bir davranışı “Ne kadar etik?” sorusu sorularak, değerlendirmesi yapılmaktadır. Böylece bireyin karşı karşıya kaldığı bir duruma ya da olaya yönelik tercihini belirlemede etik kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda etik, eylemin doğruluğu ya da iyiliği üzerine düşünme durumudur.

Günümüzde insan ilişkilerinde, “*Ben bunu etik bulmuyorum.*”, “*Bu yapılan etik mi?*”, “*Etik bunun neresinde?*” gibi cümlelerle sıkça karşılaşılmaktadır. Ayrıca, “*etik kurul*”, “*etik bilinç*”, “*etik tutum*”, “*etik davranış*”, “*etik liderlik*”, “*etik rehberlik*”, gibi ifadelerde etik ön takı olarak yer almaktadır (Türkeri 2011: 11). Etik kurullar Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında bulunmaktadır.

Etik kurulların oluşturulmasının amacı; kamu görevlilerinin, kamu hizmetlerini aktif, verimli ve dürüst bir şekilde yürütmesini, görevlerini yerine getirirken ve takdir yetkilerini kullanırken mesleki etik ilke ve standartlara bağlı kalmalarını sağlamak, kamu hizmetinde etik kültürünü yerleştirmek ve toplumun kamu idaresine olan güvenini artırmaktır (Şen 2012: 26). Türkiye’de olduğu gibi bazı ülkelerde de, temel etik değerlere uyma zorunluluğu, öncelikle işe başlarken imzalanan iş sözleşmesinin bir şartı olarak kabul edilmektedir. Kamu görevlisi de işe başladıktan sonra, kamu yönetiminde etikle ilgili eğitim alması durumunda bu etik değerlerden haberdar olmakta ve yükümlülüklerini öğrenmektedir (Beyaz 2011: 82). Artık günümüzde, kamu görevlilerine etik değerlerin aktarılması amacıyla bağlayıcı hukuki

mekanizmalar düzenlemekte ve kamu görevlilerine yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmaları yapılmaya çalışılmaktadır (Şirin 2006: 102).

Bilimsel araştırmalarda etik söz konusu olduğunda ise üniversitelerin akademik bir birimi olan enstitüler, karşımıza çıkmaktadır. Akademik çalışmaların etik ilkelere uygun bir şekilde yapılması, bilime ve bilim adamına saygının, bilimsel bilgiye saygının artırılması amacıyla enstitüler tarafından bilimsel araştırmalarda etik eğitimi programlar düzenlenerek, bilimsel araştırma etiği noktasında farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de kamu kurumlarında etik kültürü yerleştirmeye yönelik uygulamalar olmasına rağmen kamu hizmeti veren ve alan bireylerin etik kültüre sahip olması noktasında temel eğitim kademesinde yeterli öğretim etkinlikleri bulunmamaktadır. Bireylerin etik kültüre sahip olabilmeleri eğitim yolu ile olacaktır. Eğitim faaliyetlerinin planlı ve programlı olarak yapıldığı yer okuldur. Okulun önemli işlevlerinden birisi çocuğun sosyal ve etik becerisinin gelişimine katkı sağlamaktır. Eğitim vasıtasıyla çocuk toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmek için gerekli psikolojik ve motivasyonel değişkenleri kazanır. Özellikle okul programlarının çocuklardaki etik gelişime katkıda bulunabilmesi için aşağıdaki ilkeleri göz önünde bulundurmaları gerektiği düşünölmektedir (Watson, Battistich ve Solomon 1998: 571).

1. Bireylerin sıcak ilişkiler kurabileceği ve ihtiyaç duydukları desteği alabilecekleri bir ortam oluşturmak.
2. Çocukların, etik anlamı birlikte yapılandırılmalarına katkı sağlayacak aktif öğrenme ortamları oluşturmak.
3. Öğrencilerin sosyal ve etik süreçleri anlayabilecekleri öğrenme ortamları oluşturmak.
4. İçsel motivasyonu desteklemek.

İfade edilen her bir ilkenin ayrı bir odak noktası olmasına rağmen her biri diğerinin varlığını gerektirmektedir. Sosyal gruplarda ortaya çıkan sosyal ve etik problemlere odaklanmadan sıcak ve destekleyici sınıf ortamı oluşturulamaz. Öğrencilerin temel etik davranışlarını algılayabilmeleri için etik kavramlarını anlamalarına yardımcı

olunmak zorunludur. Örneğin, saygı duyma, dürüst olma, hoşgörülü olma gibi etik değerlerin çocuğun yaşamını nasıl etkilediği çocuğa gösterilmelidir. Bu kavramların uygulamalı olarak öğrencilere sunulması, bu etik değerlerin öğrenciler tarafından gösterilebileceğini garanti etmeyebilir. Bu sebeple çocuklara, sınıf ortamında arkadaşlarına dürüst davranmaları gerektiğinin gerekçeleri açıklanmalıdır. Benzer şekilde çocukların okul ortamında akademik anlamda başarılı olmalarını ve entelektüel gelişimlerine katkıda bulunmak isteniyorsa çocukların doğru veya yanlış yapabilmeye yönelik risk alabilecekleri sıcak ve destekleyici sınıf şartları oluşturulmak zorundadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda etik açıdan heterojen bir sosyal grupta, çocukların etik olarak farklılıklara saygı duyabilmesi, onlara sınıf ortamında ne kadar sıcak ve destekleyici ortam oluşturulduğuyla ilişkili olmaktadır (Watson, Battistich ve Solomon 1998: 571-573).

Etik becerinin gelişiminde, okulun önemli işlevlerinden biri, sıcak ve destekleyici sınıf ortamını oluşturmaktır. Bu sınıf ortamının, ilkokuldan itibaren oluşturulması, etik davranma becerisinin gelişiminde olumlu anlamda etki yapacaktır. Bireyin günlük yaşamını kolaylaştıracak olan etik davranma becerisinin ilkokulda öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı ders, 1., 2. ve 3. sınıfta okutulan Hayat Bilgisi dersidir. Bu sebeple, etik davranma becerisinin gelişimi noktasında temel eğitim kurumlarında neler yapıldığını, etik davranma becerisinin ilkokul ve ortaokul öğrencilerinde gelişim düzeyinin ne olduğunu, ilkokul döneminde gelişimi başlayan bu becerinin, ortaokula geçildiğinde düzeyinin ne olduğunu ve bu becerinin gelişimini etkileyen unsurları belirlemek, bu araştırmada gerekli görülmüştür.

1.1. Problem

İlkokul ve ortaokulda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre ilkokul ve ortaokul öğrencilerinde etik davranma beceri düzeyi ve durumu nedir?

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi derslerinde öğrencilerde geliştirilmesi beklenen temel yaşam becerilerinden, öz yönetim becerisi başlığı altında geçen etik davranma becerisinin öğretmen görüşlerine göre ilkokul-ortaokul öğrencilerindeki gelişim düzeyi ve durumunu belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

Araştırmanın Nicel Alt Problemleri

1. Öğretmenlere göre,
 - 1.1. İlkokul,
 - 1.2. Ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi nedir?
2. İlkokul öğretmenlerinin etik davranma becerisi üzerine görüşleri ile ortaokul öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Etik davranma becerisinin gelişim düzeyi üzerine ortaokul branş öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Nitel Alt Problemleri

1. İlkokul ve ortaokulda görev yapan öğretmen görüşlerine göre ilkokul ve ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin
 - 1.1. Gelişimini etkileyen unsurlar nelerdir?
 - 1.2. Geliştirilmesinden kimler sorumludur?
 - 1.3. Gelişimi için neler yapılmalıdır?
2. İlkokul ve ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişimi üzerine, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin görüşleri arasında farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?
3. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görev yaptıkları okuldaki öğrencilerin etik davranma becerisi gelişim durumu nedir?

1.3. Önem

Yaşam her zaman insana iyileri ve doğruları sunmaz. Yaşam, çoğu zaman insana doğrularla yanlışların, iyilerle kötülerin bir arada olduğu bir dünya sunar. Karmaşık bir yapının içinden istenileni tercih ederken etik kavramı devreye girer. Doğru ve yanlışların ölçütlerini hemen bireye takdim eder. Bu noktada, bireyin “hangi davranış daha iyi”, “hangisini yaparsam daha iyi olur?” sorularını düşünmesi ve bunun üzerine teori üretmesi, etik kavramı ile açıklanabilir. Teori sonucunda eyleme geçilme süreci ise etik davranma becerisi ile açıklanır.

Etik davranma becerisini kazanmış bireyler, doğru-iyi-faydalı olanı seçmede azim ve kararlık göstereceklerdir. Birey, kendi beklentilerinin ötesinde söz ve eylemlerinde doğru-iyi-faydalı olanı benimseyecektir. Türkiye’de birçok kurumda etik kurulları bulunmaktadır. Bu kurulların oluşturulmasındaki temel amaç; devletin işleyişinin adalet, dürüstlük, tarafsızlık ve şeffaflık ilkelerine bağlı kalarak insanına sunduğu hizmetin kaliteli, nitelikli, etkili ve etkin olmasını sağlamaktır. Bu sistemin mekanizmasını da bireyler oluşturmaktadır. Bireylerden beklenen, sistemin işleyişi boyunca etik davranış sergilemesidir. *Bu noktadan hareketle* etik bilincin, bireylere çocuk yaşlarda verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

İlkokul ve ortaokulda öğrencilere etik bilincin gereği olan etik davranış kazandırmak önemlidir. Etik davranışı da göstermek etik davranma becerisinin gelişimine bağlıdır. Etik davranma becerisinin gelişimini sağlamadan, bireylerin etik ilkelere bağlı kalarak söz ve eylemlerde bulunmalarını beklemek gerçekçi bir anlayış değildir. Bu araştırma, ilkokul-ortaokul öğrencilerinin etik davranma becerisinin gelişim düzeyini belirlemesi, etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen etkenleri ortaya çıkarması ve etik davranma becerisinin gelişimine yönelik hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağına belirlenmesi bakımından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin verilerin toplanması sürecinde görüşlerinde samimi olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmanın nitel kısmına dahil olan öğretmenlerin etik kavramının farkındalığına sahip oldukları kabul edilmiştir.
- Öğretmen görüşlerinin çocukların etik davranma becerilerinin gelişim düzeyi ve durumu hakkında fikir verici olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen sınırlılıklar;

- Araştırma, Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilkokul ve ortaokulda da görev yapan öğretmenler,
- 2013-2014 eğitim öğretim yılının ikinci dönemi,
- Öğretmenlere uygulanacak nitel ve nicel anket formlarından elde edilecek verilerle,
- Gelişim düzeyi belirlenmeye çalışılan etik davranma becerisinin kapsamı, 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuz kitabında yer alan ve etik davranma becerisine ait olan 23 farklı kazanım ile sınırlı tutulmuştur.

1.6. Tanımlar

Hayat Bilgisi Dersi: İlkokul 1., 2. ve 3. sınıfta okutulan, öğrencilerin kendilerini ve çevresini tanıma, kendini geliştirerek çevresine uyum göstererek, çok yönlü ve yaratıcı düşünme, problem çözme gibi özelliklerin temellerinin atıldığı bir derstir (Çilenti 1988, Akt. Şimşek 2013: 1327). Hayat Bilgisi, çocuğun doğumundan itibaren ilkokul 1. sınıfa kadar dünyayı nasıl anlamlandırdığına ilişkin deneyimleri

merkeze alarak, bundan sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya, çevresini sosyal ve fiziki boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan bir derstir (Kabapınar 2012: 1). *“Doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerdir”*(Sönmez 1999: 10).

Etik: İnsanların bireysel ve toplumsal olarak kurduğu ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, ilkeleri, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal ilişkilerini araştıran felsefe disiplini (Kirel 2000, Akt. Kılınç 2010: 1). İnsan tutum ve davranışlarının iyi-kötü, doğru-yanlış açısından değerlendirilmesi ve anlamlandırılmasıdır. Basit bir anlatımla etik, doğru ve yanlış ölçütleridir (Aydın 2003: 15). Etik, iyi ve kötü, doğru ve yanlış, adalet ve bunlarla ilgili diğer kavramların doğasını, kaynağını ve alanını araştıran felsefenin bir bölümüdür (Bahçe 2010: 18)

Beceri: Öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (MEB 2005).

Öz Yönetim Becerisi: Bireyin, kendi düşüncelerinde ve eylemlerinde yönlendirici ve kontrol edici olabilmesidir.

Etik Davranma Becerisi: Bir durum veya olay karşısında, söz ve eylemde bulunmadan önce, söz ve eylemlerde doğru-yanlış ve iyi kötü ayırımına varıp, doğru, iyi, faydalı ve istendik davranışı içsel veya dışsal olarak sergileyebilmektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL TEMEL

2.1. Etik

Etik sözcüğü insan yaşamında güncelliğini korumaktadır. Etik, literatürde farklı şekilde tanımlanmış bir kavramdır (Aydın 2012: 17). Cevizci'ye göre de (2014: 11) etik, çok anlamlı bir sözcüktür. Onun tam olarak neye karşılık geldiği konusunda bazen karışıklıklar yaşanabilmektedir . Etik sözcüğü, Yunanca “karakter” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’tan türetilen “ethics” kavramı da, ideal ve soyut olana işaret ederek, ahlâk kurallarının ve değerlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Fromm 1995, Akt. Aydın 2012: 5).

Etik, iyi olanı değil, bir şeyin iyi olduğu hükmüne nasıl varıldığını ve tek tek eylemlere ilişkin ahlaki yargıları değil, eylemlere ilişkin ahlaki yargıların nasıl oluştuklarını araştırmakta ve etiğin ahlak üretmediği, ahlâk üzerine konuştuğu belirtilmektedir (Pieper 1999, Akt. Başel 2007: 6).

Etik, felsefenin ahlaklılıkla, ahlaki değerle ilgili olan alt dalına veya disiplinine karşılık gelir (Cevizci 2014: 11). Felsefenin alt dalı olan etik, bizim öteki insanlarla, toplum ve genel olarak öteki canlılarla, biyosfer (canlıküre) ile olan ilişkilerimizi, tutum ve davranışlarımızı inceleyen eleştirel bir etkinliktir (Alpınar 2011: 51). Etik, iyiyle kötünün birbirinden ayrılması için ölçütler koyan, ahlâk üzerine akıl yürütüp bilgi üreten, bireyleri, grupları yönlendirici ilkeler ve standartlar koyan, neyin yapılacağını, neyin isteneceğinin, neye sahip olunacağını bilmesi, neyin doğru neyin yanlış olduğu hususunda bir kişi ya da grubun davranışlarını yönlendiren değer ve ahlaki ilkeler bütünüdür (Cevizci 2002; Demirtaş ve Güneş 2002; Güçlü ve Hançerlioğlu 1975; Mengüşoğlu 1992; Polat 1999; Richardson 2000; TDK 2009; Uzun ve Yolsal 2002, Akt. Yaman, Mermer ve Mutlugil 2009: 94).

Kırel (2000, Akt. Sunar 2011: 8) çalışmasında etik kavramını, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, doğru ve yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini olarak tanımlamıştır. Etik; insan etkinliklerinin, insancıl doğru ve yanlışlara; iyi ve kötüye göre tanımlanmasını içeren bir standartlar ya da kodlar bütünüdür (Owens 1978, Akt. Sunar 2011: 8).

Etik, ne yapmam gerektiğini düşünürken başkalarının haklarını ve çıkarlarını da dikkate aldığını varsaymaktır (Haynes 2002, Akt. Sunar 2011: 8). Başel (2007: 6) etik kavramını “*Bireyin eylemlerinde veya eylemi ile ilgili kararları alırken, sergilemiş olduğu düşünce ve hareket tarzının dayanağı*” olarak tanımlamaktadır.

Etik, öncelikle arzu edilen bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıdır. Daha geniş bir bakış açısı ile bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılamayacağı; neyin arzu edileceği ya da edilemeyeceğinin; neye sahip olunacağı ya da olunamayacağının bilinmesidir. (Hitt 1999, Akt. Aydın 2012: 17). Etik bir tür bilgidir. Öyleyse yapılacak iş bir bilgi dalı olarak etiğin, neyin/nelerin bilgisi olduğunu ve etiğin sahip olduğu özellikleri felsefeye ele almak olacaktır (Çotuksöken 2003: 12).

Etik, algılama ve karar vermede odak noktasıdır. Karşılaşılan durum, konu veya davranışın etik önemini dikkate almayan birisi, etik karar verme süreciyle ilgilenmeyecektir. Demek ki; etik ilkeler, amaca ulaşmada kullanılan araçlar bütünü olarak görülmektedir (Teyfur, Beytekin ve Yalçınkaya 2013: 87).

Etik çalışmaları, insan davranışlarının “*doğruluğunu*” ya da “*yanlışlığını*” değerlendirmede kullanılan standartlarla ilgilidir. Etiğin benimsenmesinde yer alan soruların bazıları şunlardır: “*Hangi davranış iyidir?, Hangi davranış istendiktir?, Hangi davranış kayda değerdir?, Hangi davranış kabul görür? Hangi davranış desteklenmelidir?*” Etik, yanlış ya da doğru olma düşüncesi ile ilgilidir. (Gözütok 2000: 85).

Lacan (1977, Akt. Uysal 2006: 6), herhangi bir eylemin etik açıdan değerlendirilmesinde; tutarlılık (öznel etik), sonuçlar (nesnel etik) ve önemseme

(sorumluluk etiği) ölçütlerini “*Borrom Düğümü*” adıyla şematize ederek, kesişme noktasında “*Etik Karar Verme Sürecinin*” temelinin oluştuğunu ifade etmiştir. Borrom düğümü, bu üç yaklaşımın kenetlenmesini göstermektedir. Etik yargılamada ve eylemde; tutarlılık, sonuçlar ve önemseme yaklaşımları birlikte düşünülmüştür. Yaklaşımlar birbirlerini tamamlar ve herhangi birinin diğerine göre ayrıcalığı yoktur.

Yukarıda yapılan tüm etik tanımlarını değerlendirdiğimizde, etik kavramını, neyin olması neyin olmaması gerektiğinin farkında olunarak davranış ve tutuma iten sistemin denetlenmesi olarak ifade edebiliriz. Sistemi denetleyebilmek için de önceden belirlenmiş olan etik değer ölçütleri dikkate alınmalıdır. Gerekli ölçme ve değerlendirme yapıldıktan sonra davranışın veya tutumun ortaya çıkması beklenir.

2.2. Etik ve Ahlâk İlişkisi

Etik, çoğu zaman ve pek çok yerde ahlakla karıştırılmaktadır (Cevizci 2014: 11). Bu iki kavram, günlük yaşamda aynı anlamda kullanılmasına rağmen gerçekte aralarında ihmal edilemeyecek derecede önemli farklılıklar bulunmaktadır (Aydın 2012: 14). Etiği anlayabilmek ve ahlak ile olan ilişkisini kavrayabilmek için ahlak kavramını ve ahlak kavramının içeriğinin geçmişten günümüze kadar ki süreçte neyi içerdiğini bilmek de önemlidir. Etik ahlakla da ilişkilidir ve o nedenle çoğu kaynakta ahlak felsefesi olarak adlandırılmaktadır (Kılınç ve Ağraş 2010: 66).

Etik, doğru ve yanlış davranış teorisidir. Ahlâk onun pratiğidir. Ahlaki, değil de etik ilkelerden; etik değil de ahlaki bir davranış tarzından söz etmek doğru olur. Etik bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgilidir. Ahlak ise bunu hayata geçirme tarzıdır (Kırel 2000, Akt. Kurnaz ve Gümüş 2010: 159). Etik, ahlak üzerine söz söyleme etkinliğidir (Aydın 2012: 14). “*Etik, ahlâk felsefesi demektir. Felsefenin ahlak alanıyla ilgili soruşturma şubesidir* (Türkeri 2011: 21). Ahlâk alanında, belli değerlere ve değerlerin belirlediği niyetlere, yönelimlere göre sergilenen davranışların söz konusu olduğu ileri sürülebilir. Ahlâk, ertelemeye hiç mi hiç gelmeyen yaşamın akışı içinde bize sunulan, kimi zaman onarılan değerlerin tümünü oluşturmaktadır (Çotuksöken 2003: 13). Ahlâk çok genel anlamda, iyi-kötü

değerlendirmesine tabi olan her şeyi kapsayan alanı ifade eder. (Türkeri 2011: 21). Ahlak, toplumların ihtiyaç ve yararları doğrultusunda, alışkanlıklar, gelenekler, töreler ve kamuoyunun gücünden destek alan, kendiliğinden biçimlenmiş, şekillenmiş, genel kabul görmüş yasaklamalar ve değerlendirmelerdir (Frolov 1997, Akt. Aydın 2012: 14). Etik iyi olanı değil, bir şeyin iyi olduğuna nasıl karar verildiğini söyler, etik ahlâk üretmemekte, ahlak üzerine konuşmaktadır. Etik, ahlaki konu edinen diğer adıyla da ahlak felsefesi olan felsefenin bir dalıdır. Etik, kullanılmakta olan ahlâk terimlerinin ve ahlaki yargıların statüsünü analiz ederek, derinlemesine inceleme yaparak, takınılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele almaktadır (Pieper 1999; Nuttall 1997, Akt. Beyaz 2011: 27).

Ahlâk, bireylerin toplumun beklentilerine uygun davranışlarını düzenleyen kurallar ve yasalar bütünüdür. Yürürlükteki ahlak, genellikle toplumun beklentilerine dayanır. Toplumun beklentileri de yerel veya bölgesel olup geleneklere dayanır. Oysa etik, evrensel olmayan değerlerin yanı sıra evrensel olan değerleri de içine alan bir olgudur. Ahlâk doğru ve yanlış, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yapılanları, yapılanların sonuçlarını değerlendirme faaliyetidir. Kullanılan ahlâk terimlerinin ve ahlaki yargıların statüsünü analiz eden etik ise takınılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları inceler. Etik, ahlaki hükümler ahlaki sorunlar üzerinde sorgulama, düşünme, felsefe yapmaktır. Felsefenin aradığı ise evrensel olana ulaşmaktır. Etik, ahlaki bir tavır almaz (Bayram 2005, Akt. Başel 2007: 11-12).

Ahlâk, kültürel değerler ve ideallerle ilgili doğru ve yanlışları ve bunlara uygu olarak nasıl davranılması gerektiğini belirler. Ahlak geniş tabanlı ve nasıl davranılması gerektiğine ilişkin yazılı olmayan standartları içerir. Etik ise, hem daha soyut kavramlara dayalıdır hem de bu soyut kavramlardan ne anlaşılması gerektiğini tanımlamaya çalışır. Etik kuralların belirli bir alana ilişkin açık yazılı kuralları barındırması gerekir. Örneğin, sanat etiği, siyaset etiği, tıp etiği, hukuk etiği, eğitim etiği, çevre etiği, biyoetik, medya etiği, bilimsel araştırma etiği vb. alanlar için ortak ilkeler söz konusu olmakla beraber, daha çok kendilerine özgü ilkeleri içerirler. Bu ilkeler, uyması beklenen bireylerin özelliklerine göre değil evrensel olarak kabul edilen kavramlara dayalı olarak geliştirilirler. Etik ayrıca adalet, eşitlik ve taviz

kavramlarına önemli yer verir. Bununla birlikte birçok etik sorunu da içerir (Lamberton ve Minor 1995, Akt. Aydın 2012: 16).

Ahlâk, bireyin tüm unsurlarıyla hazır bulduğu norm ve kurallar bütünüdür. Bir ilke kavramından ziyade bir düzen kavramına karşılık gelir. O, ortaya çıktığı yerde ya da toplulukta düzeni tesis eden davranış kuralları ve normlar bütünüdür. Söz konusu düzen, öyle sanılır ki, şu ya da bu şekilde benimsenip alımlanması gereken, açıklanıp anlaşılmaya muhtaç bir anlamın varlığını gerektirir. İşte bu anlamın açığa çıkartılması, felsefi bir faaliyet olup çok büyük ölçüde ilkeler üzerinden gerçekleşir. Zira bu ilkeler, düzen kavramı üzerinden kurulan yapıyı, tesis olunan pratiği bir bütün olarak anlamayı, temellendirip haklı kılmayı mümkün kılan ilkeler olup, etik alanı oluşturur (Cevizci 2014: 17). “*Ahlâk, toplumun bireylerinin hayatlarını sürdürürken uydukları veya uymak zorunda oldukları kuralları ve bu kurallara uyulmaması halinde karşılaşılabilecekleri toplumsal, sosyal statülerinden kaynaklanan, kültürel, dini ve ailevi yaptırımları kapsamaktadır*” (Cooper 2006, Akt. Beyaz 2011: 25). Etik, belirli bir alana ait olan, o alanın düzeni için gerekli olan ahlak üzerine düşünceler bütünüdür. Ahlâk ise topluma mâl edilmiş kültürdür. Toplumun beklentileri yönünde oluşan genel değerlendirmelerdir.

2.3. Çocuğun Ahlâk Gelişimi

Ahlâk gelişimi; bireyin toplumda etkin bir şekilde kullanacağı ve içerisinde aktif rol alacağı bir değerler sistemini oluşturma sürecidir (Çam, Çavdar, Seydooğulları ve Çok 2012: 1212). Ahlak gelişimi; bireyin toplumun değer yargılarını kazanarak içinde bulunduğu çevreye uyumunu, kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmalarını amaçlar. Bireyin içinde bulunduğu toplumun değer algılarını biliyor, tanıyor ve anlayabiliyor olması, onun o toplum içerisindeki yaşamının düzen ve huzur içerisinde olmasını sağlar. Her toplumun kendine ait ahlak kuralları vardır. Toplumun mutluluğu, toplumda adalet ve eşitliğin sağlanması amacı ile toplumun her kesiminde ahlak kuralları ve ahlak eğitimi gerçekleştirilmelidir (MEB 2013: 1).

2.3.1. Piaget'in ahlaki gelişim kuramı

Piaget, çocukların ahlak gelişimini ortaya çıkarabilmek için, onların oyunlarını gözleyerek, onlarla oyun oynayarak, oyunlar ve oyunlardaki kurallar hakkında sorular sorarak, hırsızlık, yalan söyleme, ilahi adalet, cezalandırma ve eşitlik anlayışı ile ilgili yaşamdan örnek hikâyeler anlatarak bunlar hakkında düşüncelerini alma yollarını kullanmıştır (Wright ve Croxen 1989, Akt. Çam ve diğerleri 2012: 1212).

Piaget, ahlak gelişiminin belirli evreler içerisinde gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Ona göre ahlak gelişimi, çocuğun bilişsel gelişimine bağlı olarak arkadaş çevresiyle olan sosyal etkileşimi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Piaget bu dönemleri, ahlak öncesi dönem, dışa bağımlı dönem ve özerk dönem olarak adlandırmıştır. Piaget, çocuğun sosyal çevresinin, çocuğun ahlaki gelişiminde etkili olduğunu vurgulamıştır. Piaget'e göre çocuklar, doğumdan 4-5 yaşlarına kadar ahlak öncesi dönemdedirler. Çocuklar bu dönemde ben merkezci eğilim içinde oldukları için, başkalarının görüşlerini dikkate alma konusunda önemli güçlükler yaşarlar. Bu dönemde çocuk, diğer çocuklarla olan sosyal ilişkileri içinde giderek uyulması gerekli olan kurallar olduğunu kavrar (Yeşilyaprak, Aydın, Can, Ersanlı, Kılıç, Külahoğlu, Öztürk, Bilge, Küçükkaragöz, Kısaç, Korkmaz, Bilgin ve Uçar 2007: 135). Dışa bağımlı dönem, 10 yaşına kadar olan, çocuğun kuralları sorgulamadan kabul ettiği dönemdir. İşlenen bir suçu ortaya çıkan fiziksel zarara göre belirler, çok fiziksel zarar varsa, kasten olsun ya da olmasın çocuk için daha büyük bir suçtur (Özdemir 2003: 117, Akt. Sözer Çapan 2005: 59). Özerk dönem, 11. yaşla birlikte başlar. Çocuklar, kendi dışlarında oluşturulmuş olan kuralların değiştirilemez olmadıklarını, istenirse anlaşarak kuralları değiştirebileceklerini fark etmeye başlarlar. Ayrıca ihlal edilen bir kuralla ilgili bir ahlaki yargıda, davranışı haklı çıkaracak bir nedenin olup olmaması belirleyici olur (Yeşilyaprak ve diğerleri 2007: 136).

2.3.2. Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı

Kohlberg çalışmalarında; çocuklara, ergenlere ve genç yetişkinlere, ahlâkî çatışmalarla ilgili bir dizi varsayımsal hikâyeden oluşan bir soru formu vererek, onların etiksel görüşlerini incelemiştir. Bu hikâyelerin her biri, katılımcının etiksel

yargılamalarının temelinde yatan düşüncelerini açığa çıkarabilmek amacıyla, birbirleriyle çatışan fikirleri içerir. Bu öykülere ilişkin yanıtlara dayanarak yaptığı çalışmanın sonucunda Kohlberg, ardışık altı aşamadan oluşan bir kuram geliştirmiştir (Turiel 1983: 153, Akt. Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 26).

Kohlberg'e göre birey, karar vermek zorunda kaldığı bir durum karşısında ahlaki yargıda bulunurken, bir ikileme ile karşı karşıya kalır. Bu ikileme vereceği ahlaki tepkiler sonucunda giderek kendi ahlak anlayışını oluşturur (Yeşilyaprak ve diğerleri 2007: 136).

2.3.2.1. Kohlberg'in bilişsel ahlâki gelişim modelinin aşamaları

I. düzey (gelenek öncesi)

Başkalarının geliştirilmiş kuralların varlığının tam olarak kavranmadığı 10 yaşına kadar süren ve ben merkeziliğin hâkim olduğu düzeydir. Ahlaki değer, kişiler veya standartlardan ziyade dışsal ödüllere ve cezalara dayalıdır.

Gelenek öncesi I. aşama (itaat etme ve ceza yönelimi, cezadan kaçınmaya yönelik boyun eğme)

Çocuğun bir olay karşısında ahlaki karar verirken, başkalarının duygu ve düşüncelerini dikkate almaksızın sadece olayın sonucuna göre yargıda bulunduğu bir aşamadır. Sonuca göre davranışı yapan kişi cezalandırılmışsa, yapılan davranış doğru değil, cezalandırılmamışsa doğrudur. Güce, saygınlığa veya sorun önleyici düzene ben merkezli itaat söz konusudur. Bu aşamada davranışların yönünü belirleyen koşul, dış kaynaklı emirler, cezalar ve ödüllerdir. Fiziksel sonuçlar ya da kuralları ortaya koyan kişilerin fiziksel gücü önem kazanır. Gücü elinde tutan otoritenin söylediği doğrudur (Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 28).

Gelenek öncesi II. aşama (bireycilik, amaca dönük değiş tokuş ve saf çıkarıcı eğilim)

Çocuk, bir olay karşısında takınacağı ahlaki yargının niteliğini, olay veya durumun kendine sağlayabileceği yarara göre belirler. Bu aşamada çocuk, bir davranışı kendi

açısından yararlı buluyorsa, o davranış doğrudur. Dolayısıyla bir eylem, kişinin ihtiyaçlarını görebileceği ölçüde doğrudur. Bireyler arasındaki anlaşmalara ve söz vermelere değer verilir. Bu anlamda karşılıklı değiş tokuş kavramı (sen bana yardım et, ben de sana yardım edeyim), sevgi, bağlılık ve adalet kavramının yerine alır. Doğru aynı zamanda adil olandır; karşılıklı eşit bir alışveriş, bir anlaşma ve bir uzlaşım'dır Tam anlamıyla bireyselci bakış açısı hâkimdir (Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 28).

II. düzey (geleneksel)

On yaşlarında başlayan ve yirmi yaşlarına değin süren, bireyin başkalarının beklentilerine ve toplumun göreneklerine uygun davranışlar gösterdiği ahlak anlayışı düzeyidir. Ahlaki değer, daha geniş olarak toplumun ya da aile, referans grubu gibi daha küçük bir bölümün, iyi davranışla ilgili beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir (Yeşilyaprak ve diğerleri 2007: 138).

Geleneksel düzey I. aşama (karşılıklı beklentiler, ilişkiler ve kişilerarası uyum)

İyi olmak, başkalarıyla ilgilenmek, dürüst olmak ve kurallara uymak bu dönemin temel özellikleridir (Selçuk 2010: 119). Birey, ahlaki yargıları başka bireylerin beklentilerine göre verir. Burada birey için doğru, kendi dışındaki kişilerin bekledikleri davranışlardır. Özellikle aile üyeleri gibi önemli bireyleri memnun etmek için yapılan davranışlar en doğru hareket olarak görülmektedir. Bu aynı zamanda güven, içten bağlılık, saygı ve minnet duyma gibi karşılıklı ilişkileri de korumak anlamına gelir. Bu aşamada “iyi niyetli olmak” da önemlidir. Bireyin, diğer bireylerle ilişki içinde olmasına dayalı anlayıştır (Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 29)

Geleneksel düzey II. aşama (yasalara ve toplumsal düzene uyum gösterme eğilimi)

Bu dönemdeki birey, toplum düzenini korumayı ve toplumun refahını düşünmeyi kendisine hedef edinir (Selçuk 2010: 119). Birey bir durum karşısında davranışlarını ortaya koyarken yasalara, kurallara ve sosyal düzene uygunluğunu ölçüt alır. Bireyin

algı sınırı aile sınırlarını aşmış, tüm topluma yönelmiştir. Burada doğru olarak nitelendirilen davranış, görevini yapmaktır. Görevini yapmak ile yasalara boyun eğmek, yasayı temsil eden otoriteye itaat etmek olarak anlaşılır. Sisteme dayalı bir anlayış hâkimdir (Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 29).

III. düzey (gelenek ötesi)

Gelenek ötesi düzeyde birey, kuralların ve toplumsal düzene ilişkin uygulamaların da ötesine geçerek, evrensel insani değerlere uygun davranışlar gösterir. Ahlaki değer, evrensel değerlere ve ilkelere göre belirlenir.

Gelenek ötesi I. aşama (sosyal sözleşme veya yararcılık ve bireysel haklar)

Birey, kuralları ve yasaları, insanlar arasında toplumsal yararı gözeten anlaşmalar olarak görür. Toplumsal yararı karşılamayan kuralların değişmesi gerektiğini kabul eder. Kişi, toplumsal sözleşmenin bir parçası olarak tüm insanların haklarının korunmasına yönelik yasalara uyma konusunda zorunluluk hisseder. Yasaların ve görevlerin, çoğunluğun yararına olduğuna ilişkin rasyonel bir hesaplama söz konusudur: En çok sayıda insan için en fazla iyi olarak görülür. Sosyal bakış açısına öncelik verme anlayışı vardır (Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 30).

Gelenek ötesi II. aşama (evrensel, etiksel ilkeler)

Evrensel ahlaki ilkelere dayalı ve çok az insanda görülebilen bir ahlak anlayışıdır. Bu aşamada doğruyu ya da yanlış toplumsal düzenin kuralları değil kişinin kendi vicdanı ve temel etiksel ilkeler belirler. Bunlar evrensel adalet, eşitlik ve insana saygıyı vb. soyut ilkeleri içerir. Sosyal düzenlemelerden kaynaklanan ahlaki bir bakış açısı hâkimdir (Yeşilyaprak ve diğerleri 2007: 136-137; Aytemiz Seymen ve Bolat 2007: 28-30)

2.4. Eğitim ve Etik İlişkisi

Eğitimle ilgili bilimsel literatür incelendiğinde şu sorular akla gelmektedir (Greenberg, Weisberg, O'Brien, Zins, Fredericks, Resnik, ve Elians 2003: 466-467):

1. Okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitimin misyonu ne olmalıdır?
2. Hangi tür okul ekolojisi ve iklimi şartları öğrencilerin öğretim sürecinden maksimum düzeyde katkı sağlamasına yardımcı olur?
3. Hangi unsurlar bireyin yaşam boyu öğrenen, geleceğin çalışanı, iyi bir vatandaş veya lideri olmasına katkı sağlar?

Bu sorular göz önünde bulundurulduğunda, iyi okulların öğrencilerinin okumada, yazmada, matematikte ve fen gibi öğrenme alanlarında iyi düzeyde olabilmelerine yardımcı olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda bu okullar öğrencilerin iyi bir tarihçi, edebiyatçı, sanattan anlayan, farklı dilleri konuşabilen ve farklı kültürleri algılayabilen bireyler olmalarına yardımcı olmalıdır. Kültürel okur yazar yetiştirme, entelektüel bireyler yetiştirme ve yaşam boyu öğrenen bireyler yetiştirmenin yanında, kaliteli bir eğitim aynı zamanda saygı temelinde insanlarla iletişim kurmayı, olumlu güvenli ve sağlıklı davranışlar geliştirmeyi, etik ve sorumluluk açısından akran gruplarına, aileye, okula, topluma uyum sağlayabilen bireyler de yetiştirmelidir (Greenberg ve diğerleri, 2003: 466-467).

Aileler ve öğretmenler, okulun çocukları yaşam boyu öğrenen bireyler haline getirerek, çalışmayı seven ve üyesi oldukları topluma sorumluluk duyan kişiler olarak yetiştirmesini istemektedir. Bu beklentiler, ne okul programlarına ne de öğretmen yetiştirme süreçlerine entegre edilebilmiştir. Okul programları ve öğretmen yetiştirme süreçleri daha çok dile ve matematiğe ilişkin becerileri öğretmeye odaklanmaktadır. Bu da büyük bir paradoks oluşturmaktadır. Bu noktada araştırma temelli bilimsel çalışmalar, sosyal, duyuşsal, etik ve akademik eğitimsel rehberlerin bilgiyi, becerileri ve olumlu eğilimleri geliştirerek topluma uyumlu bireyler yetiştirmede önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal, akademik, duyuşsal ve etik eğitim, çocukların annelerin ve öğretmenlerin kendileri için sahip olmuş oldukları amaçlara ulaşmalarına yardımcı olur. Kendileri için ve başkaları için

okumayı öğrenmelerine katkı sağlar. Sosyal, duyuşsal yeterlilikler ve etik eğilimler yaşam boyu öğrenen bireyler yetişmesi için gerekli temel değişkenlerdir (Cohen 2006: 201-202).

Eğitimin amacı, toplumsal bir varlık olan insanın, içinde yaşadığı toplumda varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan sosyal davranış kurallarını öğretmek ve içselleştirmesini sağlamaktır. Etik ise bireysel ve toplumsal bilincin uyuşmasını sağlama ve bireyin potansiyel değerlerini besleme, açığa çıkarma ve sürekliliğini sağlama bağlamında özgürleştirici bir felsefi disiplindir (Uysal 2006: 80).

Eğitimin en genel amacı, etik değerleri bünyesinde taşıyan erdemleri içselleştirerek eylemlerinde gösteren ideal insanlar yetiştirmektir. Dolayısıyla eğitim hedeflediği amaçlar ve idealize ettiği karakterler söz konusu olan bu etik kavramlarla ilişkilidir. Mesela adalet, ölçülülük, dürüstlük, doğruluk, iyilik gibi erdemleri içselleştirebilmiş iyi, sorumluluk bilincine sahip, adil, ölçülü, dürüst, doğru ve özgür bireyler yetiştirmek eğitimin en temel hedefidir (Şakar 2010: 10). Bu sebeple eğitim aynı zamanda etik bilgisini de içine almaktadır.

2.5. Etik Eğitimi

Eğitimde etik, önemli bir yere sahiptir (Yaman ve diğerleri 2009: 94). Öyle ki, öğretmenler zaman ilerledikçe daha çok etik sorunla uğraşmaktadır. Etik, eğitimin kazanımları, değerleri ve süreçleri açısından öncelikle ele alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni, eğitimim bireylerde davranış değişikliği oluşturmak gibi iddialı bir girişim olarak ortaya çıkmasıdır. Eğitim insanı var olduğu günden yok olduğu güne kadar etkileyen, onu bir şekilde, biçime sokmaya çalışan bir süreçtir. Etik ise insanın ne yapmalıyım? Nasıl yaşamalıyım sorularına cevap bulmaya çalıştığı süreçtir. Eğitim ve etik arasında bu açıdan zorunlu bir ilişki vardır ve Sokrates bu ilişkiyi “*kendini tanı*” sözü ile ifade etmektedir (Aydın 2012: 43). Bireyin eğitim ve öğretim faaliyetleri ile kendini tanımaya başladığı yer okuldur. Böylelikle son yıllarda okullarda etik eğitiminin önemi daha fazla vurgulanmaya başlanmış ve etik eğitimine olan ilgi artmaya

başlamıştır (Aydın 2012: 182). Bireylerin, iyi ve doğrunun ayırımına varabilen, kişisel tercihlerinde kendisi ve toplum için faydası olan iyi ve doğru olanı seçebilecek yetkinlik düzeyine ulaşması eğitim sayesinde olmaktadır. “*Söz konusu, eğitim kurumları olduğunda ise etik kavramı daha bir önem kazanmaktadır. Okul, öğrencilerin, iyi, dürüst, ahlaklı bireylerin yetişmeleri için var olduğunu her fırsatta vurgular.*” (Uğurlu 2012: 204).

Etik değeri koruyarak yaşayabilmek ve mesleğimizi etik değeri koruyarak icra edebilmek için, normlardan ziyade etik değer ve etik değerlerin felsefî bilgisine dayanan felsefî bir eğitime gereksinim vardır. Böyle bir eğitim, yüz yüze geldiğimiz durumlarda, insan onurunun nerede tehlikede olduğunu gören bir bakış açısı kazanmamıza yardımcı olabilmektedir (Kuçuradi 2003: 9).

Sokrates’e göre, bilgi kişiyi doğru eyleme, bilgisizlik de kişiyi yanlış eyleme yönlereceğinden, kendini bilen ve tanıyan kişi kendine yarayanı yapacaktır. Öte yandan kendini tanımayan kişi ise, kendi zararına olanı tercih edecektir (Akarsu 1982: 33). Bu nedenle, etik davranış ilkelerinin kişilere benimsetilmesinin en etkili yolu eğitimidir (Bursalıoğlu, 2002, 121). Sadece etik davranış ilkelerin belirlenmesi ile etik ikilem ve etik sorunlarla ilgili problemleri tek başına çözebilmek yeterli olamamaktadır (Candilis, Weinstock ve Martinez 2007, 64).

Etik davranış ilkelerin bireylere kazandırılması okullarda gerçekleşmektedir. Okulda bireyin kendisini, yaşamı ve içinde bulunduğu topluma ait değerleri, tutumları ve beklentileri tanımaya başladığı ilk ders, ilkokul 1., 2. ve 3. sınıfta okutulan Hayat Bilgisi dersidir. Hayat bilgisi dersinde yer alan bazı kazanımlar, etkinlikler ve beceriler etik davranış kazandırmayı amaçlamaktadır. Kişisel özellikler, değerler, ahlak, cinsiyet gibi bireysel faktörler etik davranışları etkilemektedir (Kirel 2000, Akt. Dağlı ve Akyıldız 2009: 28). İnsan hakları kavramının toplumun gündeminde daha fazla yer bulması, öğrenci hakları gibi kavramları da gündeme getirmiştir. Toplumun bilinç düzeyinin artmasıyla birlikte, öğretmen öğrenci ilişkileri daha ayrıntılı ele alınmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Öğretmenler öğrencilerle, velilerle, okul yöneticileri ve diğer öğretmenlerle ilişkilerinde “*ne yapmalıyım*”, “*ne yapmamalıyım*”, “*bu doğru olur mu*” gibi sorularla karşı karşıya kalmaktadır (Haines

2002, Akt. Obuz 2009: 30). Etik eğitimi bu noktada gerekli görülmektedir (Hynes 2002, Akt. Kocayığit ve Sağnak 2012: 186).

Türkiye’de etik eğitimi görevi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmenlerine verilmiş görünüyor olsa da okullarda görev yapan tüm öğretmenlere aittir (Bridge 2004: XII). Etik eğitimi, insanın doğasında var olan değerlerin ortaya çıkartılma sürecinde, mevcut değer durumunun ortaya çıkartılması yönteminin benimsenmesi ile başarılı sonuçlar verecektir (Uysal 2006: 81).

Pek çok kişi, bireylerin eğitilmesi görevini üstlenmiş olan okulda, “iyi” ve “doğru” kavramlarına gereken vurgunun yapılmamasından yakınmakta, etik eğitiminin öğrencilerle ilgilenen bazı eğitimcilerin bireysel çabası ve ilgileri ile sınırlı kaldığına inanmaktadır. Oysa eğitim ve okul kavramlarının doğasında etik bir mücadele yatmaktadır. Toplumun bireyelerinin istenilir iyileri kazanması ve bunu kazandıracak kurumun da etik değerler çerçevesinde işlev göstermesi beklenmelidir. Toplum tarafından sorumluluk, saygı, güven, adalet, vatandaşlık bilinci gibi temel değerleri içeren bir etik bakışın okullarda geliştirilmesi ve öğrencilerin karakter eğitiminin desteklenmesi beklenmektedir (Aydın 2012: 174).

Değindiği üzere etik eğitimi ile ilgili etkinlikler daha çok Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi başlığı altında verilmektedir fakat Uysal (2006: 82) çalışmasının sonuç kısmında, etik eğitiminin sadece bilişsel davranış kalıpları ile verilemeyeceğini, yani sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin etik bilincin ortaya çıkartılmasında yeterli olmayacağını, diğer psikometri ve duyuşsal davranış kalıpları ile de desteklenmesi gerektiğini ve bu konuda araştırmaya dâhil öğretmenlerin hemen hemen tamamına yakınının hem fikir olduğunu belirtmiştir.

2.5.1. Ders olarak etik

Pieper (1999), etik ile pedagoji arasındaki ilişkiyi incelemiş ve “Etiğe Giriş” adıyla Türkçeye de çevrilen eserinde; insanın doğası gereği ahlaki bir varlık olmadığı, iyi ve kötü davranışların her ikisine de doğuştan yatkın olduğu ve bu sebeple de ahlaki olarak eğitilmesi/yetiştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmış ve etiği, öğretilecek bir

ders olarak değerlendirmiştir. Türkiye’de etik, kendi başına bir ders olarak okutulmasa da İlkokullardaki Hayat Bilgisi dersinde etik bilinç kazandırmaya yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinliklerle öğrencilerde etik davranma becerisinin gelişimi amaçlanmaktadır (MEB 2009). Etik davranma becerisine ait olan etik değerlerin öğretiminde okullarda yapılması, sağlıklı bir toplum oluşturması bakımından son derece gerekli bütünsel bir eğitim çalışmasıdır (Bridge 2004: XII).

2.6. Etik Bilinç Nedir?

Kişisel nitelikler (değerler), tutumların ve becerilerin bir arada bulunması olarak tanımlanabilir (MEB 2009). Etik duyarlılığın bir karakteristiğidir. Etik bilinç, herhangi bir süreçte etik sorunlar oluşturabilecek durumların, eylemlerin, davranışların farkında olmaktır (Kılınç ve Ersoy 2013: 110).

2.7. İlköğretimde (İlkokul-Ortaokul) Etik ve Önemi

İlköğretim, planlı ve programlı eğitimin verildiği ilk evredir. İlköğretimin eğitim sistemi içindeki stratejik konumu; tüm çocuklar için zorunlu bir eğitim imkânı sunması ve çocuğun bilinç yüklemesine tabi tutulduğu ilk evre olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, birey ve toplum bakımından son derece önemli olan etik bilincin uyandırıldığı ilk aşamadır. Bu evrede eğitim ne şekilde verilirse, devam eden eğitim süreçleri de o yönde şekillenecektir. Kişiliğin önemli bir bölümü ilkokul-ortaokul evresinde oluşmaktadır (Uysal 2006: 80). Etik değerlerin okullarda okul yönetiminin öncülüğünde, ilkokulda sınıf öğretmenleri, ortaokul ve lisede branş öğretmenleri ile rehber öğretmenler tarafından öğretilmesi uygun görülmektedir (Bridge 2004: XIII).

2.8. İlkokul Hayat Bilgisi Dersi ve Temel Yaşam Becerileri

Bireylere beceriler, dersler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Hayatı anlama, tanıma ve öğretme amacıyla ilkokul 1., 2. ve 3. sınıf düzeylerinde Hayat Bilgisi dersi okutulmaktadır. Hayat Bilgisi dersi, toplu öğretim yaklaşımına dayalı olarak oluşturulmuş bir derstir. Çocukların hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanmıştır (MEB 2009:5). Hayat Bilgisi Dersi, bireylere yaşamın problemleri ile mücadele etmenin, bu problemlerle baş etmenin yollarını öğreten ilk ve en temel derstir (Şimşek 2013: 1326). 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda bireyin bu problemlerle baş edebilmesi için gerekli olan temel yaşam becerileri bulunmaktadır. Bu temel yaşam becerileri; “Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Araştırma, İletişim, Problem Çözme, Bilgi Teknolojilerini Kullanma, Girişimcilik, Türkçeyi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma, Karar Verme, Kaynakları Etkili Kullanma, Güvenlik ve Korunmayı Sağlama, Öz Yönetim, Bilimin Temel Kavramlarını Tanıma” olarak belirtilmektedir (MEB 2009: 14).

Hayat Bilgisi dersindeki konular, çocukların deneyim dünyasına uygun olarak ev, aile ve okul ile yakın çevre gibi konulardan seçilir ve ders konu merkezlidir. Bu konular hem somut durumları ve olguları içermekte hem de çocuğun yakınında olandan başlamaktadır. Bu konular ilk üç yıl boyunca konu kapsamı yoğunlaşarak devam etmektedir. Konular yapı itibarıyla çocuğu geliştirendir; çünkü hem psikolojik hem de fizyolojik olarak kendini tanımasına ve çevresini anlamlandırmasına yardımcı olur (Kabapınar 2012: 1).

2.8.1. Öz yönetim becerisi

Öz yönetim becerileri çocuğun gerçek yaşamda ihtiyaç duyacağı donanımın kazandırılmasını yeteneklerin ve kişiliğinin desteklenmesini amaçlamaktadır. Nitekim Milli Eğitim Hayat Bilgi Dersi Öğretim programında sınıf farklılıkları çerçevesinde söz konusu becerilerle ilişkili amaçlar gereklilikler şeklinde ortaya konmuştur. İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve

Kılavuzu aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenen temel bilgi ve beceriler, gerçek yaşamda çocuğun gereksinimleriyle örtüşmelidir. Program, bireyin yaşam kalitesini artıracak temel becerileri kazanmasına yardımcı olmalıdır. Çok miktarda bilgi depolamak yerine, olabildiğince çocuğun zihinsel yeteneklerini ve kişiliğini her yönüyle geliştirmeye yönelik olmalıdır. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ile çocuğun temel yaşam becerilerine ve istenen kişisel niteliklere sahip olarak yetişmeleri ve yaşamda kullanabilecekleri bilgilere ulaşmaları hedeflenmiştir. (MEB 2009: 6-8).

İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda yer alan ve öğrencilerde gelişimi amaçlanan temel yaşam becerilerinden biri de öz yönetim becerisidir. Öz Yönetim Becerisinin Kapsamına Giren Beceriler; Etik Davranma, Eğlenme, Öğrenmeyi Öğrenme, Amaç Belirleme, Kendini Tanıma ve Kişisel Gelişimini İzleme, Duygu Yönetimi, Kariyer Planlama, Sorumluluk, Zamanı ve Mekânı Doğru Algılama, Katılım, Paylaşım, İşbirliği Ve Takım Çalışması Yapma, Liderlik, Farklılıklara Saygı Duyma olarak yer almaktadır (MEB 2009: 14).

2.8.1.1. Etik davranma becerisi

Etik davranma becerisi, etik karar verme sürecinin gerçekleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Davranışa geçmeden önce doğru ve yanlış ölçütleri bağlamında bir değerlendirme yapılmakta, bu değerlendirme sonucunda etik davranışın eyleme dönüşmesi kesinleşmektedir. Etik davranışlar da etik davranma becerisini ortaya koymaktadır.

Etik karar verme sürecinde etik testlerden faydaniılmaktadır. Karmaşık ve şaşırtıcı olasılıklar arasında karar vermek zorunda olduğunda etik testler kullanılacaktır. Bu amaçla Boston'da Bentley College İş Etiği Merkezi tarafından davranışların etik ölçütlere uygun olup olmadığını sorgulayan bir test geliştirilmiştir. Bir kişi belli bir konuda karar vermeden önce aşağıdaki altı soruya cevap vermelidir (Lamberton ve Minor 1995, Akt. Aydın 2012: 32).

- 1. Bu doğru mu?*
- 2. Bu adil mi?*

3. *Eğer birisi zarar görecekseniz bu kim?*
4. *Eğer verdiğiniz karar gazetelerin birinci sayfasında yer alıyorsa kendinizi rahat hissediyor muydunuz?*
5. *Aileniz, çocuğunuz ya da akrabalarınıza bunu söyler miydiniz?*
6. *Olay nasıl sonuçlanır?*

Yukarıda yer alan sorular değerlendirildiğinde, bu soruların okul ortamında da geçerli olması düşünülmektedir. Okulda etik iklim oluşturma sürecinde bu sorulara yanıt verilmesi, etik davranma becerisinin gelişimini sağlamada etkili olacaktır. Etik dışı davranışların dayanaklandırılmasını ve çeşitli gerekçelerle haklı kılınmasının kolaylaştırılmasını önlemede en temel araç etik karar verme aşamalarının kullanılmasıdır. Bu aşamalar;

- Dur ve düşün,
- Amaçların tanımlanması,
- Gerçekleri bilmek,
- Seçenekleri gerçekleştirmek,
- Sonuçları göz önüne almak,
- Seçmek ve karar vermek,
- Gözden geçirmek ve değiştirmek olarak görülmektedir (JIE 2002, Akt. Aydın 2012: 38).

Etik karar verme, kişilerin kararlarımıza saygılı olmasını istemek kadar onların kararlarına da saygılı olmayı gerektirir (Kıranlı ve İlğan 2007: 153). Etik karar verme sürecinin aşamaları gerçekleştiği andan itibaren etik davranma becerisinin gelişimi başlamaktadır Etik davranma becerisi İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuz Kitabı'nda öğrencilerde geliştirilmesi gereken temel yaşam becerilerinden birisi olarak yer almaktadır.

Hayat bilgisi dersi öğretim programında, programın öncelikli amacı; “*Öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmaktır.*” şeklinde ifade edilmektedir (MEB 2009: 14). Programda yer alan becerilerden biri olan “**Etik Davranma**” becerisinin içeriği (MEB 2009: 22);

- *“Toplumsal kurallara uyma*
- *Günlük yaşantısında etik davranışlar sergileme*
- *Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarma*
- *Zor durumlarda bile etik davranışlar sergileme*
- *Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme*
- *Etik olmayan davranışlarla mücadele etme*
- *Yaş, cinsiyet, ırk gibi yanlı davranışlara neden olan eğilimleri fark etme ve bu tür yanlılıklar içermeyen davranışlar sergileme*
- *Farklı sosyal, kültürel ve dinî gruplara ait kişilerle etkileşimde bulunma, bu kişileri yargılamadan kabul etme*
- *Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma, bu kişileri yargılamadan kabul etme”*

olarak ifade edilmiştir. Etik davranma becerisinin gelişimini amaçlayan kazanım ve etkinliklere İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuz kitabın “Okul Heyecanım” ve “Benim Eşsiz Yuvam” temaları içinde yer verilmiştir.

2.8.1.2. Etik davranma becerisinin gelişimi

Beceri gelişimi bazen kendiliğinden bazen de aktif bir süreç sonucu gerçekleşmektedir. Becerilerin gelişimi sırasında öğrencilerde görülen değişikliklerin nasıl gerçekleştiği net değildir. Bununla beraber araştırma sonuçları bu durumun olgunlaşma ve deneyim kazanma ile birlikte ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca eğitimde çocuğa uygun yaşantı ortamları sağlanırsa becerilerin daha hızlı gelişeceği yönünde kanıtlar vardır. Ancak bu, gelişmenin zihinsel olgunluk sınırı bulunmadığı anlamına gelmemelidir. Bu konuda öğretmene düşen görev, öğrencilerinin bu becerilerinin gelişimi için gerekli koşulları ve teşviki sağlamaktır (MEB 2009: 17). Etik davranma becerisinin gelişimi, yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu becerinin gelişiminde aile, okul, çevrede oluşturulacak olan eğitici etik iklim ortamı etkili olacaktır.

2.8.1.3. Etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen unsurlar

Etik davranma becerisi, bireyin etik karar verme süreciyle ortaya çıkan bir durumdur. Etik karar verme, etik davranma becerisinin gelişimini etkilemektedir. Karar verme sürecinde bireye etki eden tüm uyarıcılar aynı zamanda etik davranma becerisinin gelişimine de yansımaktadır. Etik davranma becerisinin gelişimi uzun zamana ihtiyaç duyan bir süreçtir. Karşılaşılan durum veya olay bireyin etik algılarından geçer; aile, okul, çevre ve medyanın beklentileri boyutlarıyla değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda etik davranışın niteliği belirlenir. Belirlenen niteliğe göre davranışın etik olup olmayacağına karar verilir.

Etik davranma becerisinin gelişimi üzerine sorgulama ve düşünme etkinliklerinin etkili ve verimli olarak yapıldığı yer okuldur. Çocukların etik davranma becerisinin gelişiminde, sıcak ve destekleyici sınıf ortamının önemli bir etkisi vardır (Watson ve diğerleri 1998: 572).

2.9. Etik Davranış

Kişilerin ve kurumların etik konumlarını belirleyen en önemli etken davranışlarıdır. İster günlük hayatta, ister iş ortamlarında olsun bireylerin karşılaştıkları durumlar, onların davranışlarını doğrudan doğruya etkilemekte, etik ya da etik olmayan davranışlar gerçekleştirmeleri konusunda onları yönlendirmektedir. Bu nedenle, etik kavramı incelenirken davranış etkeninin önemi karşımıza çıkmaktadır. Davranışın etik durumunu toplumsal açıdan etkileyen ise; değerler, normlar, kültür ve görgü kurallarıdır. Bunların hepsi, bireylerin, kurum ve kuruluşların var oldukları toplumdan kaynaklanan ve davranışlarına yön veren faktörlerdir (Karakaş 2002; Menekşe 2007, Akt. Torun 2013: 7). Bireylerin davranışlarının etik olup olmadığı büyük ölçüde içinde yaşadıkları toplumun kültürü, sahip oldukları değerler sistemi, inançlar ve normlar tarafından belirlenmektedir (Aydın 2012: 12).

Etik ahlak ilişkisini açıklamaya çalışan bilgilerden yola çıkarak şu görüşler ifade edilebilir: Etik, ahlakı ve değerleri de içinde barındıran değerler üstü bir sistemdir. Sistem içerisinde; ailenin sosyal, kültürel, dinî yapısını, ailenin çocuğuna telkin ettiği anlayışları, okulun etik iklimi, öğretmenlerin tutum ve davranışları, okul çevresi ve insanın doğuştan sahip olduğu vicdanı bulundurur. Etik karar verme, sistem içindeki bu unsurların birleşiminden ortaya çıkan davranış üzerine doğru-yanlış, iyi-kötü ve arzu edilen-edilmeyen ilkeler bağlamında yapılan değerlendirmedir. Değerlendirme sonucunda söz konusu davranış, iyi-doğru-istenilen ise etik davranıştır.

2.10. Etik Dışı Davranış

Bireyin sergilemiş olduğu davranışların, toplumun beklentileri tarafından doğru ve yanlış ölçütleri dikkate alınarak değerlendirilen ve bu değerlendirme sonucunda kabul görmeyen kısmıdır. Öğrencilerin, öğretmene saygı göstermeme, söz almadan konuşma, öğretmeni dinlememe, öğretmenin iyi niyetini kötüye kullanma, yalan söyleme gibi -istenmeyen öğrenci davranışlarının gösterilmesi- etik dışı davranışlar olarak belirlenmiştir (Yaman ve diğerleri 2009: 94).

Başel'in (2007: 105) çalışmasında, dersanelerde; öğretmenlerin öğrencilerle senli benli ilişkilerden uzak durmaması, bazı öğrencilere akrabalık, hemşerilik vb nedenlerden dolayı ayrıcalık yapmaları, öğrencilere kendi özel işlerini yaptırması, başarısız öğrencilere ilgi göstermemeleri, öğrencileri küçük düşürmekten kaçınmaması, öğrencinin ders saatlerine uymasına özen göstermemeleri ve kopya çekme girişimlerine gerekli tepki vermemeleri etik dışı davranışlar olarak belirtilmiştir.

2.11. Eğitici Etik İklim Oluşturmak

Etik İklim kavramı literatürde etik çalışma iklimi, ahlaki atmosfer, bireysel ahlak (Kohlberg) kavramları olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Bu kavramlar birbirlerine yakın anlamlarda kullanılsa da etik iklim, ahlaki atmosfer ve bireysel

ahlak gelişiminden farklı olarak bir organizasyon kavramıdır (Bart ve John B. 1988, Akt. Dönertaş 2008: 8). Etik iklim, etik davranışları etkilemede kullanılabilir en önemli yönetim uygulamalarından biridir. (Özyer, 2010: 30). Etik iklim, etik problemlerin nasıl çözüleceği ve etiğe uygun davranışların neler olduğu konusundaki ortak algıdır (Victor ve Cullen 1988, Akt. Torun 2013: 37). Etik iklim kavramı, örgütlerde etik davranışların neler olacağını öngörürken, etik davranışlara açıklama yolu bulunmasını da sağlar. Aynı zamanda örgüt üyeleri için hangi davranışların kabul edilebilir, hangi davranışların kabul edilemez olduğu ölçütlerinin açıklanmasına da yardımcı olmaktadır (Cullen, Victor ve Stephens 1989, Akt. Dönertaş: 9). Etik iklim, bir örgüt veya kurumun ahlaki çerçevede doğru ve yanlışın sınırlarını belirleyen değerler ve uygulamalardan oluşmaktadır (Torun 2013: 36).

Etik iklim, örgüt içindeki bireylerin davranışlarını ve ilişkilerini şekillendiren, bu sayede örgütsel verimliliği artıran önemli faktörlerdendir (Elçi ve Alpkan, 2009: 143). Bir örgütün etik ikliminin farkında olan liderler ya da yöneticiler, uyguladıkları kurallar ve politikalarla etik iklimin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Wimbush vd. 1997, Akt. Torun 2013: 49).

Eğitici etik iklim, eğitim durumlarının etik eğitimi için hazır hale getirilmesidir. Eğitmek, kelime manasıyla bireyde davranış değişikliği oluşturmaktır. Eğitici etik iklim, etik eğitimi programında belirlenen amaçlara ulaşmak için ortamın, ortam içindeki yürütücülerin düzene konulmasıdır. Ortam içindeki başroldeki yürütücüler olan öğretmenler, sınıfta her öğrenciye eşit öğrenme fırsatları sunacak yöntemleri ve teknikleri uygulayabilmelidirler. Örneğin, öğretmenler her öğrenciye eşit söz hakkı verebilmeli, derslere katılımı teşvik etmeli, ödev ve projelere ilişkin zamanında dönüt vermeli ve adil bir değerlendirme yapabilmelidir (Özcan ve Balyer 2014: 104).

2.11.1. Okulda eğitici etik iklim oluşturmak

Herhangi bir okulda dikkati çeken ilk şey okulun iklimidir. İklim okuldaki duyguları ve okulun kişiliğini yansıtır (Hoy ve Clover 1986, Akt. Özcan ve Balyer 2014: 106) Okuldaki öğretmenlerin sesleri, çocukların yüz ifadeleri ve binanın atmosferi o

kurum hakkında çok şey anlatmasına karşın, okul iklimi gizli, karmaşık ve kafa karıştırıcı ilişkileri de içerebilmektedir. Olumlu bir okul ikliminde, okul bileşenleri arasında işbirliği, dayanışma, bilgi paylaşımı, akademik başarı, sevgi ve güvene dayalı ilişkilerin olduğu söylenebilir (Özcan ve Balyer 2014: 106).

Okul etik iklimi okulun kültürüne, geleneklerine ve normlarına sıkı sıkıya bağlı, hatta bunların bireyler tarafından nasıl algılandığıyla ilgilidir. Okul etik iklimi, o okuldaki karar verme ve örgütsel davranışlar konusunda da ipucu vermektedir (Keiser ve Schulte 2007, Akt. Özcan ve Balyer 2014: 106). Etik iklim, etik temele dayalı yöntemlere ve uygulamalara ilişkin yaygın algılar olarak tanımlanır (Victor ve Cullen 1988, Akt. Kocayığıt ve Sağnak 2012: 186). Başka bir deyişle etik iklim okul kültürünün etik içerikli görünümüne ilişkin algılardır. Etik iklim araştırmalarının genellikle eğitim örgütleri dışında yapıldığı görülmektedir. Oysa okullar değere dayalı örgütlerdir ve amacı gereği yüksek düzeyde bir etik iklim oluşturmayı amaçlar. Bu nedenle, okullarda etik iklim araştırmaları diğer örgütlere göre daha çok önem taşır (Kocayığıt ve Sağnak 2012: 186).

Adalet, eşitlik, saygı, işbirliği ve sevginin bulunduğu okullardaki ikliminin hem öğretmenleri hem de öğrencileri olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir. Bunun okullardaki etik iklimle doğrudan ilişkisinin olduğu vurgulanmaktadır (Noddings 1988; Furman 1998; Bushnell 2001; Schulte ve diğerleri 2003, Akt. Özcan ve Balyer 2014: 106).

Her mesleğe ilişkin etik ilkeler ve kurallar bulunmaktadır. Söz konusu eğitim olduğunda bu kurallar daha fazla önem kazanmaktadır. Nitekim eğitim kurumlarında etik sorunları önlemek ve etik okul iklimini oluşturmak için bir takım yasal düzenlemeler yapılmaktadır (Burgess 2011, Akt. Özcan ve Balyer 2014: 107).

Okul içi eğitici etik iklim oluşturma sürecinde öğretmenin sorumluluğu kadar öğrencinin de sorumlulukları vardır. Öğrenciler de etik davranışları kazandırmaya yönelik etkinliklerin gerçekleşmesi sürecinde kolaylaştırıcı olmalıdırlar. Doğru ve istendik davranışı kazanma yönünde istekli olmalıdırlar.

2.11.2. Eğitimcinin sorumluluğu

Okul sosyal sisteminin en stratejik parçalarından biri öğretmendir (Bursalıoğlu 2005). Öyle ki öğrenci kişiliğinin gelişiminde öğretmen etkilidir. Bu süreçte öğretmenlerin, öğrencilerle kuracağı ilişkilerin niteliği de önemlidir (Hesapçioğlu 2008). Eğitim sistemi içinde “meslek” olma özelliğini kazanmış ilk uğraş alanı öğretmenliktir. Uğraşların melekleşmeye yönelik adımları, etik değerlerinin de gelişmesini zorunlu kılmaktadır (Aydın 2012).

Öğrencilerin eğitiminde etkili bir rol oynaması gereken eğitimcilerin, etik yükümlülüklerinin farkında olmaları ve onları gerçekleştirme çabaları eğitimin niteliğini doğrudan etkileyecektir (Aydın 2012: 499). Texas Eğitim Bölümü tarafından belirlenen ve öğretmenlerin uyması gereken etik ilkeler aşağıda yer almıştır (Aydın 2012: 70-73).

- Meslektaşları ile ilişkilerinde etik açıdan örnek olmalı, bütün meslek üyelerine eşit ve adil davranmalı
- Toplumun gözünde güven duyulanlar olarak, her öğrencinin etkili bir yurttaş olma potansiyelini gerçekleştirebilme sürecini ölçebilmeli
- Toplumdaki vatandaşlık görevini yerine getirirken, aileler ve toplumun okullarını geliştirmeye katkıda bulunan diğer kişilerle işbirliği yapılmalı

Öğretmenlerin, sınıftaki her öğrencinin öğrenme hızı ve kapasitesine göre dersi işleme sınıf içi etik davranışlarından biridir (Schnake, Fredenberger ve Dumler 2004, Akt. Özcan ve Balyer 2014: 105). Öğretmenler, sınıfta her öğrenciye eşit öğrenme fırsatları sunabilmelidir. Örneğin, öğretmenler her öğrenciye eşit söz hakkı verme, derslere katılımı teşvik etme, ödev ve projelere ilişkin zamanında dönüt verme ve adil bir değerlendirme yapabilme gibi durumlara dikkat etmelidir. Bu bir anlamda sınıfta demokrasinin hâkim olmasını sağlayarak, bu kültürün öğrencilerce içselleştirilmesine ve disiplin yerine öz disiplinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Özcan ve Balyer 2014: 106).

2.11.3. Yönetici ve diğer personelin sorumluluğu

Okul, içinde eğitimin ortaklarının yaşadığı ve çalıştığı bir yerdir. Diğer sosyal örgütler gibi okul da sahip olduğu gücü, yapıyı ve değerleri bireyler üzerinde güçlü bir etki bırakmak, sorularını cevaplamak ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanır (Owens 2000, Akt. Sunar 2011: 27). Okulun toplumsal sorumluluklarından belki de en önemlisi sahip olduğu bu gücü, etik ilkelere uygun şekilde kullanarak örnek olabilmesidir. Bu anlamda okul müdürlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Okul müdürleri etik ilkelere uygun davranabilmeli ve bir örgüt olarak okulda etik ilkelerin kurumsallaştırılmasını sağlamalıdır (Sunar 2011: 27).

Okul müdürlerinin sadece etik ilkelere uygun davranmaları etik bir okul oluşturmak için yeterli olmayabilir. Okulun tamamında etik ilkelere uygun davranıldığından emin olmak için okulda etik iklim kültürü oluşturulmalıdır. Bu konuda atılacak ilk adım, okulun etik kurallar programının hazırlanmasıdır. Bu program bir ölçüde okulun etik sözleşmesi olarak görülebilir. Okul yaşamında diktatörlüğe yer yoktur. Eğer okul yöneticisi öğretmenlerden etik değerlere uygun davranmasını bekliyorsa, verdiği öğütleri önce kendisi tutmalıdır. Etik ilkeleri okul kültürüne yerleştirmeye çalışan okul yöneticileri, bu ilkeleri yüksek sesle dile getirirler (Çelik 2003, Akt. Sunar 2011: 28).

Okulun etik iklimini oluşturma sürecinde lider konumunda olan kişi okulun yöneticisidir. Okulda yapılacak olan her türlü faaliyet onun bilgisi dâhilinde gerçekleşecektir. Öğretmenlerin etik davranma becerisinin gelişimine yönelik planlanmış olduğu etkinliklerin yapılması sürecinde yöneticiler kolaylaştırıcı olmalıdırlar. Etkinlikler için gerekli olan uygun ortamın oluşturulması, en azından duyuşsal anlamda destekleyici olması öğretmenin motive derecesini yükseltecektir. Ayrıca yöneticilerin kullandığı dil, takındığı tavır, yüz ifadesi ve problem çözebilme yeterliliği de okulun eğitici etik iklimini oluşturma sürecinde önemlidir bir yere sahiptir. Öğretmenler arasında koordinenin sağlanması da idarecinin sorumluluğundadır.

Etik bir okul iklimi oluşturmak için çalışanların etik konusunda eğitilmesi, hizmet içi seminerlere katılması sağlanmalıdır. Hangi davranışların etik olduğu, hangi davranışların etik olmadığı, etik olan veya olmayan bir davranışla karşılaşıldığında ne yapılması gerektiği gibi önemli konularda herkesin bilgi sahibi olması önemli ve gereklidir (Sunar 2011: 28).

2.12. Ailede Eğitici Etik İklim Oluşturmak

Çocukların ve gençlerin, ahlaki gelişim sürecinde ilk ve en önemli ahlaki otorite kaynağı ailedir. Aile özellikle ilk çocukluk yıllarında, toplum normlarını ve ahlâk değerlerini çocuğa aktarmak için gerekli olan model ve örnekleri sağlar, onu doğru davranışa motive eder (Geçtan 1989; Temel ve Aksoy 2001, Akt. Şengün 2013: 204) Çocuk ve gençlerin sahip oldukları ahlaki nitelikler, anne-baba tutumlarının bir yansımasıdır. Ailede, çocukların ve gençlerin ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen en önemli faktör anne-baba tutumlarıdır (Şengün 2013, 204).

Ailenin her türlü yaşantısı çocuğun yaşamının ilk yıllarında çocuk üzerinde olumlu veya olumsuz izler bırakacaktır. Bu yüzden çocuğun ilk olarak temel yaşam becerilerinin planlı ve programlı bir şekilde gelişiminin amaçlandığı Hayat Bilgisi Dersi Programı'nın, başarıyla uygulanmasında öğretmen ve öğrenme ortamının yanı sıra aile katılımının da önemli bir yeri vardır. Aile katılımı, okulun ve eğitimin önemli olduğu mesajını vererek çocuğun okula istekli bir biçimde devam etmesine, benlik saygısının yükselmesine ve okula yönelik olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olur. Bu nedenle ailelerin üst düzeyde katılımının sağlanması hedeflenmelidir (MEB 2009: 77). Ailelerin okula katılımının sağlanması ile birlikte aile içinde de eğitici etik iklim ortamı oluşmaya başlayacaktır.

2.13. İlgili Çalışmalar

Etik konusunu işleyen çalışmalar genelde denetim ve yönetim üzerine olmuştur. Hatta etik konusu tıp biliminin daha çok ele aldığı bir çalışma alanıdır. Eğitim boyutuyla etik çalışmaları ise, literatürde okuldaki idarecilerin etik ilkelere bağlılık durumları, etik davranışları, etik dışı davranışları şeklinde yer almaktadır.

Erk'in (2009), "Etik Açısından İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Programının Eleştirel Olarak Değerlendirilmesi" başlıklı araştırmasında etik değer açısından, mevcut ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın eleştirel olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin değerlendirilmelerinin sadece yazılı sınavlara göre yapılmaması gerektiği, çeşitli ödevler veya etik davranış uygulamalarının da değerlendirmeye katılması, etik değerler eğitimi kavramının Sosyal Bilgiler dersi eğitim programı bünyesinde bulundurulması, öğrencilerin etik anlayışa sahip birer birey olarak yetiştirilmeleri için okullarımızda çeşitli etkinlikler düzenlenmesi, etik öğretimi kapsamında öğrencilere çeşitli ödevler verilmesi önerileri getirilmiştir.

Tuncay (2010), "Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yerel Ve Genel Çevre Sorunlarına Karşı Sergiledikleri Etik Uslamlama Örüntüleri" başlıklı çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının yerel ve genel çevre sorunlarına karşı sergiledikleri etik usamlama örüntülerini incelemek, cinsiyet ve sınıf seviyesinin etik usamlama örüntüleri üzerindeki etkilerini araştırmak, katılımcıların etik usamlama örüntülerinde gözlemlenen farklılıklara sebep olmuş olabilecek etmenleri açıklamayı amaçlanmıştır. Bulgular katılımcıların yerel ve genel çevre sorunları karşısında çoğunlukla ekosentrik etik usamlama örüntüsü sergilediklerini ve çevre sorunlarının yerel ve genel olmasına göre ekosentrik ve antroposentrik etik usamlama örüntülerinin istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiklerini ortaya koymuştur. Ek olarak, cinsiyet katılımcıların etik usamlama örüntüleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmazken, sınıf seviyesinin etik usamlama örüntüleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğu saptanmıştır. Son olarak, mülakatların analizleri sonucunda katılımcıların çevresel kaygılarında ve çevre konuları hakkındaki etik usamlama örüntülerinde etkili olan onaltı adet faktör ortaya çıkmıştır.

Ceyhan (2013), “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Etik İlkeler Hakkındaki Görüşleri ve Moral Değerlerinin Belirlenmesi” başlıklı çalışmada, Fen bilgisi öğretmen adaylarının temel etik konular hakkındaki görüşleri ile bu görüşlerin beraberinde belirlenen moral değerleri farklı değişkenler açısından araştırmıştır. Araştırma, Fen bilgisi öğretmen adayları ve fen alanı (fizik, kimya, biyoloji, su ürünleri, hemşirelik) formasyon grubu öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir (n= 275). Veriler, ilgili literatür ile eğitim alan uzmanların kanısı alınarak araştırmacılarca geliştirilen Etik anketi ve Etik Pozisyon Ölçeği (Forsyth, 1980) ile toplanmış ve SPSS20 paket programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Etik Pozisyon Ölçeğinin analizi sonucunda, kişilere kasıtlı bir şekilde psikolojik ya da fiziksel olarak zarar vermemek konusunda büyük bir katılım sağladığı belirlenmiştir. İdealist görüşte olan katılımcıların cinsiyetleri ($k=42.20$, $e=40.72$, $p<0.05$), yaşları ($F= 2.317$, $p<0.05$) yaşadıkları bölge ($F= 3.107$, $p<0.006$) değişkenleri bakımından anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Etik anketi analizi sonucunda “Çeşitli ilaçların geliştirilebilmesi ve toksikolojik testler için her tür hayvan denek kullanılabilir.” ifadesine verilen yanıtlar cinsiyet ($k =3.28$, $e=3.02$, $p<0.05$) ve yaş ($F= 2.508$, $p<0.05$) değişkeni bakımından anlamlı farklılıklar göstermektedir. “İnterneti kullanırken kişisel eğilim ve tercihlerim hakkında bilgi toplanması uygundur.” ifadesine verilen yanıtlar ise yaş ($F= 14.419$, $sd= 7$, $p<0.05$) ve yaşanan bölge ($F= 3.838$, $p<0.05$) değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermektedir. Ayrıca, kişilerin özlük haklarını, refahını korumak gerektiğini düşünen ve etik ile ilgili konuların ilköğretim programında ders olarak okutulması gerektiğini belirten öğretmen adaylarının sayıca fazlalığı önemli bulgular arasında yer almaktadır.

Manolova (2011), “Mesleki Etik İlkeler İlişkin Türkiye ve Moldova'daki İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Görüşleri” başlıklı çalışmada, Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin uyması gereken mesleki etik ilkelerin ne olduğunu ve öğretmenlerinin bu ilkelere ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, topluma yönelik mesleki etik ilkeler boyutunda, Türkiye'de kamu okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin topluma yönelik

mesleki etik ilkeleri benimseme görüşleri öğrenim düzeyine göre, Moldova kamu ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin hem benimseme hem meslektaşlarının uyma durumuna ilişkin görüşleri branşa göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli sınıf öğretmenlerinin meslektaşlarının topluma yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır.

Okula yönelik mesleki etik ilkeler boyutunda, Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin okula yönelik mesleki etik ilkeleri benimseme görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova kamu okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının okula yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri cinsiyete ve branşa göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli kadın ve sınıf öğretmenlerinin meslektaşlarının okula yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Mesleğe yönelik etik ilkeler boyutunda, Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli erkek, kadın, lisans mezunu, lisansüstü mezuniyeti olan, sınıf, branş, 1-10 yıl ve 21 yıl ve üstü kıdem aralığında olan öğretmenlerin mesleğe yönelik etik ilkeleri benimseme görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova'daki kamu okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının mesleğe yönelik etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri cinsiyete ve branşa göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli kadın, lisans mezunu, sınıf, branş, 11-20 yıl ve 21 yıl ve üstü yıl kıdem aralığında olan öğretmenlerin meslektaşlarının mesleğe yönelik etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır.

Meslektaşlara yönelik etik ilkeler boyutunda, Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli kadın, lisans mezunu, sınıf, 1-10 yıl ve 21 yıl ve üstü kıdem aralığında olan öğretmenlerin meslektaşlara yönelik etik ilkeleri benimseme görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova'daki kamu okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının meslektaşlara yönelik etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli erkek ve branş öğretmenlerinin

meslektaşlarının meslektaşlara yönelik etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır.

Öğrencilere yönelik mesleki etik ilkeler boyutunda, Türkiye'de kamu okullarda görevli ilköğretim öğretmenlerinin öğrencilere yönelik mesleki etik ilkeleri benimsemeye ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli kadın, lisans mezunu, branş ve 11-20 yıl kıdem aralığında olan öğretmenlerin öğrencilere yönelik mesleki etik ilkeleri benimseme görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova kamu okullarda görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının öğrencilere yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri cinsiyete ve branşa göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli erkek öğretmenlerin meslektaşlarının öğrencilere yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Velilere yönelik mesleki etik ilkeler boyutunda, Türkiye'de kamu ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin velilere yönelik mesleki etik ilkeleri benimsemeye ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova kamu ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin velilere yönelik mesleki etik ilkeleri benimseme görüşleri branşa göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli ve 11-20 yıl kıdem aralığında olan öğretmenlerin velilere yönelik mesleki etik ilkeleri benimseme görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye kamu okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının velilere yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri kıdeme göre anlamlı olarak farklıdır. Moldova kamu okullarda görevli ilköğretim öğretmenlerinin meslektaşlarının velilere yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklıdır. Türkiye'deki ve Moldova'daki kamu ilköğretim okullarında görevli kadın, lisans mezunu, sınıf ve 21 yıl ve üstü kıdem aralığında olan öğretmenlerin meslektaşlarının velilere yönelik mesleki etik ilkelere uyma durumuna ilişkin görüşleri ülkeye göre anlamlı olarak farklıdır.

Zeybek (2011), "Bilgisayar Meslek Dersi Alan Ortaöğretim Öğrencilerinin Bilişim Teknolojilerini Kullanımlarının Etik Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı

çalışmasında, bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan etik sorunları ve bilgisayar meslek dersi almış veya almakta olan ortaöğretim öğrencilerinin bilişim teknolojilerini etik olmayan şekilde kullanımlarının incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bilişim teknolojilerini daha etik kullandıkları ortaya çıkmıştır. Ailelerinin gelir düzeyleri 2001 TL ve üzeri olan öğrencilerin bilişim teknolojilerini daha etik dışı amaçlarla kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik kullanımları ile öğrenim görmekte oldukları sınıf düzeyleri arasında Toplumsal Etki, Ağ Doğruluğu, Fikri Mülkiyet ve Güvenlik-Kalite faktörleri açısından anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Turan (2009), “Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan Biyoloji Dersinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Ekolojik Etik Yaklaşımlarına Etkisi” başlıklı çalışmasında, Ekoloji, Dünya Ortamı ve Canlılar ünitesi kapsamında, eleştirel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik hazırlanan etkinliklerin, öğrencilerin çevre etiği yaklaşımlarını ve eleştirel düşünme eğilimlerini nasıl etkileyeceğini belirlemeyi amaçlamıştır.

Araştırmanın sonucunda, eleştirel düşünme becerileri öğretiminin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini ve çevre etiği yaklaşımlarını olumlu yönde arttırdığı görülmüştür. Bununla birlikte, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla eleştirel düşünme eğilimleri ve çevre etiği yaklaşımları açısından anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen daha yüksek düzeylere sahip oldukları görülmüştür.

Palgın (2009) “Cemil Meriç'te Etik Değerler ve Eğitim” başlıklı çalışmasında, Cemil Meriç'in eserlerinden ve onun hakkında yazılanlardan yola çıkarak etik değerler ve eğitim ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya göre, Cemil Meriç, eğitimin başlıca sorunlarına değinmeden de geçmemiştir. Türk dilinin giderek sığlaşmasından, dil devriminin bazı olumsuz etkilerine, yabancı dilin önemine, üniversitelerdeki problemlerden günümüzün popüler sorunlarına ışık tutmaya çalışmıştır.

Şahin (2006), “Ortaöğretim Programlarının Etik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi/Adana Örneği” başlıklı çalışmasında, güncel ortaöğretim programlarının, insan varoluşunu çerçeveleyen etik

koordinatları dıştan oluşturmacı bir yaklaşımla mı, yoksa proaktif bilinçteki doğal değerler ölçeğini uyandırma tarzında mı kılavuzladığını ve her iki durumdaki amaç gerçekleştirme başarısını, Adana ili örneğinde, öğretmen görüşleri çerçevesinde betimlemeyi amaçlamıştır.

Güncel programların içeriklerinin tartışılması, Adana ili sınırları içerisinde yer alan liselerde görev yapan öğretmenlerin ortaöğretim programlarında etik eğitiminin yeterliliğine ilişkin görüşleri üzerine yapılan bir alan çalışması ile desteklenmiştir. Adana il merkezindeki ortaöğretim okullarında görev yapan 225 öğretmen alan çalışmasına katılmıştır.

Araştırmanın analizinden elde edilen sonuç; öğretmenlerin, etik kavramına bakışları, doğuştan masumiyet yaklaşımına paraleldir. Etik bilincin nasıl uyandırılacağı konusunda ise, etik kavramında sağlanan görüş birliğinin sağlanamadığı belirlenmiştir. Etik eğitimi ile davranış kazandırma veya davranışlarda değişiklik meydana getirme; bilişsel, psikomotor ve duyuşsal/törel ve toplam bilinç dönüşümü boyutunda ele alınmıştır. Öğretmenlerin, bilişsel düzeyin ders dışı aktivitelerle desteklenmesi gerekliliğine olan inançları psikomotor davranışlara, model olarak davranışlarının etik bilinç dönüşümüne katkısı olduğuna inanmaları ise duyuşsal öğrenmeye önem verdikleri şeklinde yorumlanmıştır. Etik bilincin oluşumu için, günümüz eğitim programlarının yetersiz kaldığı yönündeki görüşleri öğretmenlerin eğitim konusunda yüksek bilinç düzeyine sahip olduklarının dışa vurumu şeklinde değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerinin toplanması sürecine ve verilerinin analizlerine yer verilmiştir. Bu araştırmada açıklayıcı-sıralı karma yöntem kullanılmıştır. Nicel ve nitel veriler ayrı ayrı toplanmış, nicel verilerden elde edilen sonuçlar nitel verilerle derinleştirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Araştırmada ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin, ilkökul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişimine yönelik görüşleri elde edilecektir. Bu nedenle çalışma durum araştırması niteliğindedir. Araştırmada nicel ve nitel paradigmaların bir arada kullanıldığı açıklayıcı- sıralı karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma problemini kapsamlı ve çok boyutlu incelemek amacıyla, pragmatist felsefenin ilkeleri doğrultusunda nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Çevremizdeki olay ve olguların karmaşık ve çok boyutlu olması karma yöntemi gerekli kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2013: 351). Nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı yöntemler, araştırma sürecinde kendisinden veya çevresinden kaynaklanan yanlılıkları aza indirmede katkı sağlamak ve yapılan araştırmanın geçerliliğini arttırmaktadır (Creswell 2003, Akt. Tay ve Yıldırım 2010: 89). Karma yöntemde, farklı yöntemlerle toplanan veriler, birbirini teyit amacıyla kullanılmakta ve bu şekilde sonuçların inandırıcılığı daha güçlü olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2013: 352). Yapılan bir çalışmada veri kaynaklarını çeşitlendirme, araştırmada elde edilecek sonuçların daha geçerli olmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin, bir yöntemden elde edilen sonuçlar başka bir yöntemi desteklemek ve açıklamak için kullanılabilir. Doğal olarak bu süreç araştırmacının elde ettiği verileri

daha fazla detaylandırmasına, daha fazla derinlemesine olanak sağlayacaktır (Creswell 2003, Akt. Tay ve Yıldırım 2010: 89). Karma yöntem stratejilerinden biri olan açıklayıcı-sıralı süreç araştırmanın amaçları doğrultusunda önce nitel yöntemi daha sonra da nicel yöntemi kullanarak daha büyük bir örneklemden elde edeceği verilerle evrene genelleme yapabilir. Bu durumun tersi olarak da araştırma, nicel yöntemle başlayarak daha sonra detaylı bir inceleme yapabilmek ve araştırma amaçları doğrultusunda derinlemesine bilgilere ulaşmak için daha az bir örneklem üzerinden nitel yöntemle çalışılabilir (Creswell 2003, Akt. Yıldırım 2010: 103). Bu araştırmada önce nicel veriler elde edilmiş, nicel verilerden elde edilen sonuçlar nitel verilerle desteklenmiş ve derinlemesine incelenmiştir.

3.2. Nicel Boyut İçin Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreninin Muğla ilinde bulunan resmi ilköğretim (ilkokul- ortaokul) kurumlarında görev yapan tüm öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini basit seçgisiz yöntem ile seçilen ilköğretim (ilkokul-ortaokul) öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel veriler için örneklem grubunu Muğla İline bağlı Menteşe, Ula, Yatağan ve Milas ilçelerinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya dâhil olan öğretmenlere ait demografik bilgiler çizelge 1, 2 ve 3'te sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Katılımcıların Cinsiyet ve Okul Türüne Ait Bilgiler

<i>S.N</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Okul Türü</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
1	Erkek	222	45.7	İlkokul	234	48.1
2	Kadın	264	54.3	Ortaokul	252	51.9
3						
	Toplam	486	100		486	100

Çizelge 3.1'de yer alan bilgiler değerlendirildiğinde, araştırmanın nicel bölümüne dâhil olan katılımcıların cinsiyetleri % 54.3 kadın, % 45.7'si ise erkek olarak görülmektedir. Okul türü olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların % 51.9'unun ortaokulda, % 48.1'inin ise ilkokulda görev yaptığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.2. Katılımcıların Fakülte ve Mesleki Kıdem Yılına Ait Bilgiler

<i>S.N.</i>	<i>Fakülte</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Mesleki Kıdem</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
1	Eğitim	384	79	1-10	145	29.8
2	Fen Edebiyat	45	9.3	11-20	159	32.7
3	Diğer	57	11.7	21 ve Üzeri	182	37.4
Toplam		486	100		486	100

Çizelge 3.2’de yer alan bilgiler değerlendirildiğinde, araştırmanın nicel bölümüne dahil olan katılımcıların % 79’unun eğitim fakültesinden, % 9.3’ünün ise fen-edebiyat fakültesinden, % 11.7’nin ise diğer fakültelerden mezun olduğu anlaşılmaktadır. Mesleki kıdem olarak katılımcıların % 29.8’i 1-10 yıl arasında, % 32.7’sinin 11-20 yıl arasında, % 37.4’ünün ise 21 ve üzeri yıllar arasında olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.3.Branşlara Göre Dağılım

<i>S.N.</i>	<i>Branş Adı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>S.N.</i>	<i>Branş Adı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
1	Sınıf	201	41.4	9	Görsel Sanatlar	16	3.3
2	İngilizce	41	8.4	10	Teknoloji ve Tasarım	12	2.5
3	Türkçe	41	8.4	11	Beden Eğitimi	11	2.3
4	İlköğretim Matematik	34	7	12	Rehberlik	11	2.3
5	Sosyal Bilgiler	31	6.4	13	Müzik	8	1.6
6	Fen ve Teknoloji	27	5.6	14	Bilişim Teknolojileri	7	1.4
7	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	23	4.7	15	Özel Eğitim	6	1.2
8	Okul Öncesi	17	3.5				
	Toplam				Toplam	486	100

Çizelge 3.3’te yer alan bilgiler incelendiğinde, araştırmanın nicel bölümüne dâhil olan öğretmenlerin branşlara göre dağılımı, % 41.4 ile Sınıf Öğretmenliği, % 8.4 ile İngilizce ve Türkçe Öğretmenliği, % 7 ile İlköğretim Matematik Öğretmenliği, % 6.4 ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, % 5.6 ile Fen ve Teknoloji Öğretmenliği, % 4.7 ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, % 3.5 ile Okul Öncesi Öğretmenliği, % 3.3 ile Görsel Sanatlar Öğretmenliği, % 2.5 ile Teknoloji ve Tasarım Öğretmenliği, % 2.3 ile Rehberlik ve Beden Eğitimi Öğretmenliği, % 1.6 ile Müzik Öğretmenliği, % 1.4 ile Bilişim Teknolojileri Öğretmenliği, % 1.2 ile Özel Eğitim Öğretmenliği olarak görülmektedir. Branşlara göre dağılım değerlendirildiğinde sınıf öğretmenliği

branşı oranının yüksek olması, ilkokulda daha çok sınıf öğretmenlerinin görev yapmasına bağlıdır.

3.3. Nitel Boyut İçin Çalışma Grubu

Nitel verilerin toplanmasından sonra araştırmanın nitel verileri toplanmıştır. Nitel verilerin elde edildiği çalışma grubunu, Menteşe İlçesinden bir ortaokuldan 3 öğretmen, Milas İlçesinden iki farklı ilkokul ve iki farklı ortaokul olmak üzere 13 öğretmen, toplamda ise 16 öğretmen oluşturmaktadır. Nitel boyutta yapılacak görüşmeler için amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve böylelikle yapılacak görüşmeler için gönüllü ve istekli öğretmenler sürece dâhil edilmiştir. Aynı zamanda araştırmacının Milas ilçesinde öğretmenlik görevini sürdürüyor olması, böyle bir örneklem yönteminin seçiminde rol oynamış ve orada görev yapmakta olan öğretmenlere kolay ulaşılabilirliği sağlamıştır. Çalışma grubuna ait öğretmenlerin demografik bilgileri çizelge 3.4'te sunulmuştur.

Çizelge 3.4. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

<i>Katılımcı</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Okul Türü</i>	<i>Okul Adı</i>	<i>Eğitim Durumu</i>	<i>Branşı</i>	<i>Mesleki Kıdem</i>	<i>Kariyeri</i>
Ö1	K	İlkokul	A	Yüksekokul	Sınıf Öğretmenliği	26	Uzman Öğretmen
Ö2	E	İlkokul	A	Yüksekokul	Sınıf Öğretmenliği	26	Öğretmen
Ö3	K	Ortaokul	B	Lisans	İlköğretim Matematik	11	Öğretmen
Ö4	E	Ortaokul	B	Yüksek Lisans	Fen ve Teknoloji	20	Uzman Öğretmen
Ö5	K	Ortaokul	B	Lisans	İngilizce	18	Uzman Öğretmen
Ö6	E	Ortaokul	C	Yüksekokul	Türkçe	32	Uzman Öğretmen
Ö7	E	İlkokul	D	Yüksekokul	Sınıf Öğretmenliği	29	Uzman Öğretmen
Ö8	E	Ortaokul	C	Lisans	Görsel Sanatlar	27	Uzman Öğretmen
Ö9	K	İlkokul	D	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	11	Öğretmen
Ö10	K	İlkokul	D	Yüksekokul	Sınıf Öğretmenliği	27	Uzman Öğretmen

Çizelge 3.4. (devam)

Ö11	K	Ortaokul	C	Lisans	Sosyal Bilgiler	8	Öğretmen
Ö12	E	İlkokul	D	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	24	Uzman Öğretmen
Ö13	E	İlkokul	D	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	27	Uzman Öğretmen
Ö14	K	Ortaokul	C	Lisans	Fen ve Teknoloji	12	Öğretmen
Ö15	E	Ortaokul	E	Lisans	Rehberlik	22	Uzman Öğretmen
Ö16	K	İlkokul	D	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	20	Uzman Öğretmen

Çizelge 3.4’te araştırmanın nitel bölümüne katılan öğretmenlere ait bilgiler incelendiğinde, öğretmenlerin % 69’unun uzman öğretmen olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

3.3.1. Öğretmenlerin görüşlerine göre ilkokul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunu belirlemeye yönelik geliştirilen nicel anket formu

Anket, insanların yaşam koşullarını, davranışlarını, inançlarını veya tutumlarını betimlemeye yönelik bir dizi sorudan oluşan bir araştırma materyalidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2009: 123). Araştırmada ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunu belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Etik Davranma Becerisi Düzeyi Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Anketin geliştirilme sürecinde öncelikle problem tanımlanmış, maddeler yazılmış, uzman görüşü alınarak ve ön uygulama formu oluşturulmuş, daha sonra ön uygulama yapılarak, analizler yapıldıktan sonra ankete son şekli verilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda verilerin toplanmasında kullanılan “Etik Davranma Becerisi Düzeyi Belirleme Ölçeği” anket geliştirme sürecindeki aşamalar dikkate alınarak geliştirilmiştir. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmaya katılan öğretmenlere ait demografik özellikleri gösteren cinsiyet, görev yapılan okul türü, fakülte, lisans mezuniyet alanı, branş, mesleki kıdem bilgi alanları

yer almıştır. Anket formunun maddelerinin oluşturulması sürecinde İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'dan faydalanılmıştır. Programda ilkokul 1. Sınıftan 3.sınıfa kadar olan “Etik Davranma Becerisine” ait kazanımlar tespit edilmiş, bu kazanımlar üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan anket formuna aktarılmıştır. Bu şekilde anketin ikinci bölümü 26 maddeden oluşmuştur. Taslak anket formunda maddeler “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum” seçeneklerini içerecek şekilde beşli olarak derecelendirilmiştir. Taslak anketin hazırlanmasında 1 sınıf öğretmenliği ve 1 sosyal bilgiler alan eğitimi uzmanının görüşü alınmış ve taslağa son şekli verilmiştir. Taslak anket 4 farklı ilkokul ve 3 farklı ortaokulda gönüllülük ilkesi dikkate alınarak 73 öğretmen tarafından puanlanmıştır. Bazı kısımları boş bırakılan 2 anket değerlendirmeye alınmamıştır.

Anketteki veriler SSPS 21 paket programına girilmiş ve anketin güvenilirlik, geçerlilik çalışması yapılmıştır. Anketin maddeleri faktör analizine tabi tutulmuş, Component Matrix sonucuna göre ankette yer alan 26 maddenin 3 tanesi farklı faktörler altında toplandığı için ankette çıkarılmıştır. Sosyal Bilimlerde anket geliştirmede bir madde iki ve daha fazla faktörün altında yük buluyorsa ankette çıkarılır. Maddeler çıkarıldıktan sonra anketin tekrar güvenilirlik değerine bakılmıştır. Anketin güvenilirlik değeri 0.96 'dır.

Ölçme aracındaki maddeler, toplam varyansın % 67.54'ünü açıklamıştır. Sosyal Bilimlerde toplam varyansın %60 ve % 60'tan daha fazla olması ölçme aracının geçerli olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle bu araştırmada kullanılacak olan ölçme aracının yapı geçerliği yüksektir. Daha sonra 23 maddeden oluşan ölçme aracına son şekli verilmiştir. Anketin son hali ekte (EK A) sunulmuştur.

3.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Nicel verilerden elde edilen sonuçların derinlemesine incelenmesini sağlamak amacıyla “Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Unsurları Belirleme” başlıklı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında etik davranma becerisi konulu literatür taraması

yapılmış, bir sınıf öğretmenliği ve iki sosyal bilgiler alan eğitimi uzmanı görüşü alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formuna 4 maddeden oluşacak şekilde son hali verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu (EK B) ekte sunulmuştur.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın planlanan sürede tamamlanabilmesi ve verilerin güvenilir bir şekilde toplanabilmesi, gerekli olan izin işlemlerinin tamamlanabilmesi için araştırmada kullanılacak olan ölçme araçlarına son şekli verilmiş, çalışmanın yapılacağı okullar kolay ulaşılabilir yönü dikkate alınarak belirlenmiş ve listelenmiş (EK C), izin işlemleri için gerekli olan belgeler tamamlanarak izin süreci başlatılmıştır. Gerekli olan izin (EK D) Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmış ve araştırma başlamıştır.

Araştırmada kullanılacak olan anket yeterli sayıda çoğaltılmış, araştırmacı tarafından okullara gidilmiştir. Okullara gidildiğinde öncelikle okul idaresiyle görüşülmüş, çalışmanın yapılması için alınan izin dilekçesi idareye sunulmuş, gerekli gören okul idaresine izin dilekçesinin bir örneği verilmiştir. Okul idaresinin uygun gördüğü bir sürede ve eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde öğretmenlere gidilmiş, araştırmanın öneminden ve anketten kısaca bahsedilmiş, gönüllük esası temelinde anketler öğretmenlere dağıtılmış, araştırmacının okulda bulunduğu süre içinde tamamlanan anketler toplanılmış, doldurmak isteyip de müsait olamayan öğretmenlerin anketleri bir hafta sonra okul idaresinden alınmıştır. Bazı okullarda okul müdürlerine anketler bırakılmış bir hafta sonra alınmıştır. Anketlerin yapılmasında ayrıca yüksek lisans öğrenimi gören öğretmenlerin yardımı da alınmıştır.

Nicel bir çalışma için gerekli olan sayıya beş hafta içinde ulaşılmış ve nitel veri toplama sürecine geçilmiştir. Nicel veri toplama sürecinde araştırmanın iki aşamada yapılacağı öğretmenlere belirtilmiş, araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için isteyen öğretmenlerle görüşme yapılacağı belirtilmiştir. Görüşmeye katılacak

öğretmelerin okulları listelenmiş ve tekrar bu okullara gidilmiş, belirlenen öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce araştırma hakkında öğretmenlere bilgi verilmiş, görüşme hakkında sorularının olup olmadığı sorulmuş ve sorular cevaplandırılmıştır. Görüşme sırasında önceden hazırlanmış olan soruların yanında yeni sondaj sorular da kullanılmıştır. Görüşme sırasında veri kaybını önlemek için ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde öncelikli olarak nicel verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Nicel verilerin anlamlandırılmasında ve analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Veriler SPSS paket programına girilmiş, frekans, yüzde, t-Testi ve çıkarımsal istatistikler yapılmıştır.

Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin etik davranma beceri düzeyini belirlemek için elde edilen verilerin aritmetik ortalama değerlerine göre düzeyler adlandırılmıştır. Çizelge 3.5.'de düzeyler verilmiştir.

Çizelge 3.5. Etik Davranma Beceri Düzeyi

\bar{X}	Düzy
1.00-1.80	Çok Düşük
1.81-2.60	Düşük
2.61-3.40	Orta
3.41-4.20	Yüksek
4.21-5.00	Çok Yüksek

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013: 256). Katılımcıların cevapları kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Analizi yapılan veriler bir bütünlük içinde belirlenen kategoriler başlığı altında sunulmuştur. Her bir kategoriye yönelik

katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için bir kategoride katılımcı sayısından fazla toplam frekans bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde öncelikle araştırmaya ait nicel veriler incelenmiştir. Nicel verilerin değerlendirilmesinden sonra nitel verilerin çözümlenmesi yapılmıştır. Nicel ve nitel verileri birbirleriyle ilişkili, aşamalı olarak değerlendirilmiştir.

4.1. Nicel Bulgular

Araştırmaya ait nicel veriler bu bölümde değerlendirilecektir.

4.1.1. Öğretmenlerin görüşlerine göre ilkökul öğrencilerinde, etik davranma becerisinin gelişim düzeyi

İlkokul öğretmenlerine görüşlerine göre, ilkökul hayat bilgisi dersi öğretim programında geçen ilkökul öğrencilerinde geliştirilmesi beklenen temel yaşam becerilerinden öz yönetim becerisi başlığı altında yer alan etik davranma becerisinin gelişim düzeyi çizelge 4.1’de sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Etik Davranma Becerisinin İlkokul Öğrencilerinde Gelişim Düzeyi

<i>Okul Türü</i>	<i>N</i>	\bar{X}
İlkokul	234	3.89

Çizelge 4.1’de ilkökul öğretmenlerinin ilkökul öğrencilerinin etik davranma becerisinin gelişim düzeyine yönelik görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin görüşlerinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.89’tur. Buna göre ilkökul öğrencilerinin etik davranma düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.1.2. Öğretmenlerin görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinde, etik davranma becerisinin gelişim düzeyi

Ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi çizelge 4.2’de sunulmuştur.

Çizelge 4.2. Ortaokul Öğrencilerinde Etik Davranma Becerisinin Gelişim Düzeyi

<i>Okul Türü</i>	<i>N</i>	\bar{X}
Ortaokul	252	3.35

Çizelge 4.2’de yer alan veriler incelendiğinde, ortaokul öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerinde etik becerinin gelişim düzeyine yönelik görüşlerinin aritmetik ortalaması (\bar{X}) 3.35 ’tur. Buna göre ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişimi orta düzeyde olarak tespit edilmiştir.

4.1.3. Etik davranma becerisinin gelişimi üzerine ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin görüşlerinin karşılaştırılması

Etik davranma becerisinin gelişim düzeyi ilkökul ve ortaokul öğrencilerinde benzerlikler veya farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durumu gösteren sonuçlar çizelge 4.3’te sunulmuştur.

Çizelge 4.3. İlkokul Öğretmenlerinin Etik Davranma Becerisi Üzerine Görüşleri İle Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşleri Arasındaki Farkı Gösteren Sonuçlar

Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
İlkokul	234	3.89	.53	10.766	.000
Ortaokul	252	3.35	.56		

Çizelge 4.3’te görüldüğü üzere öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. [$t_{(484)} = 10.766, p < .05$]. İlkokul öğretmenlerinin görüşlerinin toplam puan ortalaması ($\bar{X} = 3.89$) iken ortaokul öğretmenlerinin görüşlerinin toplam puan ortalamasının ise ($\bar{X} = 3.35$) olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız gruplar t-testi analizi öğretmenlerin görüşlerine göre ilkökul öğrencilerinin etik davranma becerileri lehine anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur.

4.2. Nitel Bulgular

4.2.1. Etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen etkenler (olumlu veya olumsuz)

İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin etik davranma becerisinin ilköğretim öğrencilerinde gelişim düzeyi durumunu etkileyen etmenler üzerine sahip olduğu görüşlerden elde edilen veriler çizelge 4.4'te sunulmuştur.

Çizelge 4.4. Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Etmenler

S.N	İfadeler	f	%
1	Aile(Ailenin inandığı din, eğitim, ekonomik durumu; ailede verilen her türlü eğitim, ailenin çalışma hayatı, ailenin okula yönelik ilgisi)	16	100
2	Yakın Çevresi (Sokak, mahalle, akrabaları, öğrencinin temas ettiği herkes, arkadaş çevresi)	15	94
3	Medya (Sosyal medya, görsel ve yazılı, özellikle diziler, televizyon ve bilgisayar başında geçirilen zaman)	14	88
4	Okul-aile-çevre ortamında oluşturulan etik iklimin tutarlılığı	9	56
5	Öğretmen (Öncelikle ilkokul daha sonra ortaokul)	8	50
6	Okulun olumsuz veya olumlu etik iklim durumu	8	50
7	Yeni maddi değerler üretme, özendirici tutum ve davranışlar	4	25
8	Rol model kişiler	3	19
9	Sevgi ve güven merkezli eğitim	3	19
10	Eğitim programları	2	13
11	Duyarsızlık	2	13
12	Kişilik	1	6
13	“Hayır, hayır demektir.” ilkesinin Uygulanmaması	1	6
14	Ebeveyn veya bakıcı	1	6
15	Kolay ulaşılabilirlik	1	6
16	Empati kurabilme becerisi	1	6

Çizelge 4.4'te yer alan ilkokul-ortaokul öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, etik davranma becerisinin gelişiminde, öğretmenlerin tamamının ailenin öneminden bahsettiği ve ailenin her yönüyle bu becerinin gelişim düzeyi durumunda etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında etik davranma becerisinin gelişiminde özellikle çocuğun yakın çevresinin ve medyanın (televizyondaki okul dizileri, dizilerde etik değerlerin sunulmuş biçimi, sosyal medyadaki paylaşımları) da etkili olduğu vurgulanmaktadır. Yine etik davranma becerisinin gelişiminde, öğretmenin, etik ikliminin, toplumun maddi değerler üretmesinin etkili olduğu düşüncesine sahip oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca bir diğer önemli etken olarak okul-aile-çevre üçgeninde oluşturulan etik iklimin, tutarlılık durumunun becerinin gelişiminde

önemli bir olgu olduğu vurgulanmıştır. Yine bu becerinin gelişiminde “Hayır, hayır demektir.” İlkesinin uygulanamaması, her türlü imkânın çocuklara kolayca sunulması ve empati kurabilme becerisi en az vurgulanan ifadeler arasında yer almaktadır.

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde en önemli etkenin aile olduğunu **Ö1**, “Gelişimini etkileyen unsurlardan ilk başta aile. Bir çocuk ailede ne gördüyse onu okulda yansıtıyor.”, **Ö9** “Bence en önemli faktör aile...” diyerek belirtmişlerdir.

Becerin gelişiminde çocuğun yakın çevresi ve ailesinin etkili olduğunu **Ö4**, “Okulda olumlu davranışları kazandırmaya çalışıyoruz. Sekizde geliyor diyelim ki saat üçe kadar bizimle. İstedığınız kadar davranış kazandırmaya çalışın. Okuldan çıkıp eve gittiğinde veya arkadaşlarıyla mahalleye çıktığında, sizin verdiğiniz birçok şey anlamsız olabiliyor.” şeklinde belirtmiştir. Yine bu becerinin gelişim sürecinde etik iklim ortamının tutarlılık durumunun önemine **Ö15** “... Bizim doğru dediğimiz bir şeye çocuk televizyonda sokakta dışarıda çevrede baktığı zaman, anne babanın ya da öğretmenin doğru dediği doğru değil diyor.” şeklinde değinmiştir.

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde medya kanallarının, medya araçlarının, medya içeriğinin etkili olduğunu **Ö2**, “ Sokak değil, ev değil, okul değil, aile değil ama sosyal medya diye bir kavram da var.”, **Ö4** “Her öğrencinin telefonunda internet var. Siz istediğiniz kadar etik davranışlardan bahsedin. Bu yanlış bunu böyle yapmayın deyin.”, **Ö13** “Biraz önce belirttiğim görsel basın. Benim her zaman dikkatimi çeker mesela bundan önce bir dizi vardı. Onun etikliği yoktu. ... Etik davranışları bozan şeyler de bunlar zaten.”, **Ö14** “Mesela okul dizileri, normal hayatta hoş karşılamayacağımız şeyler, dizilerde öyle bir hale getirilmiş ki çocuklar bunu normal karşılıyorlar.” diyerek ifade etmişlerdir.

Bilgisayarın çocukların sorgulayabilme becerisini olumsuz etkilediğini ve bu nedenle etik becerinin gelişiminin de olumsuz etkilendiğini **Ö16**, “Bilgisayar çocukları pasifleştiriyor. Yani bilgisayar pasifleştirip düşünme yetilerini ellerinden alıyor. Ve öyle olduğu zamanda düşünemedikleri için de etik kurallar bu olmalı mı? Olmamalı mı? Bilemiyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan **Ö2**, becerinin gelişim sürecinde tutarlılığın önemine farklı bir ülkenin eğitim modelini örnek vererek değinmiş ve görüşünü “*Bizim toplumumuzdaki handikaplarımızdan bir tanesi de Alman toplumunda var olan nein est nein, bunu yazın isterseniz. Hayır, hayır demektir. Bu cümle Alman eğitiminin en büyük düsturudur.*” olarak ifade etmiştir. Ayrıca etik davranma becerisinin gelişiminde sevgi değerinin önemli olduğunu **Ö1**, “*Sevgi duyan sevgiyi paylaşıyor. Hep onlara diyorum ben şimdi bakın aynaya bakın çocuklar, aynanın karşısına geçtiğiniz zaman aynaya sen güzel sözler söylersen karşıdaki kişi de sana güzel sözler söyleyecek. Aynaya sert sert bakarsan karşıdaki de sana sert sert bakacak. Sen topluma iyi şeyler göster ki çevrendeki insanlara yardımcı ol ki onları sev ki onlar da seni sevsinler.*” diyerek belirtmiştir.

4.2.2. Etik davranma becerisinin gelişiminde sorumluluk sahibi kişi/ kurumlar

Etik davranma becerisinin ilkökul-ortaokul öğrencilerinde gelişmesi için sorumluluk sahibi olan kişi veya kurumlar çizelge 4.5’de sunulmuştur.

Çizelge 4.5. Becerinin Gelişiminde Önemli Sorumluluk Sahibi Kişi/Kurumlar

S.N.	Sorumluluk Sahibi Kişi/Kurumlar	f	%
1	Aile	16	100
2	Okuldaki tüm personel (Okul)	14	88
3	Medya	11	69
4	Yakın çevresi (arkadaşları, sokaktaki herkes, yetişkinler, bakıcı)	9	56
5	Öğrencinin rol model aldığı kişiler	2	13
6	Sivil Toplum Kuruluşları	1	6
7	Öğretmen yetiştiren fakülteler	1	6
8	Kitaplar	1	6

Çizelge 4.5’de yer alan öğretmen görüşleri incelendiğinde, etik davranma becerisinin gelişiminde % 100 oranında ailenin sorumluluğunun olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 69’unun özellikle ailenin sorumluluğuna vurgu yaparken “birinci derece, ilk başta, kesinlikle önce, öncelikle, önce, en başta, birinci” kavramlarını kullandıkları görülmektedir. Bu yargıyı destekleyen alıntılar aşağıda belirtilmiştir:

- **Ö1** “*Birinci derecede sorumluluk sahibi bir çocuğu yetiştiren anne baba.*”

- **Ö2** “Birinci derecede başta aile.”
- **Ö3** “İlk başta aile olduğunu düşünüyorum.”
- **Ö4** “Sorumluluk sahibi kişiler ben kesinlikle önce aile derim.”
- **Ö6** “Öncelikle anne baba.”
- **Ö8** “Çocuğun bu becerilerinin geliştirilmesinde sorumluluk sahibi olan yine başa dönecek olursak birinci derecede ailesidir.”
- **Ö9** “Öncelikle aile çünkü eğitim ailede başlıyor.”
- **Ö10** “En önemli etken bence önce aile.”
- **Ö14** “Sorumluluk sahibi ilk başta olduğu gibi öncelikle ailedir.”
- **Ö15** “En başta anne baba.”
- **Ö16** “Birinci anne baba.”

Etik davranma becerisinin gelişiminde tablo 4.5’te yer alan verilere göre ailenin birinci derecede sorumluluğu olduğu kadar okulun, medyanın ve çocuğun yakın çevresinin de sorumlu olduğu, görüşmeye katılan öğretmenlerin sıklıkla tekrarlarından anlaşılmaktadır. Diğer taraftan okulda en önemli yürütücü ve rehber rolünde olan öğretmenleri yetiştiren fakültelerin etik becerilerin gelişiminde dolaylı olarak sorumlu olduğu en az ifade edilen görüşler arasında yer almaktadır. Bu durumu destekleyici olarak **Ö10**, “Öğretmenin eğitim yaşamı çok önemli. Mesela okullarda özellikle fakültelerde öğretmen yetiştiren fakültelerin daha çok kişilik gelişimi ile ilgilenmesi gerektiğini düşünüyorum... Kalifiyeli bir öğretmen de iyi bir öğrenci modeli ortaya çıkarır.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Ö1, anne ve babanın sorumluluğunu öğrencinin okulda öğrenmiş olduğu doğru davranışı aile ortamında pekiştirmesi olduğunu şu örneği vererek belirtmiştir: “Öğrencilerin bir tanesi işte devamlı büyüklerinizin sözünü tutun, anne babanıza saygı gösterin, annenizin babanızın söylediği şeyler doğrudur. Bunları mutlaka yapın onları üzmeyin dedim. “Öğretmenim! Teneffüste görüşebilir miyiz?” Dedi bir öğrencim. Teneffüste hayrola Rabia dedim. Ne diyeceksin? Öğretmenim dedi ben dedi yarın babamı çağırayım da bize bu anlattıkların hepsini babama da anlatır mısın? Çünkü o, babaanneme hep eziyet ediyor. Çocuk bunu benle paylaştı...”

Ö9, Medya özellikle televizyondaki dizi, çizgi film gibi programların sorumsuzca yayımlandığını ve etik davranma becerisinin gelişimine olumsuz etkisini

“Televizyonda yayınlanan diziler. Mesela orada 7 yaş ibaresi oluyor ama izlediğiniz zaman orada 7 yaş ibaresine uymayacak davranışlar var. Kültürümüze uymayacak davranışlar sergileniyor... Davranış olarak çizgi film karakterlerinin ağızlarından çıkan kelimeler bile bizim kültürümüzde yok.” şeklinde ifade etmiştir.

İlköğretim öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişiminde **Ö12**, en önemli sorumluluğun kurum olarak okul olduğunu bunun gerekçesini de “Günümüzde aileler çalışıyor genellikle. Anne babadan çok okul ve çevresi daha önemli.” şeklinde diye ifade etmiştir.

Etik davranma becerisinin gelişiminde medyanın sorumluluğunu **Ö14**, “Medyanın da büyük sorumluluğu var. Televizyon dizileri, sinema filmleri hatta haberler. Mesela okul dizileri, öğrencilerimizin de bizim de gördüğümüz, okul dizilerinde normalde bizim de hani, normal hayatta hoş karşılamayacağımız şeyler, dizilerde öyle bir hale getirilmiş ki çocuklar bunu normal karşılıyorlar çünkü filmlerde de öyle. Onlar da aynı hayatı sürmeye çalışıyorlar.” düşünceleriyle belirtmiştir.

4.2.3. Etik davranma becerisinin gelişiminde yapılması gerekenler

İlkokulda veya ortaokulda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre İlkokul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişimi için yapılması gerekenler çizelge 4.6’da sunulmuştur.

Çizelge 4.6. Etik Davranma Becerisinin Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler

S.N.	Etik Davranma Becerisinin Gelişimi	f	%
1	Okulda etik iklim oluşturmada öğretmen iyi bir model olmalı	12	75
2	Aile-okul iş birliği	9	56
3	Ailenin iyi bir model olması	9	56
4	Velilerin farkındalığının artırılması	9	56
5	Uygulamalı eğitimler	7	44
6	Televizyon programlarının veya internet kullanımının denetim altına alınması	7	44
7	Okul rehberlik servisinin çözüm odaklı ve daha etkin çalışması	5	31
8	İdarecilerin okulun etik iklim oluşturma sürecinde kolaylaştırıcı olması	5	31
9	Dini eğitim verilmeli	3	19
10	Çocuğun temas ettiği hayatın her alanında etik iklim oluşturulmalıdır	3	19
11	Sevgi ve güven merkezli eğitim	3	19
12	Düzenli bir hayat	2	13
13	İlgilenmeli ve önemsemelidir	2	13
14	Fedakârlık	2	13
15	Çocuk her isteğinin olamayacağını bilmeli	2	13
16	Çocuk-aile arasında sözleşme yapılmalı	1	6

17	Öğretmen adayları uygun sınavlarla alınmalı	1	6
18	Demokrasi ilkelerinin tabana yayılması ve yönetenlerin şeffaflaştırılması	1	6
19	Eşitlik ilkesi	1	6
20	İzcilik Faaliyetleri	1	6
21	Etik değerlerin yaygınlaşmasını, demokrasinin tabana yayılması	1	6
22	Kuralların denetlenmesi	1	6
23	Karşılaştırmalı eğitim	1	6
24	Öğretmen, maddi ve manevi açıdan rahatlığı	1	6
25	Doğru davranışı gösteren öğrenciler ödüllendirilmeli	1	6
26	Çocuğun psikolojik doyumu sağlanmalıdır	1	6

Çizelge 4.6’da yer alan veriler incelendiğinde, öğretmenler öğrencilerde etik davranma becerisinin gelişiminde özellikle öğretmenin iyi bir model olması gerektiğinden, okul aile işbirliğinin öneminden, ailenin öğrencilere model olmasından, ailenin sürece yönelik farkındalığının artırılmasından sıklıkla bahsettikleri görülmektedir. Yine bu becerinin geliştirilmesinde uygulamalı eğitimlerin önemi, medyanın kontrollü bir şekilde faaliyet göstermesi, okul rehberlik servisinin çözüm odaklı ve daha etkin çalışması, idarecilerin okulun etik iklim oluşturma sürecinde kolaylaştırıcı olması, sevgi ve güven merkezli eğitim yapılması ve dini eğitim verilmesi gerektiği de öğretmen görüşleri arasında yer almıştır. Bunun yanında çocuğa psikolojik doyum sağlanması, öğrencileri doğru davranışlar noktasında ödüllendirme etik becerilerini geliştirilmesi sürecinde öğretmenler tarafından en az ifade edilen görüşler arasında yer almıştır.

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde okul içinde öğretmenlerin ortak etik ilkeleri belirlemesinin gerekçesini **Ö1**, “Her öğretmenin farklı davranışı var da. Bunu okul kurullarında öğretmenler kendi aralarında zümre yaparken öğrencilere gösterilecek davranışları da belirlemeleri lazım.” diyerek belirtmiştir. **Ö2** de her öğretmenin her konuda her bir öğrencisine adil davranması gerektiğini şu sözü ile ifade etmiştir: “Her öğretmenin her konuda öğrencilere adil davranması gerektiğini düşünüyorum. Yani bizler öğretmen olarak cinsiyetimizi, dünya görüşlerimizi, politik görüşlerimizi, her türlü tercihlerimizi okulun dışarısında çıkarıp içeriye girebilirsek ancak o zaman olur bu işler. Bu da bir ütopyadır yalnız.”

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde kuralların gerekliliğini **Ö10**, “Kuralsız çocuk olmaz, kuralsız eğitim olmaz, kuralsız aile olmaz, her okulun her ailenin kendine ait kuralları olmalı ve çocuklar bu kurallar çerçevesinde özgür bırakılmalı.”

görüşüyle belirtmiştir. Yine bu becerinin gelişim sürecinde çevre etkenin destekleyici olması gerektiğini **Ö15**, “*Şimdi belki dediğim gibi bilinçli anne babalar çaresiz. Çünkü dediğim gibi bunu destekleyen çevresel unsurlar var... Çevresel unsurların da destekleyici olması lazım.*” şeklinde söylemiştir. Ayrıca etik davranma becerisinin gelişim sürecinde sevgi ve güven ortamının gerekliliğini **Ö5**, “*Annesinin aylarca uğraşıp düzeltmediği bir davranışı eğer çocuk beni seviyorsa, beni güzel bir yere koyduysa ben söylediğim çocuk bunu çok kolay kabul edebiliyor. Sevgi güven yani*”, **Ö16**, “*Öncelikle ailenin beni sevmesi gerektiğine inanıyorum ben. Öğretmeni sevmesi gerektiğine inanıyorum ben.*” Olarak ifade etmiştir.

Etik davranma becerisinin gelişiminde en çok tekrarlanan ifade okulun etik iklimini oluşturma sürecinde öğretmenin iyi bir model olması gerektiğidir. İyi bir model olan öğretmenin özellikleri katılımcılar tarafından şu şekilde belirlenmiş çizelge 4.6.1’de sunulmuştur.

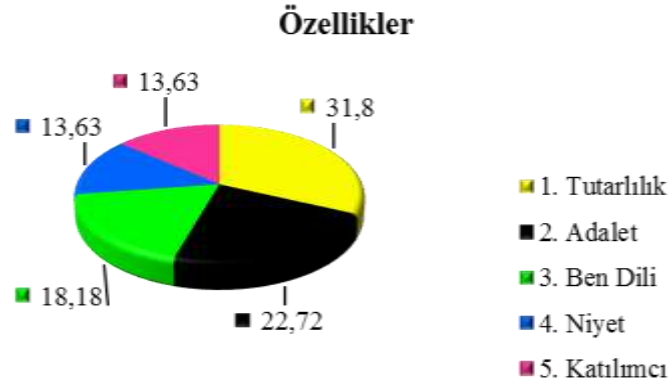
Çizelge 4.6.1. Model Öğretmenin Özellikleri

S.N	Özellikler	f	%
1	Tutarlı davranmalı	7	44
2	Adil davranmalı	5	31
3	Özsaygıyı geliştirici ben dilini kullanmalı	4	25
4	Bir hedefi olmalı, hedef için değişik yöntemler geliştirip sonuca gitmeli	3	19
5	Katılımcı olmalı	3	19
6	İnsanların fikrine, öğrencisinin fikrine saygı duymalı	2	13
7	Veli ziyaretlerine ağırlık vermeli	2	13
8	Kılık kıyafetine, giyimine, konuşmasına dikkat emeli	2	13
9	Sınıfta dürüst davranmalı	2	13
10	Sınıfta güven ortamını oluşturmali	1	6
11	Çocuklara sevgi ile yaklaşmalı	1	6
12	Dürüst toplum yetiştirme noktasında özel çabası ve projeleri olmalı	1	6
13	İyi niyetli olmalı ve bunu velisine, öğrencisine göstermeli	1	6
14	İlkeli olmalı	1	6
15	Etik olmalı	1	6
16	İyi bir lider olmalı	1	6
17	Öğrencisinin karşısında değil her zaman da yanında olduğunu hissettirmeli	1	6
18	Öğretmen gülebilmeli, şaşırabilmeli	1	6

Çizelge 4.6.1’deki veriler incelendiğinde model öğretmenin özellikleri içerisinde, öğretmenin tutarlı, adil olmasına, öz saygıyı geliştirici ben dili kullanmasına, hedef belirleyip, değişik yöntemler geliştirip, hedefe ulaşmasına, katılımcı olmasına sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenin gülebilmesi, şaşırması,

öğrencisinin yanında olduğunu her zaman hissettirmesi, iyi bir lider olması, etik ve ilkeli olması özellikleri de en az tekrarlanan görüşler arasında yer almıştır.

İkiden fazla tekrara sahip olan model öğretmenin özellikleri şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 4.1. EDB'nin Gelişiminde Rol Model Olan Öğretmenin Özellikleri

Şekil 4.1’ de yer alan verileri destekleyen ve aynı zamanda etik davranma becerisinin gelişiminde model öğretmenin önemini ve özelliklerini **Ö2**, “Öncelikle öğretmen sınıfta en büyük rol model olduğuna göre, öğretmenin sınıfta dürüst davranması, öğrencileri de etkileyecektir.”, **Ö10** “Bir de katılımcı bir eğitimin önemli olduğunu vurgulamak istiyorum. Özellikle iyi bir lider hem öğrencisini, hem velisini, hem okuldaki öğretmen arkadaşlarının fikirlerini alarak yol alan öğretmendir diyorum.”, **Ö15** “Öğretmen örnek olması lazım.”, **Ö16** “En önemlisi belki de ilkökul öğretmenleri, anne babadan sonra. Çünkü ilkökul öğretmenleri dersle beraber ders anlatırken kazanımlarla beraber çocuklara ahlaki etik değerleri verdiği için...” biçiminde belirtmiştir.

“Etik davranma becerisinin gelişimi için ne yapılmalıdır?” sorusunun cevabı için çizelge 4.6’ya bakıldığında görüşmeye katılan öğretmenlerin % 56’sı velilerin çocuk eğitimi konusunda farkındalığının artırılması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu görüşü **Ö1**, “Mesela biz hep milli eğitim bakanlığı öğretmenleri devamlı seminerlere çağırıyor. Buraya velileri de çağırması lazım.”, **Ö3** “İlk başta zaten ailelere anlatmak, aileleri bilinçlendirmek gerekiyor.”, **Ö4** “... Veliye yönelik aile eğitimleri verilebilir.”, **Ö10** “Anne babaların evlenmeden önce çocuk sahibi olacak kişilerin de

belli bir eğitime tabi tutulduktan sonra evlilik akdinin gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyor.”, **Ö11** “Okul öncesinden anne baba eğitimi yapılabilir, aileler eğitilebilir.”, **Ö12** “Veli eğitimi yapacaksın mesela veliye de karne vereceksin. Veliye de karne vermek lazım.”, **Ö15** “Evlenecek olan kişilere zorunlu olabilir... Çocuğun eğitimi eş seçimi ile başlar... Bence bir anne baba okulu olmalı.” olarak ifade etmiştir.

Etik becerinin gelişimi için ailenin iyi bir model olması gerektiği görüşmeye katılan öğretmenlerin % 56’sı tarafından sıklıkla bahsedilmiştir. Bu görüşü **Ö8**, “Ailenin bir defa her şeyden önce çocuğuna karşı çok dürüst davranması lazım.”, **Ö9** “...Tutarlı davranıp kendinin de aynı şeyleri yapmaması lazım.”, **Ö14** “Yanlış davranışları bir olay karşısında nasıl davranması gerektiğini, ... Kuralların neden var olduğunu, çocuğa ne yapması gerektiğini öncelikle izah ederek değil de kendisi yaşayarak örnek olmalı.”, **Ö15** “Ailenin sağlıklı bir iletişim sahibi olması, huzurlu, güvenli, olması çocuğun her alandaki gelişimini etkilediği gibi etik davranma becerisindeki gelişimini de haliyle doğrudan etkiliyor.” diyerek ifade etmiştir.

Çizelge 4.6’da yer alan verilere göre, İlkokul Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan etik davranma becerisinin ilkökul-ortaokul öğrencilerinde gelişimi için okul- aile iş birliğinin öneminden öğretmenlerin % 56’sının bahsettiği görülmektedir. Bu durumu **Ö3**, “Okul, aile, çevre işbirliği kesinlikle çok önemlidir.”, **Ö7** “Okullar ne yapıp edip aileyi eğitimin bir parçası haline getirmeliler. ... Velilerin okula gelmesi ile ilgili MEB tarafından reklamlar yapılabilir. Televizyonlarda gazetelerde hatta bu yasal hale getirilmeli.”, **Ö9** “Aile ile öğretmen iletişim içinde olmalı. Aileler sık sık okula gelmeli.” şeklinde açıklamıştır.

Çizelge 4.6’da yer alan öğretmen görüşleri değerlendirildiğinde katılımcıların % 44’ü etik davranma becerisinin gelişiminde medyanın kontrollü yani Türk Milli Eğitim sisteminin temel amaçlarına ulaşma hedefini destekleyici bir uygulama içerisinde bulunması ve medyanın sistemleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu açıklamayı **Ö8**, “Tabi medya var. En önemli faktörlerden biri de çocuğun neleri nasıl izlediği.”, **Ö10**, “RTÜK dediğimiz bir kurum var ya, bu kurumun gerçekten bütün medya dünyasına aynı mesafede, eşit bir şekilde, kurallı bir şekilde yaklaşması gerekiyor.”, **Ö11** “RTÜK nasıl denetliyorsa siyaseten bazı şeyleri, bunu da

denetleyebilmeli. Mesela Kamu spotu bile faydalı bir uygulama.”, **Ö13**, “Diziler denetlenmeli mesela. Diziler çocukları çok etkiliyor. Bizim toplum kurallarımıza, etik ahlak anlayışımıza uygun olmalı.”, **Ö14** “Medya da çocuklara nasıl ulaşabileceğini çok iyi biliyor. ... Gerçekten işini yapan bir RTÜK olmalı ki doğru yayınlar seçilmeli, çocuklarımıza doğru yayınlar ulaşmalı.” şeklinde yapmıştır.

Çizelge 4.6’da yer alan veriler incelendiğinde, etik becerinin geliştirilmesi için çocuklara dini eğitim verilmesi gerektiğini öğretmenlerin % 19’u savunmaktadır. Bu yargıyı **Ö9**, “Ya ben biraz da Allah inancına bağlıyorum bunu. Yani dinini gerçekten yaşayan Allah’tan korkan insanlar evlatlarının da birer emanet olduğunu bilerek onları en iyi şekilde yetiştirmeye çalışıyor. ... Bunun inanç boyutu da var. Küçük yaşta dini eğitim verilmeli bence çocuklara.”, **Ö14** “Doğru bir dini eğitime göre çocukların yetiştirilmesi gerekiyor bence.” diyerek belirtmiştir.

4.2.4. Etik davranma becerisinin ilkökul ve ortaokul öğrencilerinde gelişiminde farklılıklar ve benzerlikler

Görüşmeye katılan öğretmenler, etik davranma becerisinin gelişim seyrinin ilkökul ve ortaokul öğrencilerinde farklılık gösterdiğini, bu farklılığın nedenlerini ise ilkökulda çocuğun sadece bir öğretmeni olduğunu, öğrencilerin bu öğretmenin tutumlarını ve davranışlarını, kurallarını bildiğini, bu duruma göre tepki gösterdiğini fakat öğrencilerin ortaokulda birden fazla öğretmen ile derse girdiğini ve her öğretmenin farklı uygulamalar içerisinde bulunduğunu ve bu uygulamalar karşısında öğrencilerin doğru olanı seçme noktasında bir şaşırma ve kararsızlık içinde olduğunu ifade etmektedirler. Bu durumu **Ö1**, “Çünkü öğretmenler farklı farklı. Her çocuk her öğretmene göre farklı davranış gösteriyor. ... Yani bu ilkökulda tek öğretmende bu olaylar olmuyor. Çünkü çocuk bu öğretmenin yapısını anlıyor ama ortaokula geçtiği zaman çocuklardaki davranışlar bundan değişiyor yani.” şeklinde diyerek ifade etmiştir. Ayrıca becerinin gelişim seyrindeki farkı, katılımcılar, öğrencilerin olgunlaşma düzeyine, ilkökul öğrencilerinin oyun çağı içerisinde ve hayal dünyalarının genişliği olgusuna bağlamıştır.

Ortaokul düzeyi öğrencilerinde gözlenen etik davranma becerisinin gelişimindeki durağanlığı katılımcılar, ortaokul öğretim programlarının daha çok öğretim odaklı

olduğuna, programların eğitim boyutunun yeterli hale getirilmesi gerektiğine bağlamışlardır. Bu durumu Ö7, “Ortaokul düzeyinde o davranışların kazandırılmasında eğitimden çok biraz öğretim odaklı programdan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Ortaokul programlarının öğretim odaklı olmaktan çıkartılarak eğitim odaklı hale gelmesi bu davranışların olumlu hale gelmesini sağlar.” diyerek ifade etmiştir. Yine bu yargıya benzer bir açıklamayı Ö11, şu şekilde yapmıştır: “Açıkçası müfredatı yetiştirelim, sınavlar var bu kaygıdan dolayı çocuklara sürekli baskı yapıyoruz bak derslerine çalış derslerin düştü, derslerini takip etmiyorsun, aslında baktığımızda çocuğun gerek davranışlarındaki değişiklikler gerek olumlu hareketlerinin azalması bunu verir. Ama dediğimiz gibi biz ders odaklı olduğumuz için maalesef.”

Katılımcılar tarafından bu becerinin gelişiminin, öğrencilerin yaş düzeyleri itibariyle ilkokulda daha hızlı olduğu belirtilmiştir. Bu durumu Ö8, “Benim kendi görüşüme göre çocuklara bu becerileri kazandırmak birinci kademedede biraz daha kolay yaş skalası itibariyle.” diyerek belirtmiştir.

4.2.5. İlkokul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi ve durumu değerlendirmesi

Yaşamın bir düzen içerisinde, insana saygı ölçüsünde sürekli ilerleyebilmesi için temel yaşam becerilerinden biri olan etik davranma becerisinin ilkokul-ortaokul öğrencilerinde gelişimi önemlidir. Bu önemi katılımcılardan Ö1, “Bizler ahlaki kurullarla büyüdük. Ahlak kurulları bizim içi önemliyse, bizim yetiştireceğimiz çocuklar için de önemli olmalı... Ahlaki değerler tekrarlanmalı, tekrar edilmeli. Toplumda bunlar devamlı bitmemesi lazım. Tekrarlanması lazım. Hatırlatılması lazım.”, Ö3, “Değer yargılarımız değişiyor. Yeni değerler ekleniyor. Eski değerler unutuluyor. Bu yeni değerler hiç hoş değerler değil. Bu etikle ilgili çalışmaların acilen yapılması gerekiyor.”, Ö14, “Maksat çok bilgili çok kültürlü çocuklar yetiştirmek tabi ki ama onun yanında asıl önemli olan ahlaklı yani bir topluma girdiğinde hangi mesleği yaparsa yapsın, ona gerekli olan insani davranışları kazanmış birey yetiştirmek.”. şeklinde dile getirmiştir.

Görüşme sonunda katılımcılara görev yaptıkları okullarda etik davranma becerisinin o andaki gelişim düzeyi durumu sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilerek çizelge 4.7’de sunulmuştur.

Çizelge 4.7. Katılımcılara Göre Etik Becerinin Okul Bazında Gelişim Düzeyi

<i>Katılımcı</i>	<i>Okul Türü</i>	<i>Okul Adı</i>	<i>Değerlendirdiği Okul Türü</i>	<i>Görüşü</i>
Ö4	Ortaokul	A	Ortaokul	Diğer okullara göre çok iyi.
Ö5	Ortaokul	A	Ortaokul	İyi düzeyde.
Ö6	Ortaokul	B	İlkokul+Ortaokul	Orta düzeyde.
Ö7	İlkokul	C	İlkokul	Ortaokula göre biraz daha iyi.
Ö8	Ortaokul	D	Ortaokul	İyi düzeyde.
Ö9	İlkokul	C	İlkokul	İyi düzeyde.
Ö10	İlkokul	C	İlkokul+Ortaokul	Diğer okullara göre iyi.
Ö11	Ortaokul	D	İlkokul+Ortaokul	İyi düzeyde.
Ö12	İlkokul	C	İlkokul	İyi düzeyde.
Ö13	İlkokul	C	İlkokul+Ortaokul	İyi düzeyde.
Ö14	Ortaokul	D	İlkokul+Ortaokul	İyi düzeyde.
Ö15	Ortaokul	E	Ortaokul	Düşük düzeyde.

Çizelge 4.7’de yer alan veriler incelendiğinde toplamda görüşmeye katılan 16 öğretmenin 13’ü EDB’nin o an ki gelişim düzeyi hakkında görüş bildirdiği, görüş bildiren öğretmenlerin 5’inin ilkokulda, 7’sinin ise ortaokulda görevli olduğu, bu öğretmenlerin 5 farklı okulda görev yaptığı, beş öğretmenin becerinin gelişim düzeyi ile ilgili olarak ilkokul-ortaokulu beraber değerlendirdiği, dört öğretmenin ortaokul türünü ve üç öğretmenin de ilkokul türünü değerlendirdiği görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin EDB’nin gelişim düzeyini belirten ifadeleri de tablo 4’te yer almıştır. Bu yargıyı destekleyen bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

Ö4 “*Ama kendi okulumuz için kıyaslarsak diğer okullara kıyasla çok iyiler.*”

Ö6 “*Tabi genel tablo sınıflara göre değişiyor. Okula göre de değişiyor. Çok kötü değil. İlçemiz açısından düşünürsek. Okulumuz da iyi durumda.*”

Ö7 “*İlkokul öğrencilerinde ortaokul öğrencilerine göre biraz daha iyi olduğunu düşünüyorum.*”

Ö8 “*... Öğrencilerimizin konumu normalin üzerindedir yani. Orta seviyenin üzerindedir.*”

Ö9 “Aslında yüzdeye vurduğumuzda fena değil ya. İyi aslında yani çok kötü değil çocuklar bu konuda.”

Ö10 “Kendi okulumuz için değerlendirdiğimde diğer okullardan daha rahat bir eğitim yaptığımızı düşünüyorum. Bu da alt yapıdan bizim verdiğimiz etik değerlere bağlı diye düşünüyorum.”

Ö11 “İlçe geneline göre baktığımızda okulumuz gerçekten iyi durumda.”

Ö12 “Bizim okulumuzdaki durum güzel. Çocuklarda etik davranışlar güzel.”

Ö13 “Bizim okulda çok uç öğrencilerimiz yok. Etik davranışlara uymama konusunda çok uç öğrencilerimiz yok. Var bir iki tane mutlaka var.”

Ö14 “Başka okullara bakınca bizim okulumuz kötü bir okul değil etik olarak, ... Ama şöyle bir bakıldığında tabii olumsuzluklar yok değil. Çok iyi de değil. Ama çok kötü de değil.”

Ö15: “Yani bence düşük.”

Çizelge 4.7’de yer alan EDB’nin gelişim düzeyi görüşleri sayısal kodlamalara çevrilmiş, çizelge 4.7.1’de sunulmuştur.

Çizelge 4.7.1. EDB Gelişim Düzeyi Görüşlerinin Sayısallaştırılması

Okul Türü	f				Ortalama (f x düzey puanı/f)
	Düşük Düzyey (2)	Orta Düzyey(3)	İyi Düzyey(4)	Daha İyi(5)	
İlkokul		1	6	1	(1x3)+(6x4)+(1x5)/8=4.00
Ortaokul	1	1	7		(1x2)+(1x3)+(7x4)/9=3.66

Çizelge 4.7.1’de yer alan verilere göre, öğretmenlerin EDB’nin gelişim düzeyi değerlendirme puanları ilkokul için 4.00 ortaokul için ise 3.66 olduğu görülmektedir. Bu noktada, ilkokul öğrencilerinde EDB’nin gelişim durumu düzeyinin, ortaokul öğrencilerine göre göre daha iyi olduğu anlaşılmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada öğretmen görüşleri doğrultusunda ilköğretim öğrencilerinin etik davranma becerisi gelişim düzeyi, sonrasında etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen etkenler, gelişiminde sorumlu olan kişi/kurumlar, becerinin gelişimi için yapılması gerekenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Eğitim insana sunulan temel bir hizmettir. Bu hizmetin var olma amacı; insanoğlunu yaşama hazırlama, insana saygıyı en üst noktaya taşıma, yaşamın her alanında insana verilen değer gereği olarak insanlığa karşılıksız fayda sağlamadır. Yaşamın merkezinde her zaman insan vardır. İnsan, davranışları ile değerlendirilir. Davranışların etik olup olmama durumu da insan ilişkilerini etkiler. İnsan ilişkilerinin insan huzurunu ve toplum huzurunu sağlaması etik davranma becerisinin belli bir düzeye ulaşması ile gerçekleşir. Çünkü yaşamın birçok alanında insan etik konusu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Araştırmanın nicel verileri ile nitel verilerinden elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında; nicel verilerden elde edilen sonuçlar ile nitel verilerden elde edilen sonuçların benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

5.1. Nicel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

5.1.1. Etik davranma becerisinin ilkokul öğrencilerindeki gelişim düzeyi

İlköğretim kendi içerisinde ilkokul ve ortaokul olarak iki kademeye ayrılmaktadır. İkokul öğretmenlerinin EDB'sinin gelişimi üzerine vermiş olduğu puanların

aritmetik ortalaması (\bar{X}) **3.89**'dir. Buna göre, ilkokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur.

5.1.2. Etik davranma becerisinin ortaokul öğrencilerindeki gelişim düzeyi

Ortaokul branş öğretmenlerinin EDB'sinin gelişim düzeyi üzerine vermiş olduğu puanların aritmetik ortalaması (\bar{X}) **3.35**'dir. Bu sonuca göre ortaokul öğrencilerinde EDB'sinin gelişiminin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

5.1.4. Etik davranma becerisinin gelişim düzeyi üzerine ilkokul-ortaokul öğretmenlerinin görüşleri arasındaki ilişki

Etik davranma becerisinin gelişim düzeyi üzerine ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin görüşleri arasında, ilkokul öğrencileri lehine anlamlı bir farkın olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre ilkokul öğretmenleri, kendi öğrencilerinde gelişmesi beklenen etik davranma becerisinin ortaokul öğrencilerine göre daha iyi düzeyde olduğunu ifade etmektedirler. İlkokulda geliştirilmeye başlanılan EDB'nin gelişim düzeyinin ortaokula geçildiğinde düştüğü anlaşılmaktadır.

Ayrıca etik davranma becerisinin gelişimini sağlamaya yönelik kazanımlar ilkokul 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere verildiği için ilkokul öğretmenleri kendi öğrencilerinin etik davranma becerisinin ortaokul öğrencilerine göre daha iyi olduğunu düşünmüş olabilirler. Araştırmada görüşmeye katılan ilkokul öğretmenlerinin bazılarında gözlemlenen bir durum; öğretmenlerin etik davranma becerisinin gelişim düzeyinin tespitinde sanki kendilerinin performansını ölçüyormuş gibi değerlendirdikleridir. Bu durum araştırma sonucuna yansımış olabilir.

Etik davranma becerisinin ilkokul öğrencilerinde daha iyi olmasının bir diğer nedeni olarak, öğrencilerin beceriye ait kazanımları öğrendikten sonra geçen süredir. Ortaokulda öğrenim gören bir öğrenci ilkokul hayat bilgisi dersinde görmüş olduğu etik davranma becerisine ait kazanımları ortaokulda hiçbir derste görmemektedir. Bu sebeple etik davranma becerisine ait kazanımların tekrarı ortadan kalkınca, becerinin gelişim düzeyi de yavaşlamaktadır.

İlkokul öğretmenlerine göre ilkokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunun iyi olmasına rağmen, ortaokul öğretmenlerine göre bu becerinin gelişim düzeyi durumunun düşük olması, ilkokulda gelişimi yeterli düzeyde sağlanan etik davranma becerisinin ortaokulda sürekliliğini koruyamaması da ayrı bir sonuçtur. Bu durumun sebepleri olarak; ortaokul öğrencileri daha çok öğretim odaklı etkinlikler ile iç içe olduğu, ortaokulda öğrencilerin davranış boyutuyla çok fazla ilgilenilmediği, ilkokulda öğrencilerin bir öğretmene ait tutum ve davranışlara yönelik eylemleri bulunmaktayken ortaokula geçtiklerinde birden çok öğretmenin tutum ve davranışlarıyla karşı karşıya kaldıkları ve hangi öğretmene nasıl, ne şekilde davranacaklarına karar veremedikleri ortaya çıkmıştır. Bu yargı da etik davranma becerisinin gelişiminde tutarlılık ve süreklilik ilkelerinin gerekliliğini kanıtlamaktadır değerlendirmesinde bulunulabilir.

5.2. Nitel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

5.2.1. Etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen etkenler

Araştırmada ilkokul-ortaokul öğrencilerinin etik davranma becerisinin gelişimini %100 etkileyen etkenin aile olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kişilik ve etik değerlerin bilinci çocuk döneminde oluşmaya başlar (Bridge 2004: XII). Çocuğun yaşamındaki ilk dönemleri, ahlak eğitimi için çok önemlidir. Bu dönemlerde iyi davranışlar da, zararlı alışkanlıklar da çocuğun onlara ilgisi yönünde şekillenir. İşte bu dönemde anne ve babalara, çocukları etik iklim şartlarına uygun olarak eğitme ve yönlendirme sorumluluğu düşmektedir. Çocuğun ahlak eğitiminde en önemli rol aileye aittir. Bunun yanında akran ilişkileri, okul hayatı ve kitle iletişim araçları çocuğun ahlâkî eğitiminde rol oynamaktadır (Uysal 2006: 83). Şengün (2013: 214), anne baba tutumunun, lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen oldukça önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aile çocuğun ilk öğretmenidir. İlk olarak öğrenciler neyin yanlış, neyin doğru olduğunu, nelerin yapılması, nelerin yapılmaması gerektiğini, nasıl bir birey olmaları, yaşama ne gibi katkı sunabileceklerini ailede öğrenirler. Bunu da ailenin her türlü sözlerinden ve eylemlerinden edinirler.

Çocuk aile yaşantısının şekline göre biçim alır. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren ortamı tanımaya başlar hatta doğmadan önce de ailenin konuştuklarını işitip algılayabilir. Çocuğun aile ortamı, bu ortamda geçirilen süre, etik davranma becerisinin gelişimini etkilemesi bakımından son derece önemlidir.

Anne ve babanın her türlü faaliyeti, düşüncesi, sözleri, bakışları, tavır ve tutumları, anlayışı, yaşam biçimi, inanış şekli, dünya görüşü, akrabaları, yakın çevresinde bulunan dostları, evin oturma planı, izlediği televizyon programları, kullandığı internet siteleri, sosyal medyadaki paylaşımları, çalışma hayatı, eğitim durumu vb. çocuğun etik davranma becerisinin gelişimi için gerekli olan etik iklim durumunun etmenleri olarak görüldüğü bu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu etmenler etik iklimi oluşturma amacına dönük olarak etkinlik içerisinde yer alırsa etik iklim ortamı oluşur. Ayrıca ailede etik iklimin hâkim olabilmesi için öncelikle annenin ve babanın bir birine karşı tutarlı, ölçülü söz ve eylemlerde bulunması gerekir.

Aile içi iletişim, kullanılan dilin “Ben Dili” olması, sözlerin güzel olması, aileyi temsil eden kişilerin sorunlar karşısında çözüm odaklı olması da etik iklimi olumlu yönde etkiler. Ailenin çocuk eğitimi konusundaki yeterlilik durumu, ailenin evlilik öncesinde aldığı eğitim, okulda bulunma durumu EDB’nin gelişimine olumlu veya olumsuz olarak etki yapar.

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde, ailenin dini inancı da ayrı bir etkidir. Nitekim bu araştırmanın önemli sonuçlarından biri de; ailenin çocuğunu, dini inancının gereğine uygun olarak yetiştirmek istemesinin çocuğun etik davranma becerisinin gelişimini olumlu yönde etkilemesidir. Nitekim Şakar’ın (2010: 119) çalışmasında, toplumda farklı aile yapıları bulunduğundan dini değerlerin aktarımının aile ve okul arasında bir çatışma doğurabileceği, bu nedenle değer aktarımında evrensel değerlere öncelik verilmesi gerektiği, ayrıca öğrencilerin eğitimin ilerleyen basamaklarında dini değerlere ilişkin bilgileri almaları ve seçimlerini kişisel olarak yapmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin etik davranışa karar verme sürecinde tercih yaparken, hangi seçeneği seçerse Allah’ın sevgisine ulaşabileceğinin farkında olması onun eylemlerinin değişmesine olması beklenir.

Ailenin düzenli, sağlıklı, huzur ve refah ortamı içinde olması çocuğun yaşantısını olumlu anlamda etkiler. Çocuğun okuldaki eğitim öğretim etkinliklerine katılım düzeyi yükselir. Çocukların sağlıklı, huzurlu ve mutlu aile ortamlarında yetişmeleri bilgilerini hayata geçirmelerini kolaylaştıracaktır (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 2007: 1). Aile yapısı ve bu yapının sağlıklı olup olmaması da çocukların ahlak gelişimini etkiler ve şekillendirir (Şengün 2013: 205).

Anne babanın ayrı olduğu ve bağımlı madde kullanımının yaygın olduğu çevrede, çocukların bir olay karşısında tercih yaparken doğru, iyi ve faydalı olanı seçmek için sorgulama yapmalarının kolay olmadığı düşünülmektedir. Diğer yandan aile içi etik iklim sağlansa bile çocuğun elindeki cep telefonu aracılığı ile internete ulaşması ve çocuğun bu şekilde bazı etik dışı davranışları görebildiği sonucu da bu araştırmada karşımıza çıkmaktadır.

Aile kontrolünden çıkan çocuklar, istediklerine daha rahat ulaşabiliyor, ailenin oluşturduğu olumsuz ortamdaki da uzaklaşma hissi çocukları bilgisayar oyunlarına, sosyal medyaya itebiliyor. Öğrencilerin bilgisayar başında uzun süre vakit geçirmesi, onları düşünme yetileri bakımından pasifleştirdiği ve etik davranma becerisinin gereği olan etik kurallarının ne olması ne olmaması gerektiğini de düşünemedikleri araştırmanın bulgularındandır. Ayrıca ailelerin çalışma hayatına katılımlarının çocuğa ayrılan zamanın düşmesine, belki de çok aza inmesine neden olduğu, genelde okullarda yapılan veli toplantılarına annelerin katıldığı, babaların çocuğun eğitimi dışında kaldığı, bu durumların EDB'nin gelişimi olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

Etik davranma becerisinin gelişiminde % 94 oranında çocuğun yakın çevresinde temas ettiği kişilerin etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla etik davranma becerisinin gelişiminde aileden sonra etkili bir unsur olarak çocuğun yaşadığı yerdeki arkadaşlarının ve akrabalarının tutum ve davranışları karşımıza çıkmaktadır.

Etik davranma becerisinin gelişiminde medyanın % 88 oranında etkili olduğu, görsel basının etik olmayan içeriği ile öğrencilerin karşı karşıya bırakıldığı ve bu süreçte RTÜK'ün üzerine düşen görevi yerine getirmediği tespit edilmiştir. Televizyondaki

diziler, özellikle okul yaşamını anlatan diziler, sosyal medyadaki hareketler ve paylaşımlar, bilgisayar başında geçirilen zaman bu becerinin gelişimde olumsuz etkiye sahiptir. İnternet kullanımının kolaylığı aynı zamanda bu becerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Çocuklar televizyon karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturmaktadır. Çocuklar için, televizyon mesajlarına bu kadar açık olmanın bir sebebi gördükleri her şeyi gerçeklik olarak algılayıp olabilirliğine inanmalarıdır. Bilimsel araştırmalar çocukların düzenli olarak 2–2,5 yaşında televizyon izlemeye başladıklarını göstermektedir. Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar çocukların televizyon izleme konusunda oldukça özgür olduklarını ortaya koymaktadır. 6–17 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin günde ortalama 3–4 saat televizyon izledikleri görülmektedir (MEB ve RTÜK 2007: 4). Ayrıca öğrenciler, günümüzde ellerindeki cep telefonu ile birçok etik dışı içeriğe kolayca ulaşabilmektedirler.

Televizyondaki okul dizilerinde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığına ait olan okullarda görülmesi bile imkânsız olan etik dışı davranışlar da öğrencilerin okul hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumdan öğretmenler rahatsız olmaktadır. Öğretmenler öğrencilere doğru davranışı anlatsa, gösterse bile çocuklar dizilerde gördükleri etik dışı davranışlara eğilim göstermekte ve özentisi içinde bulunmaktadır. Bu konuda öncelikle RTÜK olmak üzere MEB’na çok büyük sorumluluk düşmektedir. Unutulmamalıdır ki Türk Milli Eğitim sisteminin temel amaçları ne istiyorsa, nasıl bir insan modeli istiyorsa Türk Milletine ait her değer bunu yansıtmalıdır. Türkiye’de medya ve etik konusunun işlendiği ders olarak karşımıza Medya Okuryazarlığı çıkmaktadır. Medya okuryazarlığı dersi, ilk olarak ülkemizde 2006-2007 yılında 5 pilot okulda okutulmuştur. Ders, 2007-2008 öğretim yılından itibaren ise, 6, 7 ve 8. Sınıflarda “seçmeli” bir ders olarak ülke genelinde okutulmaya başlanmıştır (Asrak Hasdemir 2012: 31). Medya ve etik konusuna ait olan kazanım ise; “*Medyanın yayınlarında etik kurallara bağlı kalmasının önemine inanır.*” şeklindedir (MEB ve RTÜK 2007: 33). Ayrıca İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda öğrencilere kazandırılmak istenilen değerler içerisinde *etik kurallara bağlılık* değeri de bulunmaktadır (MEB ve RTÜK 2007: 7).

Okul, aile ve çocuğun çevresinde oluşturulan etik iklim ortamının sürekliliğinin sağlanmasında tutarlılık önemli bir etkidir. Okul-aile-çevre ortamında oluşturulan etik iklimin tutarlılık göstermesi etik davranma becerisinin gelişimini olumlu anlamda % 56 oranında etkilemektedir. Bu sonuca göre, aile-okul-çevre üçgeninde EDB'nin gelişimi için oluşturulan etik iklim havasının tutarlık göstermesi gerekmektedir. Ayrıca aile, okul ve toplumun aynı değerler üzerinde hemfikir olması, etik değerlerin kalıcı olmasını sağlar (Uysal 2006: 83). Hollingsworth ve Hoover (1999, Akt. Çelenk 2003: 29), anne ve babayı çocukları doğrudan ve dolaylı yollardan eğittikleri için çocuğun evdeki öğretmenleri olarak ele almakta ve okulda öğretmen tarafından kazandırılacak olan olumlu bir davranışın evde anne-baba tarafından kolaylıkla olumsuz anlamda etkilenebileceğini belirtmektedirler. Bir öğrenci okulda doğru, iyi ve toplum tarafından kabul görür olarak öğrendiği bir tutum, davranış ya da sözü aile ortamında ya da sokak ortamında yanlış olarak, farklı olarak görüyorsa EDB'nin gelişimi son derece yavaşlayacak ve ilerleyen günlerde de etik davranma becerisi söz konusu bile olmayacaktır. Ayrıca aile-okul-çevre arasında sıkı bir ilişki olduğu, aradaki ilişkinin döngüsel olduğu, bu üçgenin her hangi bir noktasında bir sorun olduğunda doğal olarak bundan diğer noktaların da etkilendiği, EDB'nin gelişimi için gerekli olan etik iklimin oluşturulmasında bu üçlünün tutarlılık, kararlılık ve süreklilik içerisinde olması gerektiği de bu araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Aile ile ilgili bir problem olduğunda okulun, okul ile ilgili bir sorun olduğunda ailenin, çevre ile sıkıntı yaşanıldığında oku-aile işbirliğinde müdahalenin gerekli olduğu anlaşılmıştır.

Okul ortamında çocuğun öğrendiği bir doğru davranış, aile ortamında ya da çevrede doğru olarak kabul görmeyebiliyor. Yine aynı şekilde aile ortamında öğrendiği bir doğru davranış çocuğun bulunduğu arkadaş ortamında yanlış olarak değerlendiriliyor. Bu şekilde öğrencilerin etik davranma becerisinin sürekliliğinde tutarsızlıkla karşı karşıya kalan çocuk neyi yapması ya da neyi yapmaması gerektiğini düşünemiyor. Bulduğu ortama göre, o ortamda hangi davranış kabul görüyorsa o davranışı göstermeye başlıyor.

Aileden sonra çocuğun etik davranma becerisinin gelişiminde önemli bir yere sahip olan ilköğretmenidir. İlkokul öğretmeni etik davranma becerisinin gelişimini

olumlu veya olumsuz olarak % 50 oranında etkilemektedir. Bu durum ortaokul öğrencileri için de geçerlidir. Ortaokul döneminde de öğrenciler etik davranma becerisine ait yeni ilkeler, kurallar, değerler öğrenmektedirler. Bu öğrenme daha çok öğretmenlerin kontrolünde olmaktadır.

Etik davranma becerisinin gelişimini sağlamaya yönelik yapılan öğretim etkinliklerinin merkezi okuldur. Okulun etik iklim havasının olumlu değerleri kazandırma amacına yönelik olması etik davranma becerisinin gelişimini olumlu anlamda etkileyecektir. Bazen okul ortamında öğrenci, olumsuz davranışları kazanabiliyor. Okul her zaman olumlu davranışların pekiştirildiği bir ortam olmayabiliyor. Okulun oluşturduğu olumlu veya olumsuz etik iklim durumu, etik davranma becerisinin gelişimini % 50 oranında etkilemektedir.

Etik davranma becerisinin gelişiminde toplumsal hareketlilik önemlidir. Toplumun istekleri, toplumun oluşturduğu yeni değerler, toplumun algıları etik iklim ortamını yeniden dizayn etmektedir. Toplumun üst kesiminde oluşturulan yeni maddi değerler, toplumsal baskıyla oluşan maddi içerikli özendirici tutum ve davranışlar, etik davranma becerisinin gelişimini % 25 oranında etkilemektedir.

Etik davranma becerisinin gelişimini rol model alınan kişilerin, sevgi ve güven merkezli eğitimin, eğitim programlarının içerik durumunun, duyarsızlık değerinin, kalıtımın, “Hayır, hayır demektir.” ilkesinin, aile içi etik iklim durumu oluşturulduğunda ortama bir bakıcı ya da başka birinin dahil olmasının, çocukların günümüzde istediği birçok şeye kolayca ulaşabiliyor olmasının, empati kurabilme becerisinin etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

5.2.2. Etik davranma becerisinin gelişiminde sorumluluk sahibi kişi/kurumlar

Etik davranma becerisinin çocuklarda gelişiminin başlayabilmesi için etik iklim ortamının oluşmuş olması gerekir. Aile içi etik iklim ortamının tasarımından birinci derecede sorumlu olan anne ve babadır. Bu araştırma sonucuna göre, öğretmenler tarafından çocuğun etik davranma becerisinin gelişiminden % 100 oranında aile sorumlu tutulmuştur. Öğretmenlerin % 69'unun, özellikle ailenin sorumluluğuna

vurgu yaparken “*birinci derece, ilk başta, kesinlikle önce, öncelikle, önce, en başta, birinci*” kavramlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Aile, yüz yüze ve samimi ilişkilerin en güçlü, en canlı olduğu birincil gruplardandır (Tezcan 1979: 127).

EDB'nin gelişiminde aileden sonra okulun sorumluluğunun % 88 oranında olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Okul aile başlar. Bu yüzden ailenin sorumluluğu okula göre daha fazladır. Ayrıca aile çocuğun okulda öğrendiği doğru davranışı aile ortamında pekiştirmelidir. Temel amacı, “çocuğun çok yönlü eğitim ve öğretimini” güçlendirmek olan okul, eğitimin sürekliliği ilkesinden hareketle çocuğun evde aldığı eğitimle okulda aldığı eğitimin uygunluğunu sağlayıcı önlemleri almak zorundadır (Oktay 2002). Okulda etik ortamların oluşturulmasına önemli sorumluluk sınıf yönetiminden sorumlu öğretmene aittir. Etik iklim için gerekli koşulların oluşturulmasında rol sahibi olan öğretmenin sorumluluğu ise, öncelikle söz ve eylemleriyle örnek olmaları gerektiği, rol model sürecinde en önemli özelliklerinin söz ve eylemlerindeki tutarlılık, objektiflik, şeffaflık ve adalet olduğu, ayrıca adaleti her yerde sağlaması, yanlış davranmaması, özsaygıyı geliştirici ben dilini kullanması, eğitim öğretim faaliyetleri içerisine öncelikle öğrenciyi daha sonra veliyi ve okul dışındaki eğitimin paydaşlarını katabilmesi, insana saygı düşüncesini içselleştirmesi, çocuklara sevgi ile yaklaşmasıdır. Bu özellikleri taşıyan öğretmenin sınıfında EDB'nin gelişimi kolay ve hızlı olacaktır. Yeşilyurt ve Kılıç (2014: 481) çalışmasında mesleki sorumluluk açısından; dersi amacına uygun işleme, hoşgörülü olma ve öğrencileri oldukları gibi kabul etme etik değerlerini öğretmenlerin daha üst düzeyde taşıdıkları ve bu değerlere daha yüksek düzeyde uydukları sonucuna ulaşmıştır. Fakat aynı çalışmanın bir başka sonucu olarak, hata yaptığında öğrencilerden özür dileme başta olmak üzere, öğrencilere eşit davranma ve eşit söz hakkı verme ile onları anlamaya çalışma ve mutlu etme bakımından öğretmenlerin mesleki sorumluluklarını en alt düzeyde yerine getirdikleri ve bu etik değerlere daha düşük düzeyde uydukları ortaya çıkmıştır.

Etik davranma becerisinin gelişiminde medyanın % 69 oranında sorumlu olduğu, bu sorumluluğun özellikle televizyon kanallarında yer alan programların, RTÜK tarafından etik ilkelere uygunluğunun denetlenmesi ve etik iklimi yansıtan televizyon programlarının yayınlanması biçiminde olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların etik

davranma becerisinin gelişiminde medyanı önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bireyler, var olan gerçeklik ile medyada sunulan gerçeklik arasındaki farkı ne kadar erken yaşta öğrenip idrak etmeye başlarsa, medyanın üzerlerindeki olumsuz etkilerini de o ölçüde aza indireceklerdir (MEB ve RTÜK 2007: 5).

Çocuğun arkadaşları, çocuğun oturduğu mahalledeki kişiler, bakıcılar etik davranma becerisinin gelişiminde öğretmenler tarafından % 56 oranında sorumlu tutulmuştur. Ayrıca bu araştırmada, kaliteli öğretmenin kaliteli öğrenci yetiştireceği bu yüzden öğretmen yetiştiren fakültelere de büyük sorumluluk düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.3. Etik davranma becerisinin gelişimi için yapılması gerekenler

Öğretmen, etik değerlere sahip olur, etkili ve verimli bir şekilde öğretim etkinliklerini gerçekleştirirse, bu durumun öğrencilerin etik davranma becerisinin gelişiminde etkili olacaktır. Bu araştırma sonucuna göre, okulda etik iklimi oluşturma sürecinde etik davranma becerisinin gelişimi için öğretmenin iyi bir rol model olması % 75 oranında gerekli görülmektedir. Öğretmenlik ve etik birbirine çok yakın kavramlardır. İdeal bir öğretmen, yalnız kusursuz öğretme yetenekleri ile değil, aynı zamanda yaşama biçimi ile de örnek alınacak ahlaki bir modele dönüşür. Yani bu anlamda öğretmen, öğrettiklerini örnek olarak yaşayan ideal biridir (Pieper 1999, Akt. Aydın 2012: 56). Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuca göre, ilkokula yeni başlayan bir öğrenci için anne-babadan sonra en önemli kişi ilkokul öğretmenidir. Bu yüzden okul içerisinde ilkokul öğretmenin çocuğa yönelik yaklaşımındaki tutarlılık son derece önemlidir. Tutarlılık etik iklim için gerekli bir etkidir. Etik davranma becerisinin öğrencilerde gelişimi için öğretmenin iyi bir rol model olması gerekmektedir. Aile ve öğretmenin ne niyette olduğu, ne düşüncede olduğu, neyi hedeflediği EDB'nin gelişiminde son derece önemlidir. Çünkü yapılacak olan tüm etkinlikler bu niyet doğrultusunda gerçekleşecektir. Şakar'ın (2010: 119) yaptığı çalışmada da öğretmenin erdemli olmak için çabalaması ve etik açıdan kendisini sorgulaması dolayısıyla model olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmada, öğrencilerin gelişimsel açıdan kritik dönemde

oldukları, öğretmeni aileden daha fazla önemsedikleri ve öğretmenin davranışlarını sorgulamadan doğru olarak kabul ettikleri öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Öğrencilere etik davranışların kazandırılmasında öğretmen davranışları etkilidir (Uysal 2006: 83). Öğretmen en mesleki etik bağlamında değerlendirildiğinde, başta adil, dürüst, saygılı, sevgi dolu olmalıdır (Arğa 2012: 25). Bu araştırmada etik davranma becerisinin gelişiminde iyi bir model olan öğretmenin özellikleri; tutarlı, adil davranmalı, özsaygıyı geliştirici ben dilini kullanmalı, hedef belirleyip, değişik yöntemler geliştirip, hedefe ulaşmalı, katılımcı olmalı, insanların fikrine, öğrencisinin fikrine saygı duymalı, veli ziyaretlerine ağırlık vermeli, kılık kıyafetine, giyimine, konuşmasına dikkat emeli, sınıfta dürüst davranmalı, sınıfta güven ortamını oluşturmalı, çocuklara sevgi ile yaklaşmalı, dürüst toplum yetiştirme noktasında özel çabası ve projeleri olmalı, iyi niyetli olmalı ve bu iyi niyetini velisine, öğrencisine doğru bir şekilde yansıtmalı, ilkeli ve etik olmalı, iyi bir lider olmalı, öğrencisine onun karşısında değil her zaman da yanında olduğunu hissettirmeli, gülebilmeli, öğrencilerinin yaptığı bazı etkinliklere şaşırabilmeli olarak belirlenmiştir. Öğretmen sahip olduğu bilgi muhtevasını öğrencilere aktarmanın, yanı sıra öğrencileri kişiliğiyle de etkilemektedir (Arğa 2012: 31).

Etik davranma becerisinin gelişimi için okul-aile işbirliğinin yapılması, ailenin iyi bir model olması, velilerin çocuk eğitimine yönelik farkındalıklarının artırılması araştırmaya katılan öğretmenler tarafından % 56 oranında gerekli görülmektedir. Aile-okul işbirliği yoluyla ailenin çocuğun eğitiminde daha etkin rol oynaması sağlanmaktadır (Aksoy ve Turla 1999). Etik davranma becerisinin gelişimi için her şeyden önce düzenli bir aile yaşamının, aile bütünlüğünün sağlanmasının, aile içi etik iklimde şiddetin yer almamasının gerekli olduğu görülmektedir.

Ailenin iyi bir model olabilmesi ve bu sayede etik becerinin gelişiminin sağlanması için, çocuk eğitimi konusunda farkındalık düzeylerinin artırılması, MEB tarafından her eğitim öğretim yılı başı ve sonunda öğretmenlere düzenlenen seminerler gibi velilere de seminerler düzenlenmesi, aile eğitimlerinin halk eğitim merkezleri tarafından verilmesi, hatta anne ve babaların evlilik öncesi eğitimlere dahil edildikten sonra evliliklerinin gerçekleşmesi, okullarda veli eğitimi yapılıp, veliye de “Veli

Karnesi” verilmesi, evlilik öncesi, evliliğe hazırlık için, evlenecek kişilerin açılabilir olan anne-baba okuluna gitmesi bu araştırmanın bulgularından elde edilen sonuca göre gerekli görülmektedir. Burada amaç velilerin çocukların eğitim sürecine katılımını sağlamaktır. Çeşitli kuruluşlar tarafından, çocuk gelişimi, eğitimi, olumsuz davranışların giderilmesi, ailenin çocuk yetiştirme ile ilgili bilinçlendirilmesi, çocuğa karşı olumlu tutum geliştirmesi gibi konularda ailelere yönelik planlı ve sistemli bir şekilde programlar düzenlenmekte ve gerekli görülmektedir (Şahin ve Kalburan 2009: 2). Aile ile iletişime geçilebilecek diğer yollar; veli toplantıları, ana-baba eğitimi ve bireysel görüşmeler olarak ortaya çıkmıştır. Okul-aile işbirliği sayesinde, ebeveynlerin eğitim sürecinin işleyişini ve eğitim programlarının amaç ve yürütülmesini tanımaları ve okula karşı daha olumlu tutum geliştirmeleri sağlanabilmektedir. Ev ortamında çocuklarının öğrenmelerine destek olan ve öğrenmeleri artırıcı önlemler alan anne-babaların çocuklarının okula karşı daha olumlu tutum geliştirdikleri ve çocukların bireysel gelişimlerinin ve akademik başarılarının arttığı görülmektedir (Epstein 1995; Kağıtçıbaşı, Bekman ve Sunar 1993, Akt. Gürşimşek ve diğerleri 2007: 182).

Ayrıca okul ve aile ilişkisini sağlamlaştırmak için okul yönetimi tarafından; okulda velilere yönelik uygun ve sıcak bir karşılamanın olması, anne ve babaların genellikle olumsuz durumlarda veya okulun ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli parasal desteği sağlamak amacıyla okula davet edilmelerinden kaçınılması, velilerle görüşmek için uygun ortamların sağlanması, velilerle yapılan toplantı yönetimi ve sürecindeki eksikliklerin ve aksamaların giderilmesi, toplantıların içeriğinin velilere uygun olması gerekmektedir (MEB 2009: 77). Her mesleğin bir okulu olmasına rağmen anne-baba olma sanatını öğreten bir okul maalesef yoktur. Her yeni anne-baba, kendi anne-babasından bilinçsiz olarak öğrendikleri bilgiler ışığında, deneme yanılma yoluyla çocuklarını eğitmeye çalışmaktadır. Sağlıklı aile yapısını koruyan, çocuklarının ayrı birer kişilik sahibi bireyler olduklarını kabul edip, onlarla sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayış temeline dayanan sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurabilen demokratik anne babalar daha az hata yapacaklar ve daha başarılı anne-babalar olacaklardır (Şengün 2013: 205).

Aile-okul işbirliğinin sağlanabilmesi için, velilerin eğitime katılımlarını MEB tarafından hazırlanan reklamların gazete ve televizyonlarda yayınlanması gerekli görülmektedir. Anne-babanı eğitim sürecine katılımı, anne-babaya konuya özgü becerilerin öğretilmesi, sosyal ve duygusal destek verilmesi, anne-baba ve profesyoneller arasında bilgi alış-verişi, ailenin okul içi etkinliklere katılması, uygun aile çocuk ilişkilerinin geliştirilmesi ve aileye toplumsal kaynaklara ulaşmada destek olma şeklinde çok boyutlu örgütlenmelidir (Epstein 1995, Akt. Gürşimşek ve diğerleri 2007: 182). Ayrıca etik becerinin gelişimi için MEB tarafından hazırlanmak şartıyla kamu spotu uygulaması da gerekli görülmüştür.

Etik becerisinin gelişimi sürecinde, ders dışı uygulamalı eğitimler yapılması, medya kullanımının kontrollü ve denetimli yapılması, medya araçlarının etik iklim durumunu oluşturacak şekilde içeriğini oluşturulması bu araştırmada % 44 oranında gerekli görülmüştür. Uysal (2006: 82) çalışmasında, etik değerlerin kazandırılması sürecinde, sadece bilişsel aktivitelerin yeterli olmayacağı, bilişsel aktivitelerin psikomotor faaliyetlerle de desteklenmesi, duyuşsal faaliyetlerin de devreye girmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Etik davranma becerisinin gelişimi sürecinde ders dışı uygulamalı eğitimlerin önemli bir yeri vardır. Etik değerlerin, çocuğun yaşamını nasıl etkilediği çocuğa gösterilmelidir (Watson ve diğerleri 1998: 572).

Etik becerinin gelişimi için RTÜK'ün tüm medya dünyasına eşit mesafede, etik bir şekilde yaklaşması, RTÜK tarafından çocuklar için etik açıdan uygun olan yayınların seçilmesi, izletilmesi araştırmaya katılan öğretmenler tarafından gerekli görülen uygulamalar arasında yer almaktadır.

Öğretmenin yanında okulun tüm personeli etik iklim oluşturma sürecinde görev alırsa öğretmenin süreci yönetmesi kolaylaşır. Bu personelin başında okul müdürü gelmektedir. Etik davranma becerisinin gelişimi için, idarecilerin okulun etik iklim oluşturma sürecinde kolaylaştırıcı olması % 31 oranında gerekli görülmüştür. Okuldaki idarecinin kullandığı dil, öğrenciye yaklaşımı, öğretmenler arasında koordinasyonu sağlaması, öğretmenleri motive etmesi, okulda yapılacak olan sportif ve sosyal faaliyetlere öncülük etmesi ve destekleyici olması okulun etik iklimi havasında önemli bir değişiklik yapacağı sonucuna bu araştırmada ulaşılmıştır.

Yaman ve diğeri (2009: 94)'in çalışmasında öğrenciler, okullarda etik dışı davranışları azaltmak için yönetime; öğretmen ve yöneticilerin etik dışı davranışlarını görmezden gelmemesini, öğrencilerin eğitilmesini ve ailelerle işbirliği yapılmasını önermektedir. Ayrıca öğrenciler okulun disiplin yaptırımlarının uygulanmasını, okul kurallarının işlevsel olmasını gerektiğine dikkat çekmektedir.

Okul içi etik iklim sürecinde güçlü, kararlı ve tutarlı bir ekip çalışması gereklidir. Bu sayede okuldaki etik iklim kombinasyonunda bütünlük ve süreklilik sağlanır. Ayrıca etik davranma becerisinin gelişiminde, öğretmenler arasında işbirliği yapılması ve etik kuralları içeren ortak kararlar alınıp, bu kararlara göre hareket edilmesinin önemli katkısı olacağı görülmektedir. Etik kuralları içeren ortak kararların alınabilmesi için okullarda etik kurullar oluşturulmalıdır. Bu kurullarda öğretmen, yönetici ve öğrencinin yanında veli de bulunmalıdır. Veli ve öğrencinin kararlara katılım süreci özendirilmelidir (Yaman ve diğeri 2009: 103). Her okul kendi koşulları çerçevesinde etik ilkelerini belirlemelidir. Böylece okullarda yaşanabilecek olası olumsuz havanın önüne geçmek mümkün olabilir (Kocayığıt 2010: 120). Bu şekilde öğrencilere etik kavramının kavratılması konusunda, etik kavramında fikir birliğinin sağlanacağı söylenebilir (Uysal 2006: 81).

Öğretmenler tarafından, EDB'sinin gelişiminde okuldaki rehberlik servisinin çözüm odaklı ve daha etkin çalışması % 31 oranında gerekli görülmüştür. Rehberlik servislerinin çözüm odaklı ve daha etkin olması gerektiği, Yaman ve diğeri (2009: 94)'in çalışmasının sonuç bölümünde yer almıştır. Öğrencilerin etik dışı davranışlarını önlemek için rehberlik servisine büyük görev düştüğü, etik problemlerle baş etmede rehberlik servisine etkin rol verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Etik davranma becerisinin gelişiminde çocuklara doğru bir dini eğitim verilmesi, çocuğun temas ettiği her alanda etik iklim oluşturulması % 19 oranında gerekli görülmüştür. Ayrıca bu becerinin gelişiminin sağlanması için çocuklara ailelerin düzenli bir hayat sunması, etik iklim oluşturma sürecinde rol alan kişilerin çocuklara gereken ilgiyi ve önemi göstermesi, aile ve öğretmenin çocuğuna daha fazla zaman ayırma noktasında fedakâr olması, çocuğun istediği her şeye ulaşamayacağını

bilmesi, çocuk-aile arasında sözleşme yapılması, izcilik faaliyetlerine önem verilmesi, etik değerlerin ve demokrasinin tabana yayılması, kuralların denetlenmesi, karşılaştırmalı eğitimlerin verilmesi, öğretmenin maddi ve manevi bakımdan rahatlığının sağlanması, doğru davranışı gösteren öğrencilerin ödüllendirilmesi, çocuğun psikolojik doyumunun sağlanması gerekli görülmektedir.

Etik davranma becerisinin gelişim sürecinde, etik iklim havasının sevgi ve güven atmosferinde olması gerektiği bu sayede öğrencilerde, etik davranışların daha kolay oluşabileceği ve sevgi, güven ortamını da okuldaki öğretmenlerin sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. *“İnsan bilincinin gelişim evrelerindeki “doğuştan masumiyet” yaklaşımına göre, insanın özü sevgidir.”* (Uysal 2006: 81). Yönetimde etik ilkeler olarak “sevgi” değeri de yer almaktadır (Öztürk 2012: 11). Sınıfın yönetmeni de öğretmendir. Sevgi ile öğrencilere yaklaşırsa öğrencilerde olumlu davranışların ortaya çıkması kolaylaşacaktır. Sevgi duygusu insanın davranışlarındaki aşırılıkları frenleme görevi görür (Uysal 2006: 84). Sevginin olduğu ortamda ve etkinliklerde saygı da vardır. Saygı ve etik sözcükleri de anlam bakımından birbirleriyle örtüşmektedir (Bülbül 2001: 231). *“Türk Bayrağı'nı ve İstiklâl Marşı'nı tanır ve bunlara saygı gösterir.”*, *“Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na neden saygı gösterilmesi gerektiğini açıklar.”*, *“Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.”* etik davranma becerisine ait olan bu üç kazanımda da saygı kavramı geçmektedir (MEB 2009). Saygı değeri etik iklim ortamı için gerekli bir etkidir. Zaten etik davranma becerisinin temelinde insana saygı vardır.

5.2.4. EDB'nin sürecinin ilkökul ve ortaokul düzeyindeki gelişim düzeyi durumu arasındaki farklılık ve benzerlikler

Bu araştırmada ilkökul ve ortaokul öğrencilerinde, etik davranma becerisinin gelişiminin farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın sebepleri olarak, öğrencinin ilkökulda bir öğretmenle, ortaokulda ise birden fazla öğretmenle eğitim öğretim sürecini gerçekleştirdiği, ortaokuldaki öğretmenlerin her birinin uygulamasının bir birinden farklılık gösterdiği, bu durumun da öğrencilerin zihinlerinde karmaşıklık oluşturduğu, tutarlılık gözlenemediği için öğrencilerin kendi

çıkarlarına davranışı tercih ettiği, ilkokuldaki öğrencilerin oyun çağında olduğu, çok hayalci olduğu, ortaokul öğrencilerinin ilkokul öğrencilerine göre hazırbulunuşluk düzeylerinin daha yüksek olduğu, ortaokul öğretim programlarının daha çok öğretim odaklı olduğu, etik davranma becerisine ait kazanımları, ilkeleri, kuralları ve etkinlikleri içermediği, öğrencilerin duyuşsal alandan çok bilişsel alanı üzerine yoğunlaştıkları ve bu yüzden de öğretmenlerin müfredatı yetiştirme kaygısı içine girdikleri, bu şekilde de EDB'nin gelişiminin göz ardı edildiği ve yaş faktörü olarak ortaya çıkmıştır. Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde içeriğin yoğun olması, merkezi sınavlardan dolayı öğretmenlerin müfredatı yetiştirme kaygısı, etik değerlerin öğretimini güçleştirmektedir (Tangülü ve Aydın 2014: 117)

Uysal (2006: 82) çalışmasında, öğretmenlerin ilkokul-ortaokul ders öğretim programlarının etik bilinci kazandırma yetkinliğine bakışlarında heterojen bir yapı olduğunu ve önemli bir bölümünün, programların öğrencilerin proaktif doğalarında var olan masumiyet gibi değerlerin ortaya çıkartılmasında yeterli olmadığını düşündüğüne işaret etmektedir.

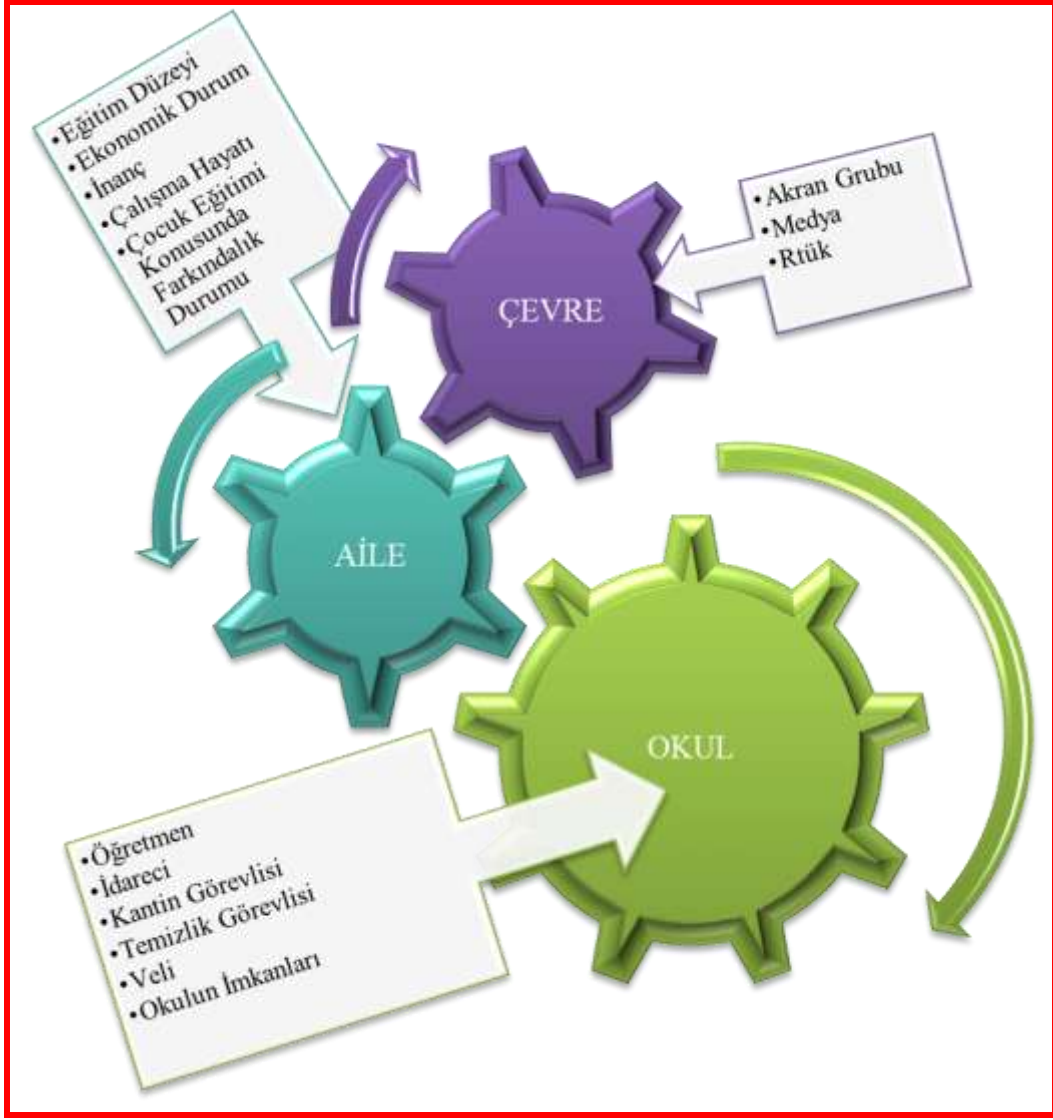
İlkokul ders öğretim programlarında etik ile ilgili değer, kural, ilke vb. yer alıyorsa, etik davranma becerisinin gelişiminin sürekliliğinin sağlanması için etik konusu ortaokul ders öğretim programlarında da yer almalıdır. Günümüzde karşılaşılan etik dışı davranışlar veya etik davranışlar konulu etkinliklerin öğretim programında yer alması, eğitimin temel ilkelerinden biri olan ferdin ve toplumun ihtiyaçları ilkesini karşılayacaktır. Öğretim ilkelerinden de yakından uzağa ilkesine uygun bir şekilde düzenlenmiş olacaktır. Yaman ve diğerleri de (2009: 102), çalışmasında ortaokul ders müfredatında etik ile ilgili uygulama yapılabilecek örnek olayları içeren güncel konuların arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca etik değerler eğitimi kavramı, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı bünyesinde bulundurulmalıdır (Erk 2009: 119).

5.2.5. İlkokul-ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunun değerlendirilmesi

Yaşamın bir düzen, insana saygı ölçüsünde ilerlemesi için gerekli olan temel yaşam becerilerinden biri etik davranma becerisidir. Görüşme yapılan öğretmenlerin etik davranma becerisinin gelişimi ile ilgili genel değerlendirmeleri; unutulmuş ve unutulmakta olan değerlerin tekrar öğretilmesi, yeni değerlerin oluşturulduğu ve bu yeni değerlerin etik ölçütlerinin olmadığı, etik eğitimi ile ilgili çalışmaların biran önce yapılması, öğrencilerin insani değerleri kazanması gerektiği yönünde olmuştur. Ayrıca öğretmenlere göre, görev yaptıkları okullardaki öğrencilerin etik davranma becerisi bakımından durumu sorulduğunda ortaya, ilkokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyi durumunun ortaokul öğrencilerine göre daha iyi olduğu çıkmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında etik davranma becerisinin gelişiminde aile, okul ve çevrenin etkili olduğuna ulaşılmıştır. İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu'nda etik davranma becerisi "Okul Heyecanım" ve "Benim Eşsiz Yuvam" temalarında yer almaktadır (MEB 2009). Araştırma sonucu ile etik davranma becerisinin yer aldığı temaların içeriği benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak etik davranma becerisinin gelişim sürecini aşağıda yer alan şekilde ifade edebiliriz.

Şekil 5.1. Etik Davranma Becerisi Gelişimi

Becerinin gelişim sürecinde en büyük sorumluluk okula düşmekte, okul sistemi, işletici bir rol üstlenmektedir. Okul küçük bir hareketlilik içerisine girdiği anda çocuk aracılığıyla aile üzerinde bir etki, aile de çevre üzerinde bir etki oluşturacaktır. Çocuğun etik davranma becerisinin gelişimi bu üçlü dişlinin aynı anda tutarlı hareketi ile gerçekleşecektir.

5.3. Öneriler

Araştırma sonucunda öğretmenlerin görüşleri, ilkokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyinin yüksek, ortaokul öğrencilerinde orta düzeyde olduğu şeklinde oluşmuştur. Bu nedenle araştırmanın önerileri ortaokul öğrencilerinde etik davranma becerisinin gelişim düzeyini arttırmaya yönelik yapılmıştır. Öneriler altı kısımdan oluşmaktadır.

5.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı

- ✓ EDB, İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda yer alıyorsa, ortaokul dersi öğretim programlarında da yer almalıdır.
- ✓ 2007-2008 eğitim öğretim yılından itibaren 6., 7. ve 8. Sınıflarda seçmeli olarak okutulan medya okuryazarlığı dersinin medya ve etik konusunun içeriğinin genişletilerek ortaokul tüm sınıf düzeylerinde zorunlu olarak okutulması önerilmektedir.

5.1.2. Medya

- ✓ Televizyonlarda kamu spotu uygulaması özellikle okul-aile işbirliğini ve çocuk eğitimini destekleyecek şekilde tasarlanıp yer almalıdır.
- ✓ RTÜK denetiminde, öğrencilerin etik eğitime katkı sağlamaya yönelik programlar hazırlanmalı ve ulusal kanallar vasıtasıyla öğrencilere ulaştırılmalıdır.
- ✓ Televizyonlarda yer edinecek olan okul dizileri öncelikle MEB'nin kontrolünden (okul etik ilkelere uygunluğu ve okul etik iklimi etkilemesi bakımından) daha sonra da RTÜK'ün kontrolünden (toplumun etik iklimine uygunluğu bakımından) geçmelidir. Ondan sonra seyirci ile buluşmalıdır.

5.3.3. Okul ve aile

- ✓ EDB'nin gelişiminin amaçlandığı öğrencilerin bulunduğu okul, aile ve medya ortamları etik iklim değerlerini taşıyacak şekilde dizayn edilmelidir.

5.3.4. Aile

- ✓ Aile için etik iklimin oluşumunda gerekirse çocuklarla karşılıklı olarak etik sözleşme yapılmalıdır. Sözleşmeye uymayan taraflar sonuçlarına katlanmak zorunda bırakılmalı ve öğrenciler çok istedikleri bir şeyden uzak bırakılmalıdırlar.

5.3.5. Okul

- ✓ Etik davranma becerisinin gelişimi sağlama sürecinde ders dışı uygulamalı eğitim ile beraber aynı zamanda çocuklara karşılaştırmalı eğitim de verilmelidir.
- ✓ Etik davranma becerisinin gelişimini sağlamaya yönelik çocuğun tüm duyularını etkileyecek şekilde kısa filmler, videolar, animasyon, drama, geziler vb. hazırlanmalı, çocukların bu sürece katılımı sağlanmalı ve farkındalıkları arttırılmalıdır. Bu sayede "Neyi yaparsam ne gibi sonuçlarla karşılaşırım?" sorusunun cevabını kendilerinin görmeleri kolaylaştırılmalıdır.
- ✓ Etik davranma becerisinin gelişimi sürecinde ailelere, Okul veya Halk Eğitim Merkezleri tarafından Etik Davranma Becerisi, Etik Davranma Becerisi ve Aile, Okul-Aile İşbirliği, Akran Grubu ve Etik, Medya ve Etik konularını içeren seminerler düzenlenebilir.
- ✓ Okullarda oluşturulmak istenilen etik iklim ortamının sağlanmasında, istekli olan öğretmenlerden oluşturulan komisyonlara görev verilmelidir.
- ✓ Etik davranma becerisinin gelişiminde, ortaokul branş öğretmenlerinin farklı uygulamalarını önlemek için, ortak etik ilkelerin belirlenerek etik becerinin gelişimi sağlanmalıdır.

- ✓ Okulun etik iklimini oluşturmada öğretmenlerin, okulun imkânlarının ve sosyal faaliyet alanlarının tutarlılık, kararlılık, sevgi ve güven ortamı oluşturucu şekilde düzenlenmelidir.

5.3.6. Araştırmacılar

- ✓ Benzer çalışmalar farklı bölge ve şehirlerde gerçekleştirilebilir.
- ✓ Yapılacak benzer çalışmalarda aile ve öğrenciler de sürece dâhil edilebilir.
- ✓ Etik davranma becerisi gelişim düzeyinin ilkokul ve ortaokul öğrencilerinde farklı çıkmasının sebepleri daha kapsamlı olarak araştırılabilir.
- ✓ Etik eğitime katkı getirecek olan etik davranma becerisinin gelişimini sağlamaya yönelik eğitim modülleri geliştirilerek tüm eğitim paydaşlarının sürece yönelik farkındalıkları artırılabilir.
- ✓ Benzer çalışmalar eğitim ve öğretimin farklı kademelerinde gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1982) *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Aksoy, A.B. ve Turla, A. (1999) *Okul-Aile İşbirliği*. Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı, İstanbul.
- Alpınar, Z. (2011) *Etik'in Anlamı ve Anlamsızlığı*, 1. Basım, Efil Yayınevi, Ankara.
- Arğa, M. (2012) *Öğretmenlerin Mesleki Etik İlkeleri Kapsamındaki Davranışlarının İlkokul Ve Ortaokul Öğrencilerinin Algılarıyla Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Ashak Hasdemir, T. (2012) *Gelenekselden Yeni Medya Okuryazarlığına: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme*, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2: 23-40.
- Aydın, İ. (2012) *Eğitim ve Öğretimde Etik*, 3.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Aydın, İ. (2012) *Yönetmelik, Mesleki ve Örgütsel Etik*, 5.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Aytemiz Seymen, O. ve Bolat, T. (2007) *Kohlberg'in Bilişsel Ahlâkî Gelişim Modelinden Yararlanan Etiksel Karar Verme Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi*, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 13: 24-61.
- Bahçe, A. (2010) *Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Konya.
- Başel, R. (2007) *Özel Öğretim Kurumlarında Karşılaşılan Etik Dışı Davranışlar (Denizli İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Beyaz, H. (2011) *Kriminal Polis Laboratuvarlarında Çalışan Adli Bilim (Kriminalistik) Uzmanları ve Olay Yeri İnceleme Görevlilerinin Etik İlkeleri ve Etik Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

- Bridge, B. (2004) *Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? 'Etik Değerler Eğitimi'*, 2.Basım, Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Bursalıoğlu, Z. (2005) *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Pegem Akademi, Ankara.
- Bülbül, A.R. (2001) *İletişim ve Etik*, 2.Baskı, Nobel Yayın, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 3.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Candilis, J.P., Weinstock R. ve Martinez R. (2007) *Forensic Ethics and the Expert Witness*. New York: Springer Science + Business Media LLC.
- Cevizci, A. (2014) *Etik Ahlak Felsefesi*, 1.Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Ceyhan, B. (2013) *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Etik İlkeler Hakkındaki Görüşleri ve Moral Değerlerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.
- Cohen, J. (2006) Social, Emotional, Ethical and Academic Education: Creating a Climate for Learning, Participation in Democracy and Well-Being, *Harvard Educational Review*, 76: 201-237.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. ve Çok, F. (2012) Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12: 1211-1225.
- Çelenk, S. (2003) Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması, *İlköğretim Online E-Dergi*, 2: 28-34.
- Çotuksöken, B. (2003) Felsefe Açısından Etik: Tanımlar-Sınırlar, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423: 12-16.
- Dağlı, A. ve Akyıldız, S. (2009) İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 27-38.

- Dönertaş, F.C. (2008) *Etik İklimin Kuruma Güven Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Elçi, M. ve Alpkan, L. (2009). The Impact of Perceived Organizational Ethical Climate on Work Satisfaction , *Journal Of Business Ethics*, 84, 297-311.
- Erk, S.O. (2009) *Etik Açısından İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Programının Eleştirel Olarak Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.
- Gözütok, F.D. (1999) Öğretmenlerin Etik Davranışları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32: 83-99.
- Greenberg, M.T., Weisberg, R. P., O'Brien M.U., Zins, J.E., Fredericks, L., Resnik, H. ve Elians, M.J. (2003) Enhancing School-Based Prevention and Youth Development Through Coordinated Social, Emotional and Academic Learning, *American Psychologist*, 58: 466-474.
- Hesapçioğlu, M. (2008) *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kabapınar, Y. (2012) *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 3.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Kılınç, M. (2010) *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Kılınç, İ. ve Ağraş, S. (2010) *İş Etiği*. (Editör: Derya Ergun Özler). Örgütsel Davranışta Güncel Konular. Bursa: Ekin, 65-78.
- Kılınç, M. ve Ersoy, A. (2013) Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9: 09-126.
- Kıranlı, S. ve İlğan, A. (2007) Eğitim Örgütlerinde Karar Verme Sürecinde Etik, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 150-162.

- Kocayiğit, A. (2010) *İlköğretim Okullarında Etik İklimin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Niğde.
- Kocayiğit, A. ve Sağnak, M. (2012) İlköğretim Okullarında Etik İklimin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10: 183-197.
- Kuçuradi, İ. (2003) *Etik ve "Etikler"*, Türkiye Mühendislik Haberleri, 423: 7-9.
- Kurnaz, N. ve Gümüş, Y. (2010) Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Dışı Davranışlara İlişkin Algı Analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 46, 157-174.
- MEB. (2013) Ahlak Gelişimi, Erişim Tarihi 12 Ekim 2014, http://ismek.ibb.gov.tr/ismek-el-sanatlari-kurslari/webedition/file/2013_hbo_program_modulleri/Ahlak%20Geli%20C5%9Fimi.pdf.
- MEB. (2005) Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı, Erişim Tarihi 18 Şubat 2014, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2007) *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Aile ve Çocuk*, 26 Ekim 2014 tarihinde erişildi, <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukge-lisim/moduller/ailevecocuk.pdf>
- MEB-TTK ve RTÜK. (2007) *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- MEB. (2009) *İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.
- Manolova, O. (2011) Mesleki Etik İlkelere İlişkin Türkiye Ve Moldova'daki İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Görüşleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

- Obuz, Ü. (2009) *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Etik Olmayan Davranışlara İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Adana.
- Oktay, A. (2002) *Yasamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem*, 3.Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Özcan, K. ve Balyer, A. (2014). İlköğretim Okulu Etik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Öğrenci-Öğretmenlerin İlköğretim Okulu Etik İklimi Algılarının Belirlenmesi, *Route Educational ve Social Science Journal*, 1: 104-126.
- Öztürk, H. (2012) *Okul Müdürlerinin Etik Liderlik Davranış Düzeylerinin İncelenmesi (Uşak İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Uşak.
- Özyer, K. (2010) *Etik İklim ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmininin Düzenleyici Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Palgın, E.G. (2009) *Cemil Meriç'te Etik Değerler Ve Eğitim*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çanakkale.
- Pieper, A. (1999) *Etiğe Giriş*, Atayman, V. ve Sezer, G. (çeviren), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, V. (1999) *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Sözer Çapan, A. (2005) *3-11 Yaş Çocuklarının Ahlak Gelişimlerinin Piaget'nin Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Sunar, Ö.B. (2011) *Okul Müdürlerinin Etik Davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi: İstanbul.

- Şahin, F. (2006) *Ortaöğretim Programlarının Etik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi/Adana Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Diyarbakır.
- Şahin, F.T. ve , Kalburan, F.N.C. (2009) Aile Eğitim Programları ve Etkililiği: Dünyada Neler Uygulanıyor?, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25:1-12.
- Şakar, M.C. (2010) *İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Etik Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.
- Selçuk, Z. (2010) Eğitim Psikolojisi, 19. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Şen, M. L. (2012) *Kamu Görevlileri Etik Rehberi*, T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 3. Basım, Ankara.
- Şengün, M. (2013) Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlâki Olgunluk Düzeyleri, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12: 203-215.
- Şimşek, N. (2013) Hayat Bilgisinde Kişisel Nitelik(Değer) Öğretimi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6: 1325-1346.
- Şirin, Y.N. (2006) *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Sürecinde Etik Sorunlar ve Türkiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Muğla.
- Tangülü, Z. ve Aydın, Y. (2014) 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi: Öğretmen Görüşlerine Değer Kazanma Ölçütleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24: 109-12.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2013) Bilgisayar Destekli Öğretimin Hayat Bilgisi Öğretimi Dersinde Başarıya Etkisi ve Yönteme İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: 84-110.

- Teyfur, M., Beytekin, O.F. ve Yalçınkaya, M. (2013) İlköğretim Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Özellikleri İle Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyinin İncelenmesi (İzmir İl Örneği), *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21: 84-106.
- Tezcan, M. (1979) Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12: 127-135.
- Torun, M.K. (2013) *Turizm Alanında Lisans Ve Ön lisans Eğitimi Veren Kurumlarda Etik İklimin Kuruma Güven Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Düzce.
- Tuncay, B. (2010) *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yerel Ve Genel Çevre Sorunlarına Karşı Sergiledikleri Etik Uslamlama Örüntüleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Turan, S. (2009) *Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan Biyoloji Dersinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Ekolojik Etik Yaklaşımlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Türkeri, M. (2014) *Etik Bilinç Kaynak Sızsınız*, 2.Baskı, Lotus Yayınevi, İstanbul.
- Uğurlu, C.T. (2012) İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Yönetici Etik Liderlik Davranışına İlişkin Algıları, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 36: 203-213.
- Uysal, R. (2006) *İlköğretim Programlarının Etik Bilinci Uyandırma Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Diyarbakır.
- Yaman, E., Mermer, E.Ç. ve Mutlugil, S. (2009) İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Etik Davranışlara İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7: 93-108.
- Yeşilyaprak, B., Aydın, B., Can, G., Ersanlı, K., Kılıç, M., Külahoğlu, Ş., Öztürk, B., Bilge, F., Küçükkaragöz, H., Kısaç, İ., Korkmaz, İ., Bilgin, M., Uçar, E. (2007) *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, 3.Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

- Yeşilyurt, E. ve Kılıç, M.E. (2014) Ortaokul Öğrencilerinin Algılarına Göre Öğretmenlerin Etik Değerlere Uyma Düzeylerinin Değerlendirilmesi, *EKEV Akademi Dergisi*, 60: 471-486.
- Yıldırım, K. (2010) *İş Birlikli Öğrenme Yönteminin Okumaya İlişkin Bazı Değişkenler Üzerindeki Etkisi Ve Yönteme İlişkin Öğrenci-Veli Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Watson, M., Battistich, V. ve Solomon, D. (1998). Enhancing Students's Social And Ethical Development İn Schools: An İntervention Program And İts Effects. *International Journal of Educational Research*, 27: 571-586.
- Zeybek, G. (2011) *Bilgisayar Meslek Dersi Alan Ortaöğretim Öğrencilerinin Bilişim Teknolojilerini Kullanımlarının Etik Açıdan Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Konya.

EKLER

EK A

ETİK DAVRANMA BECERİSİ DÜZEYİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Değerli Meslektaşım,

Araştırmanın amacı; ilkokul hayat bilgisi derslerinde öğrencilerde geliştirilmesi beklenen yaşam becerilerinden öz yönetim becerisi başlığı altında geçen etik davranma becerisinin ilkokul-ortaokul öğrencilerindeki gelişim düzeyini belirlemektir. Etik davranma becerisinin geliştiği bir bireyin, toplumun ve bireyin faydasına iyi ve doğru düşünce ve eylemlerde bulunması beklenilmektedir. Bu yüzden öğrencilerde etik davranma becerisinin gelişim düzeyini belirlemek ve bu becerinin gelişimini desteklemek araştırma için önem arz etmektedir. Ölçme aracımız iki farklı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılara ait demografik bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde yer alan tabloda 23 farklı kazanım bulunmaktadır. Her kazanımı okuyup, kazanımın karşısında yer alan seçeneklerden öğrencileriniz için uygun olanın altına çarpı işareti (X) koymanız araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği bakımından son derece önemlidir. Katılımınız için teşekkür ediyorum.

Yıldıray AYDIN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

1-Cinsiyetiniz

a) K () b) E ()

1-Görev yaptığınız okul türü

a) İlkokul () b) Ortaokul ()

2-Fakülteniz

a) Eğitim () b) Fen-Edebiyat () c) Diğer ()

3-Lisans Mezuniyet Alanınız

.....

4-Branşınız

.....

5-Mesleki Kıdeminiz

Derece/Kıdem:

Yıl:

S.N.	Kazanımlar	HİÇ Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Arkadaşlarının oyunlarına katılırken, onlarla oyun kurarken ve oynarken uygun davranışlarda bulunur.					
2	Okul ve sınıf kurallarını belirleme çalışmalarına katılır ve bu kurallara uyar.					
3	Türk Bayrağı'nı ve İstiklâl Marşı'nı tanır ve bunlara saygı gösterir.					
4	Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder.					
5	Yemek saatinden önce ve sonra yapması gerekenleri ayırt eder ve görgü kurallarına uygun davranışlar gösterir.					
6	Evde kuralların neden gerekli olduğunu açıklar.					
7	Başkalarının eşyalarını izin alarak kullanır ve bu eşyalara zarar vermez.					
8	Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler.					
9	Okul kurallarının neden konduğunu araştırır ve açıklar.					
10	Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na neden saygı gösterilmesi gerektiğini açıklar.					
11	Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder, arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetir.					
12	Özensiz iletişimin yaratacağı sorunları belirleyerek, öğretmeni ve arkadaşlarıyla iletişim kurarken nezaket ifadeleri kullanır.					
13	Yemek yerken uyulması gereken görgü kurallarının nedenlerini açıklar.					
14	Evde uyulması gereken kuralların belirlenmesine katkıda bulunur.					
15	Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını neden özenli kullanması gerektiğini açıklar.					
16	Ailesi, akrabaları ve yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyerek, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve etik olmayan davranışların da güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar.					
17	Evde güvenliği sağlamak için gerekli kurallara uyar.					
18	Arkadaş seçerken ve kişisel tercihlerde bulunurken olumlu değerleri gözetir.					
19	Arkadaşlarının yanlış davranışlarını fark eder ve yanlışlık içermeyen davranışlar sergiler.					
20	Okul yaşamıyla ilgili iyimser bir bakış açısı geliştirir.					
21	Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.					
22	Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.					
23	Ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar gösterir.					

EK B

Etik Davranma Becerisinin Gelişimini Etkileyen Unsurları Belirleme

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Cinsiyetiniz: K () E ()

Görev Yaptığınız Okul Türü: İlkokul () Ortaokul ()

Eğitim Durumunuz: Fakülte () Yüksekokul () Ön lisans () Enstitü () Diğer ()

Mesleki Kadememiz: Yıl..... Kariyer: Öğretmen () Uzman Öğretmen ()

1. Öğrencilerin etik davranma becerisinin gelişimini etkileyen unsurlar nelerdir?

- Etik davranma becerisinin geliştirilmesinde önemli sorumluluk sahibi kişiler kimlerdir?
- Bir öğrencinin etik davranma becerisini kazanabilmesi için neler yapılmalıdır?
- "Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder." Bir öğrencinin bu kazanıma ulaşabildiğini nasıl anlarız?

EK C

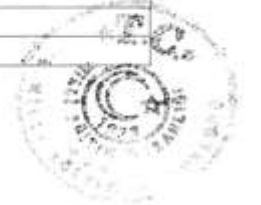
İzin Oluru Gerekli Olan Muğla İl Millî Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Okullar

Muğla/Menteşe

No	Okulun Adı
1	Akçaova İlkokulu
2	Akçaova Ortaokulu
3	Atatürk İlkokulu
4	Bayır İlkokulu
5	Bayır Ortaokulu
6	Cumhuriyet Ortaokulu
7	Dumlupınar İlkokulu
8	Emirbeyazıt İlkokulu
9	Gazeller İlkokulu
10	Gazeller Ortaokulu
11	Kocamustafendi İlkokulu
12	Kötekli Salih Zeki Gür İlkokulu
13	Kötekli Salih Zeki Gür Ortaokulu
14	Merkez İmkb İlkokulu
15	Merkez İmkb Ortaokulu
16	Merkez 75. Yıl Ortaokulu
17	Nazmi Zehra İyibilir Ortaokulu
18	Sabri Acarsoy İlkokulu
19	Şahidi Ortaokulu
20	Şehbal Baydur İlkokulu
21	Şehbal Baydur Ortaokulu
22	Türdü 100. Yıl İlkokulu
23	Türdü 100. Yıl Ortaokulu
24	Vali Recai Güreli İlkokulu

Muğla/Ula

S.N.	Okulun Adı
1	Atatürk İlkokulu
2	Atatürk Ortaokulu
3	Karabörtlen Selahattin Göktuğ İlkokulu
4	Karabörtlen Selahattin Göktuğ Ortaokulu
5	Kızılyaka İlkokulu
6	Kızılyaka Ortaokulu
7	Gökçe Zeynep Gönen İlkokulu
8	Gökova Salih Güneyman İlkokulu
9	Gökova Salih Güneyman Ortaokulu
10	Gölecük İlkokulu
11	Gölecük Ortaokulu
12	Akyaka Cahit Belkıs Güneyman İlkokulu
13	Akyaka Cahit Belkıs Güneyman Ortaokulu

Muğla/Yatağan

S.N.	Okul Adı
1	Atatürk İlkokulu
2	Bencik İlkokulu
3	Bencik Ortaokulu
4	Bozarmut İlkokulu
5	Bozarmut Ortaokulu
6	Cumhuriyet Ortaokulu
7	Fatih Ortaokulu
8	Madenler İlkokulu
9	Madenler Ortaokulu
10	Tek Mehmet Akif Ersoy İlkokulu
11	Turgut İlkokulu
12	Turgut Şehit Güngör Çetinkaya Ortaokulu
13	23 Nisan Ulusal Egemenlik Ortaokulu

Muğla/Milas

S.N.	Okulun Adı
1	Ağaçlıhöyük Ertuğrul Menteşe Ortaokulu
2	Ağaçlıhöyük Ertuğrul Menteşe İlkokulu
3	Atatürk İlkokulu
4	Bafa İlkokulu
5	Bafa Ortaokulu
6	Cumhuriyet Ortaokulu
7	Cumhuriyet İlkokulu
8	Çamköy İlkokulu
9	Çamköy Ortaokulu
10	Doktor Mete Ersoy İlkokulu
11	Doktor Mete Ersoy Ortaokulu
12	Güllük İlkokulu
13	Güllük Ortaokulu
14	Gümüşlük İlkokulu
15	Gümüşlük Ortaokulu
16	Kırcağız İlkokulu
17	Kırcağız Ortaokulu
18	Milas Merkez İlkokulu
19	Milas Merkez Ortaokulu
20	Sakarya İlkokulu
21	Sakarya Ortaokulu
22	Selimiye İlkokulu
23	Selimiye Ortaokulu
24	Semiha Altuncan İlkokulu
25	Semiha Altuncan Ortaokulu
26	Yeniköy İlkokulu
27	Yeniköy Ortaokulu
28	Zekeriya Gümüşkesen Ortaokulu

29	23 Nisan İlkokulu
30	23 Nisan Ortaokulu

Muğla/Köyceğiz

S.N.	Okulun Adı
1	Atatürk İlkokulu
2	Atatürk Ortaokulu
3	Döğüşbelen İlkokulu
4	Döğüşbelen Ortaokulu
5	Fehmi Başoğlu İlkokulu
6	Şehit Burak Erdi Uysal Ortaokulu
7	Toparlar İlkokulu
8	Toparlar Ortaokulu
9	Yunus Emre Ortaokulu

Muğla/Dalaman

S.N.	Okulun Adı
1	Atakent İlkokulu
2	Atakent Ortaokulu
3	Atatürk Ortaokulu
4	Cumhuriyet İlkokulu
5	Cumhuriyet Ortaokulu

EK D

T.C.
MUĞLA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 70004082/20/1918054
Konu: Araştırma Uygulama İzni

14/05/2014

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07/03/2012 tarihli ve 3616 (2012/13) nolu genelgesi.
b) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Rektörlüğü'nün 09/05/2014 tarihli ve 26903 sayılı yazısı.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgileri Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yıldırım AYDIN'ın "Etik Davranma Becerisinin İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Gelişme Düzeyi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)" başlıklı projesinin Müdürlüğümüze bağlı ekli listedeki okullarda uygulanması isteğine yönelik ilgi (b) yazısı ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgileri Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yıldırım AYDIN'ın "Etik Davranma Becerisinin İlkokul-Ortaokul Öğrencilerinde Gelişme Düzeyi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)" başlıklı projesinin Müdürlüğümüze bağlı ekli listedeki okullarda uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ramazan SARIHAN
İl Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
14/05/2014

Faruk Necmi KURT
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
14 Mayıs 2014.../20.....
Durmuş DÜĞAN

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Emirbeyazıt Mah. Baki Ünlü Cad. Çamlık Sok. No5
Elektronik Ağ: muqlanem@meh.gov.tr
e-posta: arge48@meh.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Strateji Geliştirme/Selma DOK-VHKİ
Tel : (0 252) 214 01 36 -226
Faks: (0 252) 212 53 21

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad-Soyad: Yıldıray AYDIN

Doğum Tarihi: 30.03.1989

Doğum Yeri: Ula

Medeni Hali: Bekar

Lisans Eğitimi

Uşak Üniversitesi 2007-2008, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi 2008-2011, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Yabancı Dil: İngilizce

Mesleki Tecrübe

Adıyaman Merkez Sarıkaya İlkokulu, Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni, 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılı.

Muğla Milas Cumhuriyet Ortaokulu, Teknoloji ve Tasarım Dersi Öğretmeni, 2012-2013, 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılları.

Muğla Ula Atatürk Ortaokulu, Teknoloji ve Tasarım Dersi Öğretmeni, 2014-

...

Akademik Çalışmalar

Aydın, Y., Sidekli, S. ve Yıldırım, K. (2014) *Proje, Performans ve Araştırma Ödevlerinde Etik: Öğrenciler Ne Söyledi?*, 9th International Balkan Education and Science Congress Abstracts, Edirne.

Sidekli, S., Aydın, Y. ve Çakır, S. (2014) *Vefa Değeri: Öğrenciler Ne Söyledi?*, 9th International Balkan Education and Science Congress Abstracts, Edirne.

Aydın, Y ve Sidekli, S. (2014) *Toplum Hizmetinde Bir Öncü Değer: Öğretmen*, Topluma Hizmet Uygulamaları ve İmece Çalıştayı Özet Kitapçığı, Muğla.

Tangülü, Z. ve Aydın, Y. (2014) *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi: Öğretmen Görüşlerine Değer Kazanma Ölçütleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2, Sayfa: 109-121.

Kiriş Avaroğulları, A., Şenyol, C. ve Aydın, Y. (2014) *An Analysis Of Literary Products that can be used at the course of Kemalism and History of Turkish Revolution*, Erpa Cogress, İstanbul.

Sidekli, S. ve Aydın, Y. (2014) *İlkokul Hayat Bilgisi Derslerinde Etik Davranış Kazandırmaya Yönelik Yapılan Etkinlikler Üzerine Bir Değerlendirme*, XIII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Özet Kitapçığı, Kütahya.

Sidekli, S. ve Aydın, Y. (2014) *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretmen Olmak: Kır Çiçeklerine Kavuşanlar*, XIII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Özet Kitapçığı, Kütahya.

Aydın, Y. ve Aykırı, K. (2013) *Kıbrıs Barış Harekâtı Gazilerinin Görüşlerine Göre Vatanseverlik Değeri*, I. Ulusal Değerler Eğitimi Kongresi Bildiri Özet Kitabı, Konya.

Aydın, Y. ve Sidekli, S. (2013) *Birleştirilmiş Sınıf: Köyde Öğretmen Olmak*, 22. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (Uluslararası Katılımlı) Bildiri Özetleri Kitabı, Eskişehir.

Alanında Tanınmış Ulusal Yayınevlerince Yayımlanan Kitaplarda Bölüm Yazarlığı

Aydın, Y. (2014) "Vefa", Girgin, M. (Ed) "Pedagojik Değerler", Vize Yayıncılık, Ankara.